# Przegląd

najnowsz~~ego~~ych prawa ustawstw ~~cywilnego~~ Sło-
wian, w kilku odrębnych artykułach ~~skreślony~~ przedstawiony

przez

Wacława Aleksandra Maciejowskiego.

~~[illegible]~~

Artykuł I (zawiera ~~[illegible]~~:

~~Przegląd historyczno-krytyczny prawa cywilne-
go polskiego w roku 1776–8 zdygestowanego, i sto-
sunek jego do obcych praw, w różnych częściach
Polski, po jej podziale, obowiązujących.~~

Przegląd historyczno-krytyczny prawa cywilnego w Ros-
syi dziś obowiązującego, z uwzględnieniem tak nazy-
wanych Dygestów rossyjskich.

# Przedmowa

Opowiedziawszy gdzieindziej (1), jak Słowianie ci, którym los pozwolił rozwijać swe prawodawstwa swobodnie, kodyfikowali je postępowo, z należytem narodowości swej i powszechnego dobra uwzględnieniem; opowiem teraz, jak w czasach najnowszych, tenże zamiar ~~powzięty~~ przywodząc do skutku, wywiązywali się z niego. Rzecz w ten sposób wyłuszczywszy, spełnię przez to, co spełnić przyrzekłem tamże (2). Nie będąc atoli pewnym, czy zdrowie pozwoli mi nadać przedsięwziętej pracy ~~pracy~~ kierunek zamierzony, ograniczę się teraz na ~~Pol-~~ ~~sce i Rosyi - w Polsce i Rosyi~~

ką

(1) W historyi prawodawstw słowiańskich wydania drugiego.

(2) Hist. prawod: V. § 425.

~~ka~~ droga pierwsza, ~~tak~~ w czasach udzielności swej, ~~jak~~ a jak druga, ~~i od państw sąsiednich za-~~ ~~leżności, a jaka~~ ~~także na-~~ ~~droga~~, w błogich dziś wa-runkach postawiona, ~~z[illegible]~~ rozwija swoje ~~prawo~~ pra~~[illegible]~~wa-dne i polityczne.

~~żając, [illegible] [illegible] skopie-~~ ~~nia swego [illegible] [illegible]~~ ~~rozstrzelonego prawodawstwa,~~ ~~które~~ ijeż ~~[illegible]~~, ~~[illegible]~~ ~~złać~~ ~~się~~ je ~~usiłuje~~

~~Gdyby mi~~ nad spodziewanie sięgnąć jest dalej dozwolito nam zdrowie, i były okoliczności po temu, ~~[illegible]~~ przejrzałbym w ~~[illegible]~~ następnych ~~[illegible]~~ artykułach dzisiejsze udzielnych Serbów prawodawstwo, które, z pruskiego, austryackiego i francuskiego skompilowane będąc kodeksu, dopełniono miejscowemi ustawami i zwyczajami.

Co

Rossyi i Polsce, i oparcia jak pierwsza, [illegible] swoje prawodawstwo [illegible] sław, po toczylnie, w latach 18[illegible] - 1447. zredagowane; a jak druga, redakcyą prawa swego zaprzeciwawszy na sejmie r. 1776 [illegible] dopiero ukutą [illegible] kodyfikacyą praw zaprzeciwawszy, i nie nareszcie dla ukończenia z nim [illegible] dla ukończenia się zazdrości trafić do końca.

Że prawodawstwo nie tylko ze względu na zachodnio-europejskiego [illegible] ze względu na [illegible] uważając

Ponieważ więc kodyfikacya praw pierwsza weszła w rzeczywistość, wprzódem być wrzeszcz, a druga pozostała w zamiarze, [illegible] konieczna [illegible] [illegible] [illegible] należała wprzód poprzedzanie [illegible] zjawienie [illegible] nieja [illegible] jeszcze [illegible] w poprzedzeniu rzeczy [illegible] radziła.

[illegible] wprzód to przedstawić co [illegible] istniało, a dopiero [illegible] czytelnika z tem [illegible] miało istnieć, gdy [illegible] ny.

tej

wypadki czasu istnieć nie w tworzeniu nie doznały.

Od Rossyi więc zaczynę. Gdyby atoli

a następnie od Polski

Skończywszy z czasu prawodawstwo swoje skończenie dziś rozwija; a druga [illegible] nie mogąc rozwinąć go gdy był czas po temu, na prawne usiłowała dopiąć [illegible] celu, kiedy ukończenie [illegible] poprzedniej stanęły w poprzedzającym przedsięwzięciu.

Każda kodyfikacya praw opierać się musi na ~~[illegible]~~ swoim wszystka[illegible] czyli ↑ ~~[illegible]~~

↑ trzeba mieć ma-teryał, ~~[illegible]~~ który zdygestowawszy czyli wszystko wyłuszczawszy od układacza nowego prawa, ~~[illegible]~~ (zanie-sienia prawodawcom w ustawę.

~~[illegible]~~

Piękne się z tego żądania Ko-szyna wynika żada. ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ Ciągrawny zasób do kody-fikowania praw ~~[illegible]~~ wszystkich żelizna-~~[illegible]~~ snadno/ ~~[illegible]~~ wszystkie ona, z których ~~[illegible]~~ kody-fikować z niego prawodawstwo, ~~[illegible]~~ którego ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ na podanego być bogaty zasób do wy-czerpywania ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~umiejętnie rozważającej, że należy aby przyjąć ba czasu wymogą ażeby przyjąć na to a co się domagają żąd i urzędy lub w okręgu naszym, ~~[illegible]~~ niewłaściwie ~~[illegible]~~ dla miejscowości ~~[illegible]~~ z zagranicy przy-stosowano lub ~~[illegible]~~ dla mieszkańców~~

~~[illegible]~~ a obok stał prawoznawca, który przeniknięty przez prawa, by tylko prawo wad, i ~~[illegible]~~

~~zgodnem ~~[illegible]~~ owoców z przy-~~[illegible]~~ chem Duchem~~

~~[illegible]~~ prawodawca który mocen ~~[illegible]~~ w każdej chwili, ~~[illegible]~~ całościach ~~[illegible]~~

którego dalszy rozwój przychodził łatwo, gdyż na podorędziu był kodaty zasób do wyczerpywania, i obok zład, z jednej strony prawodawca który przenikliwem okiem potrzeby kraju przepatrywać, a z drugiej ~~[illegible]~~ prawodawca, mógł sięgnąć w każdej chwili cokolwiek z nim przedstawić pierwszy, a on zgodnem był być uznać z powszechnem dobrem.

~~W Polsce tego nie było. Sprawodzić nigdy nie brakło na znających się na prawodawstwie, i zdolnych dobrze krajowi radzić mężach, ale ciż ludzy nie mieli na podorędziu materyału do kodyfikacyi praw dostatecznie i wcześnie nagromadzonego, i między sejm, który wszystko z trzymać w rękach władzą prawodawczą, krępowany był w wykonywaniu tej władzy~~ ~~[illegible]~~ przez konieczność pa[illegible]

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

Litewskich. Pierwszy w tym już artykule, drugi w następnym, a może dopiero w trzecim [illegible] przestępstw[illegible].

że tak było rzeczywiście okaże się, dowodnie z rozbioru szczegółowego tak zwanych Dygestów wszystkich według których trzy artykuły, w nich ogół ~~[illegible]~~ a szczegóły a ile dla wykazania ogółu czyli ducha. Niechże więc czytelnik nie zgodzi się szczegółów.

Na trzech artykułach tych zakoń-
czę pewne przedsięwzięcia moje
obecnie. Gdyby zaś

Z wyjątkiem trzeciego warunku, tru-
dny i nader trudno

xxvii. 3.

Po czem w ~~ostatnim~~ a ostatnim przeglądzie objawiłbym swą myśl, jaką drogą wypadałoby pójść Czechom, gdy się zczasem do skodyfikowania własnych praw wezmą. (Mniemam że o czemś takiem pomyślą i Madziarowie, którzy, będąc fińskiego szczepu odłamkiem, przejęli się duchem politycznego życia Słowian. Mniemam dalej, że się o coś podobnego pokuszą i Słowianie Ilirijscy, a mianowicie Chorwatowie, i, pod Austryi tudzież Turcyi władzą zostający, dwojakiego obrządku, rzymsko katolickiego i greckiego będący, autonomii swej dziś niemal ~~[illegible]~~ pozbawieni, Serbowie. Mnie-
mam

z Madziarami wspólne królestwo stanowiący

mam nakoniec, że się do skodyfikowania praw swoich wezmą w Krainie, Korutanach, Styryi i w zachodnich Węgrzech mieszkający tak nazywani windyccy Słowianie.
Jest albowiem podobieństwo do prawdy, że losy wszechświata, tocząc dziś swe koło w te osobliwie strony w których leżą kraje od Słowian i Madziarów zamieszkiwane, zapowiadają nową erę ich prawodawstwu. Gdy czas do tego stosowny nadejdzie, co może nie długo nastąpić, życzyćby należało, ażeby ludy te, wsparłszy się na historycznej podstawie, przeniosły

-niosły z przeszłości w teraźniejszość co w niej jest jeszcze żywotnego, a skazały na zapomnienie, co, jako zużyte, nie może już być wcale do obecnego stanu rzeczy zastosowane.

(Słóweczko jeszcze o tem jaką drogą chodziło zostające pod niemieckiem panowaniem słowiańskie i madziarskie prawodawstwo.

Dotąd prawo austryackie, po wyglazurowaniu, lubo nie ze wszystkiem (1) miejscowych ustaw i zwyczajów, rozgospodarowawszy się w kraju czeskim na piękne, nie potrafiło dokazać, ażeby ~~się~~ naród [illegible] wznowił [illegible] ~~prawa~~ ~~pozbawiony~~ ~~w~~ [illegible] ~~pojęcia~~ wzięto [illegible] pozwolił że [illegible] Waszwiekowa z układem

(1) Porówn. Strobacha artyk. w Czasop. czesk. muzeum (XVIII. 3. str. 349, i 4. str. 489.), tudzież mowa samże od Prof. Tomka w dniu 26. Pazdz. 1867 (wspomniał o niej Centralblatt nr. 44-5 z r. tegoż) wobec zgromadzonych na to członków tegoż muzeum i publicznie miana.

Przestrzegać, przedawników węgry [illegible]
jego prawa, [illegible]
[illegible] w miejsce ich, ale

dobrze interesa, zaniedbał
kierunek obywatelski, przy-
wykł do bujania i pędza-
nia po sferze kosmopo-
litycznej, a [illegible]
towarzył się [illegible]

Madziar, który al-
bo się statutem za pa-
nowania Władysława
Jagielończyka ułożonym,
albo stanowionym na
spólnie mianych ze Sło-
wianami sejmach, albo
austryackiem posługi-
wał i posługuje; dotąd
losu jego uczestnik, il-
liryjski (różnej nazwy)
Słowianin, chce się tak
węgierskiem jak i au-
stryackiem kierował i
kieruje

rozbudzona pod Mohaczem po bitwie (r. 1526)

właśnie dla niego uczyniła mimo jego woli, i że przy prawach tych winien go przezdać na zawsze.

kieruje, o narodowem jednakże prawie swojem nie zapomniał i nie zapomina (1). Mniemam że i nadal wszystkie te ludy, wyrażą narodowości własnej charakter w prawie, które sobie z postępem czasu skodyfikują.

~~Pisałem w Warszawie w miesiącu Maju 1847 r.~~

(1) Hist. prawod. I. s. 306–20. V. s. 308.

nadu. Za temi radami idąc prze-
[illegible] surowego, i krzepkiego, i w
ubóstwieniu siły zasobnego państwa,
zaczął poprawę politycznego prawa Rossyi
od ustanowienia, jak rzeczywisty, se-
natu, a prywatnego, tak cywilne-
go jak i kryminalnego, od tak na-
zywanych punktów (1), przez które
rozumiał on zmiany zaprowadzane
w dotychcza-
sowem prawie od sie-
bie. Wzmiankowane punkta dadzież
w dalszym ich ciągu wyda-
wane razy z się opukaz, na któ-
rej dziś osadzony Swod ustaw
rossyjskiego państwa.

Z jakich materyałów Swod ten
powstał, jak się kształtował, i ukształ-
tował, ciekawą jest rzeczą wie-
dzieć.

Rozpoczęte od siebie dzieło zosta-
wił * do ukończenia następcom swoim. Od
nich komisye
do ułożenia praw
tymczasowo od roku
1754. a periodycznie od
r. 1763. w różnych prze-
ciągach czasu (r. 1797.
1701. 1714. 1717 wyzna-
czane uchylane, i nowo do czynu po-

(1) Patrz imienny ukaz
z r. 1716. ... w Podr. zakr. znaj-
dujący się

* Piotr Wielki (um. 1725)

powoływane, kosztując skarb wiele(1), zrobiły mało, i wiele nie dopięły celu.

Za wstąpieniem na tron Cesarza Mikołaja I. przyszła wreszcie myśl szczęśliwa, zorganizować biurowo urzędnikami zebraną Komisyą i dalszą do przybocznej kancelaryi monarszej wcielić, uczynić z niej Towarzystwo naukowe ze światłych prawników złożone, stale nad księgą prawodawczą pracujące. Ta dopiero, pod kierunkiem mądrego dawnej Komisyi zachowanego męża (był nim Hrabia Speranski r. 1839) zebrawszy i przygotowawszy do zamierzonej pracy potrzebny materyał, przystąpiła następnie do wykonania samego dzieła, i wykonała go szczęśliwie.

Pomówmy naprzód o przygotowaniach do niego a następnie dzieło samo opiszmy.

Hrabia Speranski

(1) Wyrachowano, że od r. 1754. do 1826, komisye kodyfikacyjne kosztowały blisko trzech milionów rubli assygnatami. Patrz o tem Études historiques sur la législation russe anciennes et moderne par Spiridyon G. Zezas. Paris 1862. Parison. str. 161. w przyp.

Dyg. 5. a. 9

w trzech redakcyach

na widok publiczny. ~~[illegible]~~ Ogłoszono je drukiem w latach 1832. 1842. 1857. Każde wydanie z piętnastu się tomów składa, lecz z tomów tych nie jeden na kilka dzieląc się części, tworzy z każdej ~~[illegible]~~ dzieło osobne.

Przejdę je szczegółowo, wymieniając co każda część obejmuje.

Dygest. 6.

10

Tom III. zawiera trzy ustawy: ~~[illegible]~~ przez ~~nominowanych~~ urzęd-
o służbie grażdańskiej ~~[illegible]~~
ników sprawowanej /
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ o dalszej że ~~[illegible]~~ z wyboru gmin prawem
upoważnionych do tego ⌊ 1°. o wy-
nagrodzeniu za pełnienie obu
rządzających służby. Ustawa pier-
wsza ⌈ stanowi przepisy o oso-
bach mających prawo wstą-
pić w służbę cywilną rządową i pełnić ją. ~~[illegible]~~
den z urzędów ⌈ na czternaście klas po-
dzielonych, ~~[illegible]~~, wskazuje ich
~~[illegible]~~ jakie prawa do pozy-
skania obowiązki ~~[illegible]~~ i sprawować je mają, dopóki od
nich na czas pewny lub
~~[illegible]~~ na zawsze ~~[illegible]~~ uwolnieni
nie będą ~~[illegible]~~ pra-
wa te / nie są we wszystkich gu-
berniach jednakowe, ale / wszystkie
zawisły od urzędowania ministerstwa
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ Akta osobiste każdego
urzędnika dają świadectwo o sta-
nie jego służby.
Ustawa druga ⌈ wyliczywszy urzę-
dy administracyjne i sądowe z wy-
boru trzech głównych stanów ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ obywatelstwa pocho-
dzących swoj wywodzące, ~~[illegible]~~ daje

⌊ ~~[illegible]~~ wykonywanej ~~[illegible]~~
na koniec

⌈ (ustaw o służbie grażdańskiej po upoważnieniu od prawitelstwa)

⌈ (ustaw o służbie grażdańskiej po wyborowi)

szczególnowe przepisy o ~~[illegible]~~ mieszczan i włościan ~~dla [illegible]~~ wzajemnie podległych.
~~[illegible]~~ urzędach od szlachty ~~[illegible]~~
~~szlacheckiego, miejskiego~~ i
~~włościańskiego~~ Z natury rzeczy
wynikło, że ~~przepisy~~ te są
(podobne częściowo) do innych jakie u urzę-
dach przez rząd mianowa-
nych podana, ~~podobne~~ czę-
ścią nie podobne, czyli do sta-
nu wyborców, wybieranych,
miejsca wyborów, czasu trwa-
nia urzędu i t. p., zasto-
sowane. W ustawie tej są też przeb-
ne przepisy na to, ~~jak~~ się te-
go rodzaju wybory odbywać ma-
ją w zakładach takich rzą-
dowych ~~[illegible]~~ a szczególnie tych które
broń wyrabiają ~~[illegible]~~ (ludzi w górniczych), a jak w
osadach wojskowych Kozaków don-
skich, uralskich, orenburskich
i t. d., na koniec jak u lu-
dów koczujących w guberniach
stawropolskiej, ~~[illegible]~~ astrachań-
skiej, syberyjskich i t. d.

Ustawa trzecia [(ustaw o pensiach i je-
dino wremiennych ~~[illegible]~~ poso-
bijach)] daje ~~[illegible]~~ o
pensyach ~~przepisy~~ (wsparciach w ogólności) (pensyja) ~~[illegible]~~ mieszczą się
ogólne i szczególne.
i postanowienia o wynagrodze-
niach za spełnienie służby [illegible]-
tem emerytury dawanych.

[illegible] zdawan, [illegible] sądzenie pra[illegible] ich zdanie i [illegible]wilowe uwzględnia.

Na tym zamiarze kończą się statuta organiczne dla władz państwem rządzących przepisane. Następujące po nich ścisłą [illegible] przez jakie zasadki podtrzymują się one, opisując po-szczególe gospodarstwa narodowe, i [illegible] szczególniające prawa któremi się kraj rządzi. Szereg ich rozpoczyna

Tom IV. zajmujący się skarbu przepisami. Je są dwojakie: jedne z nich zwanych „powinnościach” stanowią „ustawa względna” aczkolwiek papierową opisuje stanowego skarbu [illegible], drugie „ziemskie powinności” czyli publiczne ciężary, na rzecz rządu, i dobra kraju ponoszone.

Najważniejsze przepisy w zakresie gospodarstwa wchodzące i mające na względzie [illegible] i jego kontrolę skarb [illegible]

Tamże [illegible] objęte, w których są: o podatkowaniu, [illegible] o dochodach z dóbr rządowych, i o opłatach z pertynencyi do skarbu wpływających, o przychodach zabawnych, [illegible] eksploatacyi i t.d.

Spostrzeżeniny [illegible] rozwiązują się one [illegible] na wpływające [illegible]

skarbu z handlem, z europejskiemi i azyatyckiemi ludami prowadzonych.

Tom VII. Daje przepisy o dochodach z mennicy, garnictwa i żup solnych ~~daje~~ ~~[illegible]~~ do skarbu wpływających.

Tom VIII. na dwie dzieli się części. Część 1. rozpoczyna o dochodzie z taxów i czynszów, i zawiera ustawy o dobrach i nadziemskich w zachodnich i południowych Bałtyckich krajach, rządu własnością będących.

Część 2. przepisy żeby obrachunkowe najwyższa obowiązujące (ustawy szczególnie) wskazując jej jak ma ┖ obrachowywać i kontrolować ~~[illegible]~~ je. ┍ magistratury najwyższe, dochodami państwa zawiadujące, obowiązujący. Temi są: ministerstwo ~~[illegible]~~ skarbu i dóbr państwowych (gospodarstwa inne szczegółów), ┖ spraw wewnętrznych, narodowego oświecenia, dyrekcya komunikacyi lądowej i wodnej, dozór gmachów publicznych, ministerstwa sprawiedliwości, spraw zagranicznych, wojny i urzędnicy (ministrowie i władzy) ~~[illegible]~~ najwyższemu synodowi podwładnych. ┍ ~~[illegible]~~ de ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

┍ zawiera przepisy de ┖ dochody państwa, które są określone prawem, ┍ Część

┖ wchodzi ~~[illegible]~~ w poczet tychże magistratur ~~[illegible]~~ ministerstwo

┍ Wszystkich magistratur tych rachunki Izba obrachunkowa najwyższa sprawdza. Ona też rozstrzyga

W tomie VI. przedstawiona [redacted] ustawa
celna [ wielkiej jest doniosłości.
Po wyłożeniu ogólnych zasad cel-
nych o towarach przywożonych
i wywożonych, mówi o pobieranych
ceł opłatach [redacted] -
[redacted] (myślina), [redacted]
i naberej ... (składy), [redacted] - także urzędowaniu wskazanych, po-
[redacted] o towarach przejeżdża- dani więcej przepisy
jących bez żadnej opłaty prze-
wozić dozwolonych. [ [redacted]. [ Po czem wydrukowany
[redacted] wzór a towarach na
tranzyto z Prus i Austryi przez
Polskę idących, rozwiedziona się [redacted] o porcie odeskim i innych, o
[redacted] szczegółowo [redacted]
[redacted]
handlu z Finlandyą, o kontrabandzie
handel towarach na ... przepisanych. [redacted]
[redacted]
z krajami azyatyckiemi
od strony gubernii astrachańskiej,
orenburskiej, zachodniej Syberyi, na Kaukazie i za Kaukazem prowadzony. [ [redacted] towarów na komorach celnych,
a osobliwie [redacted] Syberyi wschodniej [redacted]
zaprowadzonych.

Tom VII. daje przepisy o dochodach

[ (wydany samo- ziennije)

[ poddano pod osobne prze- pisy - kończy się ten- tom ustawą

do skarbu wpływających z mennicy,
górnictwa i żup solnych.
Tom VIII. na dwie dzieli się czę-
ści. Pierwsza obejmuje usta-
wę leśną, ekonomiczną [skreślone]
[skreślone] i urządzenie skar-
bowych [skreślone] dóbr, które w zachodnich
prowincyach cesarstwa i krajach
nadbałtyckich leżą. (ustawy lesnej, ochronnych stadnin i kazionnych imienij w zapadnych i pribałtijskich gubernijach) Druga usta-
wę o kontroli rozchodów pań-
stwa (ustawy szczególne) zawie-
ra. Przejdźmy je szczegółowo.

Ustawa leśna zamyka się w
pięciu księgach. Z nich pierwsza
klassyfikuje lasy i zarząd ich (w ogóle się i)
szkicuje, tudzież podaje rozkład
nauk w zakładach leśnych [skreślone]
wykładanych. Druga w szczególe
rozprawia [skreślone] o lasach skarbowych pod za-
rządem ministerstwa dóbr cesar-
skich zostających, [skreślone] Trze-
cia bierze pod szczególną uwa-
gę [skreślone] zakazy czyli skar-
bowe lasy, [skreślone] na opatrywanie ich
przez zakłady przemysłowe
i fabryki rządowe przezna-
czone. Czwarta o lasach pod da-
wną [na użytek duchowieństwa (i urzęd)
prawosławnego, katolickiego i
protestanckiego przeznaczonych,
rozprawia. Piąta sama księga roz-

(zasłużone są a mianowicie [skreślone] które [skreślone] w drzewa masztowe (o lasach korabelnych))

rządzi się w lasach miejskich tudzież o
oddzielonych od skarbowych, i na
oddział dla prywatnym jak i oso-
bom cesarskiego domu do użytku
oddanych (w lasach udzielnych). Da-
lej mowi o lasach w których i innych które
mają wraz z prywatnymi [illegible]
we wspólnym użytku
według dawnych nadań (w lasach
obszczich), o spornych czyli w kon-
trawersie zostających, o prywatnych
i do dóbr ziemskich przynależnych.
Ściąga na koniec [illegible] ściga sprawa- przedstawia
wi leśne cywilne i karne.

Ustawa ekonomiczna zajmuje się wszel-
kiemi nomenklaturami, z których ja-
kiekolwiek czynsz pobiera rząd. W
liczbie ich znajdują się też kopalnie
rudy (gipsu) i kamieni (rudyńskich
(niebowyja i żernowyja gory), szlach-
ecty (boini) i t. p.

Ważniejszą od niej jest ustawa
skarbowych [illegible] w których osiadła władzy
części w zachodniej guberni, niegdyś do składa i zawiera składa
Litwy liczących się, a dziś nadbałtyckie, kurland-
guberniach, estońska, Polski i stanowią
ka, inflancka, wydanych za rządów
ra rządów szwedzkich nad budżetem ... [illegible]
Litwy, [illegible] nazwą, mają już
duchownych w dawnych okazach, dokładne urzą- i innych oznaczone,
dzenia, dodatkowych wydała przepisów
zapatrzebawady. Takowe też dwie spomni-
na ustawa.

Ustawa o układzie rozchodów pań-
stwa (Ustawy roczne) ogólnie ſ tak zwane
się naprzód o rachunkowości
rozwiązany, podała następ-
nie przepisy, jak należy spraw-
dzać rachunki, zbudzone urzę-
dowi czyli izbie obrachunkowej [illegible]
z wydatków sam na [illegible] rozkład
wyższej władzy wypłaconych.
[illegible] Po czem
[illegible] wyszczególniając ku- zajada się rzeczowo
lejno władze wydatkujące, naprzód [illegible]
ustawa [illegible] ſ ministerialne
stwem finansów, [illegible] i główną uwagę zwracając na
zostające pod jego zarządem [illegible] izby
skarbowe sądzieć na departamenta [illegible]
[illegible] podatków i róż-
nych opłat, ſ zewnętrznego handlu, na ſ dalej wewnętrznego i
na departament
manufaktur.
Następnie [illegible] do
ministerstwa skarbu monar-
szemi zawiadującego, przeszedł-
szy, zwiedza na uwagę jego de-
partamenta, kancelaryą, ſkarbu-
ców cielnych i ſ generalne księ-
gi. Po czem [illegible] zwraca swą
baczność na ministerstwo spraw
wewnętrznych, a po nim na mi-
nisterstwo oświecenia. Przeszedł-
szy przez do zarządu komuni-
kacyi i budowy gmachów publicz-
nych, wraca się znowu do [illegible] ministerstw, ſ [illegible] i przez sądzić do
[illegible]

Pełnomocnictwa

Dygest. 10

uwagę swoją na ministerstwo sprawiedliwości, [illegible] spraw zewnętrznych, [illegible] i ministerstwa cesarskiego [illegible] dworu, [illegible] urzędy i władze pod nadzorem najwyższego synodu zostające, kancelaryą wyznaniowej mongolskiej, komitet nadzwyczajny przyznawania nagród zasłużonym urzędnikom cywilnym, na koniec [illegible] instytut szkoły [illegible] pod zwierzchnim dozorem cesarzowej zostające.

Ustawa przeto zasady kontrolująca na tyle się szczególnych od ustaw dzieli ile jest władz i urzędów kontrolowanych. [illegible] z nich najmniejsza, ku dykt... z ośmiu artykułów składa się jest ta, która przedstawia o kontrolowaniu wydziałów ministerstwa dworu cesarskiego podaje.

[illegible] IX. jest wielkiej doniosłości, [illegible] prawa [illegible] obywateli i [illegible]

[illegible] zajęła się wyłącznie urzędami i władzami i mniej więcej dzienne w blizkich stosunkach z ministerstwem zostającemi. Ostatecznie w [illegible] ustawy [illegible]

sędziów drugi wydział [illegible]

[illegible]

Duchownego i grudz-
kiego i cielesnego stanu, zra-
szoną i osiadłą w [illegible] (prirodni)
[illegible], lub nie (kamiecznie) osiadłą w
nim (ale osiadłą [illegible]
[illegible]
uczęszczający i wbaczęszczają-
[illegible]
ego lub drugiego stanu lub
nie należy (prirodni, [illegible]
rade) jest [illegible] między stanem albo pań-
[illegible]

Każdy ze zrzeszonych stanów jest osob-
nem, że się tak wyrażę poli-
tycznem ciałem, i ma stanowi swemu
przyznane prawa, które od
innych go oddzielają. Samowolnie
przelewnie ich nikt nie może, z jed-
nego stanu do drugiego prze-
chodzić.

Dworzaństwem się szlachta mia-
nuje zdarznie, nie są któremi oba wyrazy jednego znaczenia.
[illegible] Jest dwojakie, Dworzaństwo,
Dziedziczne i osobiste.

Cała za ludnością [illegible] lę-
dze pańszczyźnie pod-
dana, uważać się za jego obywate-
lów: przeciwnie ze
których poddaństwa nie przyjęło za miej-
scowy względu w pań-
stwie [illegible] (Sina-
żnie [illegible] stroncy) [illegible]

[chyba gdy jesz-
cze nie osiadły się
w osiadłości,
prawa-
dzi życie

Z [illegible]
wana
jest.

Dygest III
6.
15

Tom IX. zakony - u gasdrjaniach obej-
muje. Wyraz drugi rzymskiemu
szalus odpowiadający, naprowadza
na myśl, że ów tomu napis wy-
raża mniej, niż ~~[illegible]~~ dzieło
obejmuje. Rzeczone tomem zako-
ny nie tylko prawa o zdolno-
ści krajowców i cudzoziemców
w państwie zamieszkałych obowią-
zujące, lecz przedstawiają też
prawa polityczne, jakiego, z na- [owe ustawy]
cy krajowych ustaw, są uczest-
nikami.
Dzieląc się krajowej na ludność
~~[illegible]~~ dworzańskiego,

skonalenia się wzajemnego.

~~[illegible]~~ ~~[illegible] Prze-~~
~~glądu~~

Jeżeli Towarzystwo przyjaciół nauk jak przez tak i funda-torami swemi nie podzieli się z Przeglądem, nie zwłocz-ni go w możności ażeby mógł konkursa rozpisywać na artykuły w sposobie jak rzekłem wielkopolskiej Dawniej i dawniej oraz przedzaniających, a nawet w rozpisywaniu kon-kursu sam nie raczy wziąć udziału: Przegląd chwalebnego zamiaru swego nie będzie mógł urzeczywistnić, a Wielko-polska pozbawioną z krajów polskich jedyna, która ~~[illegible]~~. ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ pisma, ogół nie zaś jednostki zainteresować mogącego posiadać nie będzie.

Sama tylko chrześcijańskie Ducho-
wieństwo jest za stan uważa-
ne. W hierarchicznym względzie
dzieli się na prawosławne cerkwi
rosyjskiej i armiano-gregoryańskiej; a w cerkiewnym
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ na
zakonne ~~się~~ (klasztorne) i
świeckie. ~~Dzieli~~ Dzieli się od-
nich rzymsko-katolickie Du-
chowieństwo. ~~podlegające Papie-~~
~~[illegible]~~ Podział jego zależy sam, a prawa różne,
~~[illegible]~~ będzie od prawo-
sławnej danin zdusz
sławnego i rzymsko-katolickie-
go różni ~~[illegible]~~ się wielce ~~[illegible]~~
Duchowieństwa. ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~

Pośledniego stanu ludzie, jakich da-
wne rosyjskie prawodawstwo zowa-
ło, ~~[illegible]~~ rozpuściwszy się z
mieszczaństwem z Litwy i Rusi,
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ zaprawiadawali ubierzadła-
wanie ~~się~~ nowego, między ~~[illegible]~~
dworzaństwem a cięższym ludem
pośredniczącego obywatelstwa. To
coraz się więcej do mieszczań-
stwa zachodniej Europy upodobnia-
jąc, pięknie się rozrasta w szcze-

ne polityczne ciało.

Ściśle ludność tegoż samego kraju, i z takiej samej przyczyny doznała. Dziś, po uzupełnieniu jej, skład taki co do ludności Zachodniej Europy przybiera. Wyrozumieć jej organizacyi, nie idąc tą temu od historyi wskazaną drogą, nie podobna.

Nie koniecznie w rosyjskiem państwie zrodzeni, lecz w nim osiadli, i oprócz swych nie ~~zmieniający~~ jednem stałem nie/chwilowo na jednem miejscu ale stale, przebywający Syberyi mieszkańcy, z których ~~[illegible]~~ na koniec nie osiedleni nigdzie, lecz krążące i indziej po lasach, ponad brzegami rzek i po stepach, prowadzące życie: wszystkie te ludy ~~[illegible]~~ na własnych ziemiach, prawach, ~~[illegible]~~ z niemi i żydzi sławianie rosyjskiemu państwu poddany ludność, uważając się za obywatelów tegoż państwa.

Zamieszkujące w imperyum chwilowo, ludności ~~[illegible]~~ uważani są za poddanych państwa tego, z którego przybyła. Składają ~~[illegible]~~ nie (cudzoziemcy) ...

[równie na Syberii jak i poza tym krajem ~~osiadłe~~, ale chwilowo na jednem miejscu przebywające ludy;

[i ~~[illegible]~~ Szczególnie do tego czy się nachylali lub są poganami, ~~[illegible]~~ więcej, mniej korzystnych prawach ~~[illegible]~~ a wezwanych rządów osadzeni,

Dygresh. 12.

17

cy a nie obywatele, chyba gdy któ-
ry z nich wstąpi edukację rossyj-
ską. W poddaniu się [illegible]
kapitału wolnemi Żydów wyjąwszy, któ-
rzy nie są dopuszczani do prze-
siedlenia się z zagranicy do Ro-
ssyi i do przyjęcia poddaństwa. W
gubernijach cudzoziemców do kwa-
[illegible] małżeństw wielką rolę od-
grywa.

Prawa o stanowisku, ale tylko kra-
jowców, udowodnią się aktami, któ-
re już są ogólne, już dla każ-
dego stanu szczególne. Ogólnemi są
księgi kościelne, przez duchowień-
stwo chrześcijańskie i niechrześcijań-
skie, a mianowicie mahometań-
skie i żydowskie utrzymywane, lu-
b władzom świeckim udzielane. Sz-
czególne każdy stan posiada
[illegible] Duchowieństwo ma herbarz władzy
heraldyi utrzymywany
pod nadzorem szczególne [illegible]
ny. Duchowieństwo
akta posiadają grodzkie i sielskie obywatel-
stwo. Kupieckie rady w urzędnicy, okaz-
anym oblężonym wpisują się księ-
gi. Akta [illegible] kiedy nie którzy za urzęda rozkazem
przegląda się [illegible]
[illegible] i sprawdza-
ne, co się rewizyją aktów nazywa
Tom X. niżej się rozważy ocza-
na.

Tom XI. ~~[illegible]~~ dalsze się na dwie dzie-
li części, z których każda od-
rębne, w związku z sobą nie zo-
stające ~~[illegible]~~ przepisy zawiera.

Część pierwsza przedstawia prawa nie-
kanoniczne [ale kościelne usta- ~~[illegible]~~
wy chrześciańskich i niechrze-
ściańskich wyznawców ~~[illegible]~~ religij [w Rossyi ist-
niejących (ustawy Duchownych Dzieł
cudzoziemskich ispowiedanij) i te-
mi się: wyznanie rzymsko-
katolickie, protestanckie, ormiańsko-
gregoryańskie, żydowskie, maho-
metańskie, lamaickie i po-
gańskie. ~~Przed~~ nie wchodzi w
to jakich się zasad ~~[illegible]~~ do wiary
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ trzy- mają wyznawcy obcych religii,
~~[illegible]~~ lecz pilnie
czuwa nad tem, ażeby tak sa-
mi jak i hierarchiczna ich wła-
dza w żadną kolizyą z pań-
stwem i jego religiją pano-
wującą, ~~[illegible]~~ która ~~[illegible]~~ zasady cer-
kwi-katolickiej wschodniej [nie wcho-

[jurisdictio fori interni) ~~ale~~

~~[illegible]~~

[wyznają się

Dygresyja 13.

18

Dziś. W tym celu nakazałbym trzymać się ściśle ustaw kościelnych

spólnie z władzą kościelną i zatwierdzonego. Na koniec przepisać jak się z mającemi swemi obchodzić rzeczonych wyznań powinna władza duchowna

Dla władzy jej eparchialnej przepisanych, i nie odstępować od planu nauk, w szkołach duchownych ustanowionych, a rząd wyznania

Zakonników pierwszej pod najgłówniejszą rozciągać zasady swej wiary, poza obrębem kościelnego i zadnej

Te są główne punkta, na które mniej więcej zwrócić prawa państwowe kościelności konwentujące. Nie tyle wglądając w sprawy kościelniejsze, która się do najwyższej władzy swej, poza rezydującej, odnośnie, ile się stycznych sprawy, która nie ma władzy skoncentrowanej w jednej osobie. Pod względem pierwszym kościół rzymsko-katolicki i ormiańsko-gregoryański przez Papieża, przez Patryarchę swego i synod rządzona, a pod względem drugim kościół

protestanckie ⌐ zwraca na się ⌐ pod najwyższą władzą których
kie uwagę rządu. Ta też kościo- konsystorzów znajdują
tem dym i urzędowaniu jego
w różnych częściach zagranicznych państwa / mieszkańcami ustawy.
zajmuje się szczególniej

Panująca cerkiew jest zupełnie w świecie
ponieważ ma ona kościół swoje
władzę ustawy w kłó- władą
się rząd się ⌐ władzą cerkwi
zmusi się sami z ... za
pośrednictwem swojego, na po-
siedzeniach synodu przy komme-
sji Prokuratora. ⌐ Straciła związku

Pod władzą synagog, którymi rządzą Rabini, a u
Żydów - Talmudzistów ⌐ w Zapalorji ...
Karaimów najwyższy Kapłan
Hakamem zwany rządzi sprawy.
... Pod
władzą meczetów od Muftiego, Mahom-
... i ... urzędnicy żyją Ma-
hometanie. władzy Lamow
... w astrachań-
skiej i stawropolskiej gubernii Kałmucy, a
w Syberji wschodniej Buraty.
Tamże czyli Samojedzi.
w Syberji ludzie w gubernii ar-
changielskiej mieszkający Sama-
jedzi władze mają pogańskie
nabożeństwa.

Część Druga obejmuje przedmio-
ty o których dopiero w XVIII wie-
ku dochodziła z zachodu jakowa
do Słowian w tej materyi ⌈ wiedza, ujmowana
w zasady, otrzymywane-
go prawa z zasad stanowionych
wszystkie przyszło je pierwsze, i systematyzowało dla siebie. Zredagowało
je w ustawach czterech.
Pierwsza, której napis Swód urzę-
dzenij i ustaw gosudarstwiennych
Kredytnych ustanowienij, przedsta-
wia instytucyą, pod zawiadywaniem
Ministra przychodów i skarbu zo-
stającą, która nie tylko się obchodzi
z bankami, ale i kasami, tak pożyczko-
wemi jak i depozytowemi zajmu-
jąc ⌈ nadzoruje oraz stan papierów publicznych.
Kasy pożyczko-
we i depozytowe nie tylko są
publiczne ale i prywatne. Te i wed-
ług przepisów od rządu ściśle da-
nych postępując w swych czyn-
nościach, dają przez to samo rę-
kojmią wierzycielowi swej
każdemu, który zapożycza się
u nich, lub powierza im swe su-
my, dając i pobierając w takich przypadkach
procent prawem przepisany.

Druga, Swod uczreżdenij i usta-
wow torgowych, sprawa w han- nazwana, przedstawiając
dlu na sądzie i w radach z ich
w całej rozciągłości, wraz z po-
stępowaniem sądowem trybunału
handlowego wyjęte i jest
z ustaw najuboższej części
zawartych
tym samem ustawą.

Po niej następująca, czyli z ko-
lei trzecia ustawa, Swod posta-
nowlenij o promyszlennosti fabricz-
noj i zawodskoj, w której książ- z zwana, zasięje
ka z ustawą czyli stwarzą. Najpie-
rw jej jest: Swod postanowlenij z ustawa sa
remeslenych. Dopełnia poprzed-
niej. Pod nazwiskiem zawodu ro-
zumie się zakład fabryczny
na wielką skalę prowadzo-
ny, który nie raz z
kilku fabryk wzajemnie się uzu-
pełniających składa. Także na
małą skalę prowadzony może fabry-
ki miano. W pierwszym i drugim
zakładzie maszyny wielką odgry-
wają rolę. W zakładzie trzecim najwyższej części uznanie.
rodzaju wykonywają się prace
Wszystkie trzy
rodzaje zakładów albo utrzymu-
je rząd dla własnej potrzeby,
albo i wyzyskują trudnią się niemi
je prywatni. azali ci winni mieć

na to pozwolenie od rządu prze-
szkody, po kolei zakryli krajowi
najpotrzebniejsze, a rzemieślnikom zu-
pełnie, zakryli huty szklane,
zakryli wyrabiające sukno, tak nawet i
odlewające drwiny, zniżając się
do rozmiarów tak cechowo urzą-
dzonych jak stowarzyszających się celem
wykonywających po wsiach
rękodzieła a zmniejszających je na miejscu różne
lub po grodach i miastach. Szcze-
gółowo się zastanawiając nad wyra-
bami zdumiewającymi. i
Stosunki w akcie ustawach określone
akta czysto-
prawne, akta prawno-administracyjne.
Tom XII. z dzielących się na części, jedna
ni, jest czysto administracyjny. ma W części pierwszej pięć
ustaw.
Ustawa pierwsza komunikacyjna
(Kolej zachowania), daje przepi-
sy o przeprawach lądem i wodą.
Podzieliwszy drogi na pięć klas
... drogi cielesne
i wojskowej, i zastanawiając się
nad tem jak je zakładać
bite
handlo-
i zwyczajne. Dla
i wojskowego użytku przezna-
czone drogi, zakładać, budzić
jak te stojące na nich mosty

Dygres. 15.

20

Z tak równości i
trudniejszy się
rzemieślnikami sta-
bawili się
znani, albowiem
rząd udzielając
mi
... szczególnie
na cielesne
... wa-
je, ...
tak ...
Swady

Swoje ustawy i ustawowe

Spotrzymywać się, niektóre przecho-
dzi ustawa do dróg żelaznych
czyli kolejowych, o których,
równie jak i o komunikacyach
wodnych i tak po rzekach jak kana-
łach odbywanych, rozwodzi się
szczegółowo. (następująca po niej)
Ściśle wiąże się z nią usta-
wa pocztowa (Sposób
urzędowania i ustawa pocz-
towych), która przepisuje jak
rządowemi powozami prze-
jeżdżająca publiczność (po-
dróżni) odbywać drogę, (pro-
sazienniej) pocztą listy i przesy-
łane i publiczne pisma odbierać
może. Naczelny urząd pocztowy
podzielony na okręgi, wyrę-
cza się przez podwładne
urzędy, które uczone w
tym względzie ustawa in-
struuje.

I znowu z tą łączy się
ściśle ustawa o telegrafach (Sposób
urzędowania i ustawa o tele-
grafach) (zarząd ten jak
utrzymywać ma i przesyłać powie-
rzane sobie depe-
sze.

Następująca po niej ustawa

(i z jakich funduszów w dobrym stanie)

(dozorując zakład.)

(obowiązująca zarząd komunikacyj, kli-
komunikacyj, kolej i telegrafy nad-
zoruje. Dawniej prze-
pisy o domach tele-
graficznych i urzę-
dnikach na nich
szczególnych, Szczegó-
łowo.

(przepisuje)

zajmujące się budownictwem (Zwod urzędowy i ustaw szczególnych), nie tylko publiczne budowle, lecz i prywatne nadzoruje, zajmując się przy tem urządzaniem ulic i publicznych placów po miastach, zabudowaniem gruntów nowych, i poprawą budowli w miastach już istniejących, i jako też oznaczaniem murów i urządzaniem chodników (trotuarów) po ulicach miejskich. Głównie jednakże mając na celu budowle same, rozpada ustawa ta na cztery podrzędne z nich pierwsza przepisuje: jak należy stawiać budowle rządowe (ustaw o zdaniach kazennych), druga jak cerkwie i domy modlitwie poświęcone (ustaw o zdanijach cerkownych i innych molitwennych), trzecia jak przeznaczone na użytek publiczny (ustaw o zdanijach obszczestwennych), jakiemi są domy zajezdne, składowe i t. p., a czwarta jak prywatne gmachy w grodach (prawiła o czastnych zdanijach w gorodach) budować pu-

W trzeciej części są trzy ustawy, które [illegible]

mające statuta gmin miejskich i wiejskich tak zwyczajnych, jako i uprzywilejowanych.

Statut dla zwyczajnych gmin miejskich i wiejskich wydany (*Swod ustawow "o garodskam i selskam hozajstwie"*) nie dotyczy się grodów tych, które mają oddzielne statuta. Oprócz stolic, Petersburga i Moskwy, jest trzydzieści dwa, oddzielnemi, jak wskazano, statutami obdarowanych. Wszystkie inne kierują się ogólnemi przepisami, dochodów i ważniejszemi, od rządu wydanemi. Zarządca, od rządu na czele miejskiej gminy rada (*duma*) zwana ratuszem, każe rocznie dochody pobierać przez podwładnych sobie urzędników, z wszystkich wskazane gminie przez prawo na ten cel źródła, i pobranych wydatkuje na gospodarstwo swe czyli porządki, tudzież na utrzymanie sądownictwa i policyi grodzkiej. Źródła dochodów okażą się w gospodarstwie miejskiem, i sama to gospodarstwo w źródłach, mianowicie dobra prywatne cesarskiego domu stanowiących, jest od miejskiego ekonomii wiec. Rozwój ich podsycają ekonomiki zamiast...

instytuta agronomiczne / towarzystwa rolnicze. Szczegółowo przewodzi gałęzie tego przemysłu stanu wiejski, władze nawet na stadniny cesarskie, na pilnowanie i rybołówstwo, to opisując szczegółowo instytuta agronomiczno z urzędem ich gospodarstwem.

Osobny statut dla wsi rządowych wydany / Swod ustawów o błagoustrojstwie w kazennych seleniach) pod zarządem ministerstwa dóbr cesarskich zarządzających, zajmując się głównie przepisami, jak należy grunta tychże wsi rozdawać na czynsz (obrok), i na jakiem prawie osadzać na nich lud wiejski, mieszać w sobie nad tą osadą, a wiejskiej policji i sądach wiejskich wydane ustawy.

w jakim stosunku uprzywilejowane grody do nieuprzywilejowanych zostają, w takim znajdując się sioła wojsk kozackich do siół nieuprzywilejowanych, bo na prawie ogólnem osiadłych. Tu też osobny statut dla siół wojskowych (Swod ustawów o błagoustrojstwie w kazennych seleniach), a miano i wszystkiego gospodarstwa przemysłu.

wicie: Dla wojska dońskiego, czarno-
morskiego, noworossyjskiego, kau-
kazko-liniowego, astrachańskie-
go i syberskiego, wydano, w
których wskazano im źródła
dochodów, i przepisano na co
i jak wydatkować je mają.

Do uprzywilejowanych należą i osa-
dy cudzoziemców, którzy się w Ro-
ssyi ⌐ i na Kaukazie osiedlili. Siedzą oni albo na ziemiach rządo-
wych jako czynszownicy, albo na
własność na własność nabytych
albo na prywatnych według osob-
no z nimi zawartych w tym
względzie umów. Stosunki z
prawa wynikające tych osad wy-
nikające wydawano w osobnej
ustawie (Swod uczreżdenij i u-
stawow o kołoniach inostrancow
w imperii), gdzie wskazano:
jakie przesiedlający się do Ro-
ssyi powinności biorą na sie-
bie osadnicy, a jakie im korzy-
ści zapewnia rząd, da-
jąc im autonomią ⌐ do pewne-
go stopnia, i inne. ⌐ i swobodę przemysłu Stosując od nich
nich dobrodziejstwa, za co wywza-
jemnia się rząd. (a wszystkich
i nakazaniach uwzględniać).

Tom XIII. że się tak wyrażę, całości
ludu ⌐ w tworach

⌐ i dane o tem przepi-
sy industrii

~~[illegible]~~ urzędów, które przejdę po ko-
lei.

Dygest 18

23

Pierwsza troszczy się o wyżywie-
nie ludu (Skład ustawów o obszer-
niejszej narodnego prawodawstwa)
w czasie lat nieurodzajnych, na-
kazując otworzyć na ten-cel miejskie
magazyny w zbożu, i mieć w
zapasie pieniądze na zakupie-
nie go, gdyby gdzie ~~skarbowego~~. ~~[illegible]~~ nie
stało. Zajmuje się tem urzędy mi-
nisterstwa spraw wewnętrznych i
dobrami tak cesarskiemi jak i
rządowemi zarządające, dalej rządy
gubernialne i urzędy ekonomiczne;
a co się dotyczy ludu na dobrach
prywatnych szlachty, Marszałkowie
dworzaństwa ujezdni opiekowie
się nim w tym względzie wie-
ni. Prócz ogólnych całego pań-
stwa dotyczących się, lud miejski
i miejski uwzględniających przepisów,
osobne dla ~~[illegible]~~ tych krajów wyda-
~~[illegible]~~ są, które przy wyższej nad inne pierwszy ~~[illegible]~~.
~~[illegible]~~

[ jak gubernije nadbał-
tyckie, archangielska, ado-
niecka, obwód bessarab-
ski i kraje ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ i woj-
ska ~~[illegible]~~, ~~[illegible]~~ kozackiego różnej
narodowości zamiesz-
kałe, ~~[illegible]~~

Druga rozciąga ~~nadzór~~ nad przezorno-
ściami publicznej opieki ~~[illegible]~~ (Skład
urządzeń i ustawów o obszer-

wonnem przyzwoity). Wielkiej bo dzi-
uiezdolni ustawa, przepisujeciu jak
uchraniać i dobrem ich zagwarantow-
rowaniem pomnażać fundusze - prze-
znaczone na wsparcie biednych.
~~publicznej opieki i pomocy po-~~
~~trzebujących.~~ Rozwiązdzy się o za-
rządzie funduszów na ten cel prze-
znaczonych i wiąże przeznacza-
nych, przechodzi ustawa szcze-
gółowo instytucye, wspierające
biednych ~~zajmujące się~~ z wła-
snej woli, ale pod nadzorem rzą-
du przyjmowani temi są: do-
my sierot ~~[illegible]~~, domy
zdrowia i szpitale, domy przytuł-
ku i pracy. Niektóre z tych in-
stytucyj, jak odeski, wileński i
[illegible], jak odeski, wileński
szczególny (filantropijny) szcze-
gólnej łaski monarszej zaszczy-
cające się, dalej instytuta duchowieństwem
prawosławnem i
chowieństwem ~~[illegible]~~
armianno-gregoryańskiem
~~[illegible]~~ opiekujące się, na bu-
~~[illegible]~~ stanem wojskowym opieki ~~[illegible]~~ krew-
nych ~~[illegible]~~ pozbawionym, w kra-
jach nadnadbrzeżnych i ~~[illegible]~~
[illegible] ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~pieczy~~

z zajmujące.

z rozkazaniem.

przeciągające swą pieczę nad

~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ustawy

zamieszkałym, mając w takim
w tym celu wydane dla siebie
przepisy.

Dyzpoz 19.

24

Ustawa trzecia medyczna [illegible] (Zwód urządzeniów i ustawów urzędowych po gradżenczkej części) [illegible] wyszczególnia wszystko w czem lek- [illegible] *z teoryą i prakty- ką lekarską* nieb prawo [illegible] w związku zostają. Prze- szedłszy urzędy i urządzenia lo- karskie gubernialne, a w nich apte- karskie wyszczególniwszy, zwra- ca ustawa uwagę na osoby po- święcające się lekarskiej nauce i sztuce, *z liczby których wy- szczególnia zajmujących się medycyną i chirurgią na dwo- rze cesarskim. O uzupełnieniu ich uczonym i prak- tycznym szeroko się rozwodzi, ludzi [illegible] w instytucjach me- dycznych* rozpisawszy się i i wód mineralnych zwraca uwagę swą na *i powiązała* jej policyją medyczną w tym celu wydaną. [illegible] wy- szczególnia naprzód komitety nad- zorujące stan zdrowia narodu w cza- sach zwyczajnych i w chwilach pa- nującej epidemii, następnie się ciągnie z kwarantanną w całej roz- ciągłości jej zajęciu, skierowana cudzoziemców swoich kierować na te kresy mor- skie na których nie ma urządze- nej kwarantanny, a ustawa jest ostrze- żona się dziwna nie dozwala rząd w grani- cach państwa. Kończy się policyja me- dyczna [illegible]

dycyna nu/ przepisach jakie należy
przedsięwziąć ostrożności w czasie panującej zarazy na bydło, a medycyna ~~[illegible]~~ uczława ~~[illegible]~~ się
na ~~[illegible]~~ medycynę ~~[illegible]~~
sądowej.

Tom XIV. zawiera pięć ustaw policyjnych. Dyg. 211.

25

Pierwsza (napis jej ~~paszportach~~ o pasz-
portach) przepisuje: że się nikt
z miejsca zamieszkania swego nie
powinien wydalać bez pozwolenia
prawem przepisanego, nazywanego
passportem, a co do Żydów, że ci
nawet za passportem do tych tyl-
ko miejsc które im są na miesz-
kanie przeznaczone (gubernije: wi-
leńska, wołyńska, grodzieńska, eka-
terynosławska, kamieńska, mińska, po-
dolska i okręg bessarabski) prze-
siedlać się ~~za~~ mogą. Wy-
liczywszy ustawa różne rodzaje
paszportów, i określiwszy ~~według~~ stanowe
stanu i narodowości biorącego je, przepisała,
gdzie i jak legitymować się ma
zaopatrzona niemi osoba, a mia-
nowicie gdzie wizować je winna ja-
dąc za granicę. Kto wydaliwszy się z
miejsca pobytu swego nie będzie
w stanie wylegitymować się pasz-
portem, tego za włóczęgę, i zbie-
ga lub nawet dezertera uważać
i przytrzymywać każe ustawa.

Druga ustawa o cenzurze (Swod
ustawow o cenzurze) należy do rzędu
tych, które redakcya nie na lepsz-

gi i rozdziały ale na poddzia-
ły (ustawa) podzieli wszystko w ma-
łym pomieściła je zakresie.
Każdy utwór naukowy winien
mieć komitet cenzury, albo na
ogólnych, albo szczególnych,
urządzonymi ~~[illegible]~~ przepisach. Główny
urząd cenzuralny zostaje przy
ministerstwie oświecenia na-
rodowego, z nim, sądziesz z
miejscowemi komitetami, zno-
si się przepisami co do pism
czasowych za granicą wycho-
dzących, do ~~[illegible]~~ stawny wstęp do pań-
stwa mających, które numer
w numer cenzurze do przejrze-
nia przedłożyć winien. Toż samo czynić
ma ~~[illegible]~~ poczta z książkami i
wszelakim w zakres sztuk pię-
knych wchodzącem wydawnictwem.
~~[illegible]~~ Interesowani z cenzurą
nie z porządku odbierać winni. Szczególnych interesowanych wezwanych do komi-
tetu cenzuralnego odwołania do
~~[illegible]~~ chowaną cenzurą.
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ na ogólnych
do szczególnej
ale ~~[illegible]~~ dodatkowych ~~[illegible]~~ prawach urządzoną
~~[illegible]~~. Prawo o własności lite-
rackiej komisya ustawi.

Dygesz 31. 26

ustawa trzecia, ściśle miejscowa
daje przepisy o tem, jak wła-
dze rządowe i żywiący mieszka-
ńcy winni samą zapobiegać ⌈ prze- ⌈ ażeby się
strzegam ~~[illegible]~~ nie dzia-
ły (Swod ustawow o predupreż-
deniij i presjeczeni prestupleniij).
Cerkiew i rząd krajowy ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ (~~[illegible]~~ która
~~[illegible]~~
wchodząc w różne podrażnienia
narodu, gdy ~~[illegible]~~ się na obrzę-
dach publicznych, na zabawach, we-
selach ⌊ ~~[illegible]~~ ⌊ znajduje się, gdy będą w podo-
~~[illegible]~~ rzeniu może się narazić
~~[illegible]~~ dobrej sławie ~~[illegible]~~ na żałe przygody, które
przepisały ujmę uczynią jego
~~[illegible]~~ jak się ma ⌈ wstrzymywać ⌈ w ogóle i szczególnie każ-
⌈ od złych skłonności mianowicie temu dy
nietrzeźwości, pijaństwa. (napomina ~~[illegible]~~
żyjących, ażeby u siebie
~~[illegible]~~ nie przyswajali nie uczę-
szczali a szczególnie nie przyzwyczajali ludziom ~~[illegible]~~ nauczy-
cieli, młodszym,
oddalonym od nauki wojskowej i cy-
wilnej ~~[illegible]~~ przystępu do siebie nie da-
wali, do spełnienia przestępstw
wszelakiego rodzaju, osobliwie ma-
jątkowym szkodliwych nie dopuszcza-

Wyliczając tego rodzaju przestępstwa będzie ustawa na-
gali. ~~Majestatowi wyrząd~~ — cisk na

gwałtowne wdarcie się [niewa]
w posiadanie cudzej rzeczy, na
lichwę, gry, loterye, za-
mierzone kradzieże, oszukań-
stwami, oszustwo, podstęp,
oszczerstwo, grabież, prze-
[m] gły. Zgoda, wymienia nasta-
[dalie] tego przestępstwa, o których
się w ostatnim dziale prawa
szczegółowo roz-
kazane
[odda!] ~~…~~.

Czwarta ustawa o obejściu się
z trzymanemi pod strażą osoba-
bami przepisy dajeszcza (Sąd
uczciwej i ~~…~~stawów a gober-
niach zwierzchnia) pod strażą
bierze najpierw na uwagę miej-
sca [na trzymanie] ~~…~~ pod
strażą przeznaczone, ~~…~~ odosobnie
nia, turmy i domy zarobkowe, a w końcu
~~…~~ się o rządach aresz-
tanckich rozwodzić.

Ustawa ostatnia daje przepi-
sy o osobach zesłanych na ka-
rę (Sąd uczciwej i usta-
wów o sędziach), które na

Dzień 29
a.

trzy kategorye Dzieli i na zesła-
nych do [illegible] publicznych ska-
zanych na zesłanych na osie-
dlenie, lub na pewny czas tyl-
ko. Szczególniej urzędnicy
[illegible] zesłanych na Sybir, prze-
pisuje, jak ich należy prowadzać
aż do granic Sybiru, jak się
obejść gdy czas na miejscu
i po okręgach sybirskiego kraju [illegible]
rozsadzani [illegible]. Wskazuje
różnicę między zesłanemi z
wyroku sądowego, a rozporzą-
dzenia administracyjnego;
[illegible] i daje o tem przepisy, jak należy
[illegible] obchodzić się z pomieszcza-
nemi na osadach. w końcu wyznania religijnych
[illegible] [illegible]
[illegible] zesłanych za karę już nie na
Sybir, ale na Kaukaz.
Tom XV. prawa karne / zakony prawa
ogólniejsze zawiera. [illegible] i [illegible]
urzędnikom napisem i oddzielnie dla
[illegible] jak [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] zawierają przywatne / cz. liczne
na trzy grupy [illegible] prawa [illegible]
wilne, karne, handlowe prawa [illegible]
z przedstawieniem praw tych sądo-

i kodeksu kar gdzie
wypadki poprawczych
(udzielenie i naka-
zaniach ugodzonych
i [illegible]),
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]

przestępującym
przymusu, [illegible] grozi

~~ze [illegible] na administracyjne prawo~~

swoim, który same nawet
rozmyślnie Dygesta przeważa-
jąc, wznosi się myśl nad świę-
tem prawodawstwie jest;
ze [illegible] jego [illegible]
pisam żadnego uczynku
ani się z granic prawnej,
[illegible] zwolnio-
nym będąc, wydalić za prze-
pisem nie zechce, tak
za karę rzadszy sam gdzieby
zakaz nie wyrzekł, może być
surowiej jeszcze, według prze-
pisów prawa,
za nieuszanowanie
obowiązującej wszystkich
ustawy ukarany. Dawna [illegible]

~~[illegible] prawa [illegible]~~

zyzając, żąda się wrzeszy w
ustawodawstwie tem osłabione
prawa, [illegible] one raz przyjętem
prawodawcy, [illegible] prawdziwej [illegible]
zisowem, lub, i skąd, przejęcia
tem na podania do nie [illegible]

ustawy! przypominając im
deputacyj będzie
karę w tej-
minalnem prawie umniejszona.)

Zastanowienie na [illegible]
przymuszać
Dygesta.
się na tem i [illegible]
wszystkie [illegible] osobliwie

(1) Rzymscy prawnicy Ulpian (fr. 21. D. radam rem haberi XLVI. 8.) i Paulus (fr. 76. D. Pro socio XVII. 2.) były to [illegible] Pierwszy nazywał: necesse est ut [illegible] manifeste parere, Drugi: arbitrium generale est ut [illegible] sive aequum sit sive iniquum, parere debeamus.

Dla cały                                                                28 Dygest. 22 6.

~~Otóż~~ wszelk dzieła książki, jak względem, uporządkowanego, które wyrównywając swoim układem Dygestom rzymskim, ma z nimi mniejakie podobieństwo w zarysie, ⌐ i zakończeniu, ale nie w treści i wysłowieniu. Zamknięte w rzymskich Dygestach ~~[illegible]~~ prawo szanować każe ustawy, nie pytając o to jaką jest analogia. Też same w rosyjskich czytamy ⌐ za ~~[illegible]~~ (nie przedrzeć słowa ~~[illegible]~~ innemi deportacyi i karaniu ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ Oczasnie rzymskich szczudły Dygestów ~~[illegible]~~ i kończących się wkrótce na czterdziestej ósmej księdze, mając za ~~[illegible]~~ przedmiot te same ~~[illegible]~~ przepisy co ~~[illegible]~~ XIV. ~~[illegible]~~ XV Dygestów rosyjskich. ~~[illegible]~~ Kompilatorowie Justyniana ⌐ widzieli się w rozkładzie ... w naturalnym wzoru porządkiem wnigli (3).

~~Pytając o źródło przeniesionych w rosyjskich Dygestach praw, i czy one są ...~~, lub skąd ⌐ prze-

⌐ rozumie się.

⌐ Feliks ... ~~prawa~~

⌐ z pra... ~~[illegible]~~ mian ... ~~[illegible]~~ (2)

⌐ i na karnem prawie.

⌐ dodając jeszcze dwie księgi.

⌐ do Rosyi

(1) Necesse est ut jure manifesto praevaleat, mówi prawnik rzymski Ulpian (w ks. 21. D. ~~[illegible]~~ tytułem ... XLVI. 8). Arbitrium generis est ut juris sive aequum sive iniquum, ~~[illegible]~~ debeamus, dodaje Proculus rzymski prawnik (w ks. 24. D. Praecipuis XVII. 2.).

(2) Tamy XIV. XV. Dygestów rosyjskich ~~[illegible]~~ kończą się na ... i zeznaniach ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ Podobnież Dygestów rzymskich księga XLVIII. 22-4. kończy się na ... o zeznaniach i prawie karnem ~~[illegible]~~. Co w księdze XLIX. i L. tyczy ... że Dyg. ... należało gdzie w środku a nie na końcu ~~[illegible]~~ ... ~~[illegible]~~

miesiące)

[illegible]? nie odpowie na te pytania, bo im wewnątrz nie czyta. Czytający odgadnie, co w nich jest (co nowego,[4] co dawnego,[5] (rodzimego[2] a co obcego świata[3]; i powie, czy to obcowanie, z potrzeb miejscowych wynikło, lub z europejskich prawodawstw na jedno i drugie, czyli na Rosyę i na obcowanie cyryliczne, i należą- ce.

Dalekim będąc od tej zarozumiałości, żebym dostatecznie wykazać mógł czego dotąd nikt nie wykazał, spodziewam się jednakże, że mi się uda stawić choć pewny na polu tego rodzaju badań [illegible] a przez to zachęcić drugich do posunięcia dalej, i dojścia tam, gdzie ja nie doszedłem. W tym kierunku więc będę brał jedno po drugiem ustawodawców, z trzech owych wyżej napomkniętych wspólnych grup wykazywać, jako obcowanego

Zewnętrznie zetknęły się więc oba dzieła, i zrównały z jakąś ogromem względu, i znowu wyróżniły się, odskoczywszy daleko jedno od drugiego. Układem przodują oba europejskim prawodawstwom, z których żadne nie rozszczepiło się na tyle co rzymskie, a na tak wielorakie ~~[illegible]~~ części i cząstki. W obu cywilne prawo główniej odgrywa rolę. ~~[illegible]~~

~~[illegible] i utrzymać się na[illegible] mogli dla rzymskiego prawa (dawniejszem i społecznem) z żadnem prawodawstwem [illegible] nie wiekiem pierwszeństwa, ba pióż nie [illegible]~~

~~[illegible]~~ wszystkie z europejskich najnowsze (prawa) zawsze (nie raz) się ~~[illegible]~~, i gdy im przyszło pogodzić dawność z nowością, a ~~[illegible]~~ stosowniejszość (zachować duchowi czasu) ~~[illegible]~~ odpowiednią ~~[illegible]~~ Skąd owa to chwiejność w kamieniach przeważających ~~[illegible]~~

Dyg. ~~[illegible]~~ 25,

Pismo jest wyręcze-
niem mowy; lecz nie-
wyraźna mowa
niewyradza pomię
dzy ludźmi tyle
nieporozumień.

Dnia 22 Listopada 6 7/8

Tem przeto prawie, a naprzód zaś w jego zewnętrznym układzie nieco pomówimy, w wewnętrznych zaś zaletach, jakie się w niem dadzą upatrzyć, rozwiedziemy się w samym Przeglądzie.

Obrać zatem stanowisko i utrzymać się na niem z godnością i zjednać dla siebie imię postępowego, logicznie a duchowi czasu odpowiednio rozwiniętego prawa, było dla rzymskiego rzeczą łatwą: z żadnem bowiem ze starożytnych nie walczyło o pierwszeństwo, gdyż wszystkie zdala poza niem stanęły, nie mogąc się z niem mierzyć pod żadnym zgoła względem. Ale

31 Szyg. 26.

do układu Swodu wyznaczonych.

Między nimi przed całą stoją główne dwie, czwarta albowiem, od Andrzeja Zamojskiego dla Polski ułożona, nie uznawszy za prawidło, (1 nie chodzący ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ po niej. F Między rzeczone kamisye ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ przyjęte tym co pruski Landrecht lerem, ogólnie naprzód a następnie szczegółowo ~~[illegible]~~ rzecz, która się ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ odpowiednio miała przez [illegible]da prowincyi całe. Między, cały niu Polskiej przystała, ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ jak to uczynił austriacki Gezetzbuch, który ~~[illegible]~~ prawo sięF w niemieckiej przyu-dział wszy [illegible]. ~~[illegible]~~ Między, cały się jeszcze bardziej udać mogła, iż tak ze francuskiego kodeksu układacze drogą, zwłaszcza gdy i w Rosyi chcić nie czysto-rzymskie ~~to~~ jednakże rzymsko-

(1) rządzący Jurysdykcyjnego

wyczerpywać rzymskie prawo,

F rządzonym od niemieckich Trybunałów Słowianom narzucić.

F lub się bardzo rzadko ~~[illegible]~~ na niej przerzuty(2).

(1) Porównaj artykuł mój na czele czasopisma pod redakcyą wydziału prawa i umiejętności politycznych w c.k. uniwersytecie jagiel. (Rok IV. Styczeń i luty, marzec) str. 19–25.

(2) Artykuł 871. Swodu praw. zakonow. redakcyi pierwszej, ze zbiorem praw sądowych Andrzeja Zamojsk. I. art. 31. porównany.

bizantyńskie od wschodu znane, i jak u innych Słowian prawa zbawionych, tak i u [Rusinów] używane za pomocnicze (1), obok zwyczajowego prawa Azji

iść w żadne porównanie z wpływem rzymsko-rzymskiego prawa na Europę zachodnią. ... co prawo u niej

pod nazwą pisanego zatwierdzone prawa (droit écrit) zajmowało miejsce. Znaczy że wszystkie jej sądy i według niego w jednej części panowała, rządziły, a w drugiej zwyczajowem się kierowały prawem (droit coutumier). W Rusi przeciwnie miało rzymsko-bizantyńskie prawo w samych tylko sądach duchownych znaczenie, cywilne nie tworzyły się z niego.

Tak prawa tego jak i rzymsko-jawnego

Komisye rozpatrywały się w niem powinny przekonać, że w Rusi był wpływ daleko mniejszy, niż w Europie zachodniej a szczególniej we Francyi z prawa rzymskiego; gdzie z wielkiego tego (w dzisiejszej Francyi przed wiekami) od pochodzącem od zamieszkujących ludów barbarzyńskich (były wśród nich i słowiańskie), z których każdy a szkoli nie drugie nie zapomniały.

gdzie dotąd samże, prawa swego, a szczególniej radowego i ziemsko-gminnego

(1) Dowodem o czem się wie można w Hist. prawod. I. s. 145. 147. wyraziłem wydana rozprawa R. Hubego O znaczeniu prawa rzymskiego i rzymsko-bizantyjskiego u narodów słowiańskich, w Warszawie 1868 wydana.

~~A więc można było pomyśleć, azeby użyć prawa tego na cele na jaki czysto-rzymskiego użyły Prusy, Austrya i Francya zrobiło?~~ ~~[illegible]~~

W ciasnej co do świeckich gruntów zamkniętej ramie, nigdy się ono /pozydać ~~[illegible]~~ Bułgarom i Serbom, ~~[illegible]~~ a nawet Czarnogórcom dzisiejszym; ale Rosya, jeżeli ~~[illegible]~~ użyć za materyał rzymskiego prawa, zapotrzebowała czystego, a ~~[illegible]~~ takiego ~~[illegible]~~ już pewnych ~~[illegible]~~ przez niemieckich doświadczenia już była przepuściła. ~~[illegible]~~

(Pokazało się, że drugą iść ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~

~~Nie dopatrzy się ani w pruskim Landrechcie, ani austryackim Gesetzbuchu.~~

~~Landrecht dopatrzyć się da w pruskim ~~[illegible]~~ Landrechcie jak austryackim Gesetzbuchu, które ~~[illegible]~~ po największej części z nijakiego rzymskiego prawa wyjęty zostały.~~

(Landrecht i Gesetzbuch nie jest ~~[illegible]~~ bezpieczniej.)

~~[illegible]~~ Chciwać ~~[illegible]~~ takie wiele po statutach prowincyonalnych, lecz gdzież ~~[illegible]~~ było ~~[illegible]~~ szukać tych statutów?

Landrecht pruski

Przez

[illegible]

[illegible] wschodnich Prus nie miała żadna prowincya [illegible] zdygestowanego prawa krajowego, [illegible] się zrzecz do wykonania trudnaz: odstąpiono więc od zamiaru (c). [illegible]

Rosya jednakże chcąc [illegible]

ona w jednym tylko statucie litewskim prowincyonalne posiadała prawo, nie odstąpiła od [illegible] okaże niezbędna potrzeba. [illegible] uwzględnia postanowienie raz ogólnie dla wszystkich rosyjskich państwa [illegible]

trzeba je było więc [illegible] co okazało [illegible]

[illegible] powziętego zamiaru, kazała [illegible] miejscowych praw, uwzględniać [illegible] stosować się tego [illegible]

Z kąd wypływa że Swod dany jako wyrazone przedstawia prawa:

(a) Patrz rozprawę Ueber die Zukunft des deutschen Rechts, von E. Th. Gaupp. Breslau 1847. Str. 70-6.

33

[redacted] (szanuje owe stanowe wyjątkowe)
krajów, drugi raz dla [redacted]:
[redacted]

W przypadku drugim jest rzeczony twór z prowincji tej swojej dla tego i swego kraju i kraiku.

nader oględny, gdyż nie czy-
ni tego inaczej jak zmuszony [redacted] ostatecznościami do uwzględniania i szanowania praw prowincjonalnych.
[redacted]

Opatrzyć się [redacted] na wspominanem wytłumaczeniu, które, mówiąc na-
wiasem, jest tem dla Rosyi,
czem były dla dawnej kody-
fikacyi polskiej większe
statuta, wyjątki [redacted]
[redacted] swego roz-
kazu przyjęte do ustaw i t.d. w
prawo zamieniane następnie.
Statuta(?) je dawne Kanitye

dzisiejsze które kodyfikacyjne dawne materyału, który mu częścią przy-
kaniesze [redacted] przy-
gotowały, a częścią sam przygotowuje [redacted] z wyj-
ątkowi wypadnie rakie

Dyg. ~~5 [illegible]~~
29.

34

~~przyjęte do [illegible] i t.d. [illegible] nie-~~
~~mieckim, więcej [illegible]~~
~~a najwięcej rzymskim, zasiłku~~
~~się prawem, [illegible] go~~
~~najwięcej~~ zasiłku się ~~wszelkiem~~ częścią
trzeciego z owych trzech Co-
deksów, uwzględniając głównie
do ~~jego~~ artykuły prawa fran-
cuzkiego

30. Dyg. 35

przeszła do ustaw it. d., mało niemieckiemu, wszystkiej zbliżającym, a znaj-

przykłady zbliżam-

wszystkiem wo-

które będąc na podstawie rzymskiego prawa oparte zasłużyłyby sobie na zaszczytne nazwisko rozumu pisanego (raison écrite.)

z onych prawodawstw europejskich, czyli artykułami kodeksu francuzkiego uza- ... rosyjskie uwzględniała z onych artykułów ...

Do artykułów ustaw/tych odwoływałby się [komisye owe] wtedy tylko, gdy dotychczasowe prawa w rosyjskie będące przestarzałe, zmianie uległy, albo jest niedostateczne, albo powinno. W takim przypadku wprowadzały w

Oryg. [redacted] 31.

36

[redacted]

jego miejsce [redacted]

częścią nowe i dalsze [nie znane] prawo [w Rosyi]

częścią starsze z łona dawne, odnieziały [redacted] je,

[redacted] i w odżywio-

rane wkładały życie nowe. Zaczęli

naprowadzać już [redacted] na sło-

wiańskie, już [redacted] na [redacted]

[redacted] zachodnio europej-

skie. I słuchali niezgrabnie

ako Bedełkowanie, słabości ra-

zum zarzekanywać ich o tem,

że nie należy gardzić obcem,

gdy swojskie nie jest w sta-

nie dogodzić potrzebie. Czy się

w tem nie mylili, lub my-

lili, czy potrzebę koniecz-

nej [redacted] i ich

należy zawadzali jej, i ku odpo-

dujące, odzywanie się dodatnia

lub ujemna strona dowodu [przez

co wyjaśni się rzecz i [redacted] uzy-

[z każdej dalsze opowiy-
wali strony,

[zredagowanego z małorz-
ską [redacted] wyżej
opowiedzianego;]

~~dami dokładnie. Jeżeli równie prawie podejmiemy się de- go sądu, bo i on Swadz- części tej i owej części cało- go ogromu Dzygetów, któ- rzy pod uwagę wzięli- -by.~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ rozwijała się

~~[illegible]~~ podobnie co in- ~~[illegible]~~ ma-

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ inne warunki, których

je uwzględniać koniecznie. Dziś,

po upoważnieniu tych prze-

szkód w niemałej części, wra-

ca[ją] znowu prawo(m) na dawne sta-

nowisko, zarówno w doświad-

czeniu i nauce, która coraz

więcej przekonywa [się] o tej

prawdzie, że chcieli dalej roz-

dalej rozwijać, gdy ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ rozwijaniem planety ale-

liczności wprzódy a

czas podawały mu

~~[illegible]~~

Dalej. Rozprawa niniejsza O zna-

nie dawniej i dzisiejszej cywil-

nego prawa, i jeżeli Bóg

zdrowia użyczy, a będą świad-
mające się po niej okazać

li po temu, Druga

a publicznem prawie

Polski, w stosunku do ta-

kiego i prawa Słowian, wszech-

gminnie, uważane za ich wyłożone ... mi, we wszech

działy cywilne jak i publiczne

prawa ich

świadectwo i cień w owem prawie.

Będzie to pierwsza próba na-szych usiłowań okazać wydosko-nalenia prawodawstwa rozpiętego i przed-stawienia obrazu je-go podziałów.

wijeni się przetapiania i bo-
gacenie, panowania abo kra-
jowego zbawiennie, pisane
i zwyczajowe, prawo o tyle usprawie-
dliwiać, [redacted] bo zasługuje
na uwagę według zdania [redacted] wszystkich prawników(1),
bo dalej tylko może [redacted] silnym być uczuciem i
wywołać żądanych [illegible].

o ile ono
jest jesz-
cze prawdziwem.
Takie dyl-

[redacted] (1) Paulus wielki po-
wiedział zbyt trafnie
(w fr. 36. D. I.
3. De legibus
i t. d.): magnae
auctoritatis hoc
jus habetur,
quod in tantum
probatum est,
ut non fuerit
necesse scripto
id comprehen-
dere. [redacted]

słowie r. 1857. w St. Petersburgu w ... szytach ... wydana. Niektóre z nich na dwie i trzy dzieliły się części. Dla jednych i drugich wyszły i trzecie.

Tomu I. części 1. zawiera zasadnicze prawa cesarstwa (osnowyje gosudarstwennyje zakony). Odnoszą się te do prawa do samowładztwa monarchy i do praw następstwa na tron przez ludzi urodzonych w małżeństwie, do regencji w czasie małoletności następcy tronu. Dalej zawiera przysięgę którą poddani państwa nowemu składają władzcy, przedstawia przepisy religię panującą ubezpieczające o zasady zwierzchniego w rządzie ... na uwagę, i prawa jej po szczególe określa ... jakiego podaje, ... rodziny cesarskiej ...

La na koniec o władzy stanowienia, objaśniania i dopełniania praw głosi. Tak wymienione zasadnicze prawa państwa które wstępną część tomu pierwszego składają, monarchy angielskiej rodzinę ce-

Części 2. wskazująca, w jakim się porządku władza wykonawcza w zastępstwie władzy monarszej odbywa (uczreżdenia gosudarstwennyja), ... radzie państwa (uczreżdenie gosudarstwennogo sowieta), a ... komitecie ministeriów ludzież komitecie ... kancelaryach ... i cywilnego kraju.

Dalej o senacie rządzącym a mianowicie rozpoznających sprawy w wydziałach, i komissyi prośb, które się na przepisach o bagińskie urzę-

rów sądziez znaków honorowych.

Tomu II. części 1. [illegible] bieg
spraw [illegible] zadawcza-
jąca (akrzczee gubernskie urzę-
rządzenie), mówi w ogóle i szcze-
góle o rządzie gubernskim i urzęd-
nikach, sądziez o władzach powia-
towych. [illegible] grodzkich rozpoznaje,
wodniczych i cielskich a końcu rzecz
szczególowym opisem [illegible]
[illegible]
a dobrach rządowych cesarskiej w niektó-
rych guberniach położonych [illegible]
[illegible] powiązując,
Części 2. [illegible] jak ze szcza-
[illegible] wami [illegible] powia-
[illegible]
u/ (osobennia gubernska urzę-
rzędenia), wy [illegible] gubernie szczególny
[illegible] zarząd posiadające. Temi są gu-
bernie sybirskie, stauropolska, krajów
zakaukaskich, obwodu besarabskiego,
zarząd miast w tychże guberniach,
a osobliwie w ziemiach kozaków po-
tańcowych, sądziez [illegible] tych które przez
cudzoziemców niechrześcijan są za-
mieszkałe, opisane [illegible] w szczególności.

Tom III. [illegible] zarząd [illegible]
mam [rozbiera] (a edukacja grazdan-
skaj), a uważając stopnie urzędni-
ków tegoż zarządu, jak przez rząd,
[illegible] jak i [illegible]

[przez władze [illegible] od owych wyższe czyli przez [illegible] urzędy gubernialne [zadawanych]

[tak nad-ministracyjnej jak i sądowej gałęzi

[które [illegible] spraw przychodzą, w [illegible] do władz tych końcu rozwodzi się

[Do zadawienia [illegible] przez rząd nadrzędnemi, [illegible] sądziez [illegible] obiecu-rolowanie od swoich przydawanemi przeznaczone urzędy dziś się

[kutejszej

[uwagę zwraca [jak] na [illegible] uważanych

[na urzędujących

z wyjątek małżeński

§ [illegible] zawierając albo wyzna-
cy religii prawowiernej, [illegible]
albo [illegible] kościoła, albo uczest-
nicy wszelkich [illegible] chrześcijańskich
wyznań. Zawierając zaś albo mię-
dzy sobą, albo z prawowierne-
mi. W tym względzie trzyma się
cerkiew [illegible]
[illegible]
[illegible] ażeby dzieci z małżeń-
stwa mięszanego zrodzone
odbierały chrzest. [illegible]
[illegible]
[illegible]

Każdy chrześcijanin innego wyzna-
nia uczestnik, łączący się z sta-
nu prawowiernej wiary, innem ślu-
bem zrodzone z nią dzieci
w prawowiernej chrzcić i
chowywać winien. Wyjątek stanowią, krahsami
zawarowane prawa, o czem stoi prawem niżej.

§ Pytanie, kto może a kto nie może
zawierać małżeństwa? Rozstrzygając [illegible], [illegible] się
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] że tylko
pełnoletni i [illegible] władzy apie-
kuńczej nad sobą nie mający
[illegible] małżeństwo swobodnie od siebie nas przepisuje:
zawierać mogą. [illegible]
[illegible] że liczący sobie
lat ... wiele ...

L innych

F nie wyznający wiary Chrystusa trzy-
mając się swej religii obrzędów.

F zachowują co kościół przepisu.
A ponieważ ten [illegible] nakazuje,

[illegible]

L w kościele, więc i cerkiew, przez kościół uznawane, u siebie chrzcić je każe. Według jej więc przepisów

[illegible]

L trzyma zasad,
tych co ogólne prawo
ludów europejskich z czę-
ścią wydanych cerkwi
przepisów [illegible]. Sta-
nowi [illegible] przeto:

Żydzi w bliższego po-
krewieństwa stopniu z [illegible] nowo-
bo nie zostający
[illegible]

~~Rozgląd na [illegible]~~

§. 58. [illegible]

(1) Artyk. 10. z hist. prawod. P. t. 27. prawo.

~~zawarte, na koniec małżeństwa mię-
szane. Przepisy o nich są ogólne,
możność ~~zawarcia~~ zawierania
ich i brania ślubu według obrządku
nowożeńców zawierają. ~~[illegible]~~ Do za-
uważenia jest, że nikt, przez oso-
bę zwierzchnią władzę nad nowo-
żeńcem mającą, do ~~zawarcia~~ za-
zawarcia małżeństwa niezdolny
być nie może (1). Miejscowości
jedne dotąd utrzy-
mywane prawa,
ujęte i inne, w moc uchwały o usa-
mowolnieniu włościan, idą w zapomnie-
nie. Tak prawo,~~

Pogl. 11

wać w książki małżeńskie, ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ i w ogóle każdemu kli-
ry ~~[illegible]~~ tryzmanie odmawiać,
żenić się po raz czwarty nie ~~dowo~~ wolno (1).

~~[illegible] dziś te [illegible]~~
~~[illegible] na krócej. innych wyznań~~
~~chrześcijańskich [illegible] uznane~~
~~przez świeckie prawa, które~~
~~ponieważ się z przepisami~~
~~[illegible] prawodawca [illegible]~~
~~[illegible], nie uważę na [illegible]~~
~~[illegible] [illegible]~~
~~[illegible]~~ { Zauważyć winie-

nem, że dawne prawa ~~kra-~~ ki do Rossyi odpadłych,
ukazami krajów od ~~[illegible]~~ Polski ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ co do dziedzictwa małż-
żeńców przez władzę świeckiego Va-
rucha ~~zapewnione~~ zawarowane, ma i dziś
miejsce w małżeństwach mię-
szanych (2), i że zawsze zna-
prawodawna cerkiew (3).

~~[illegible]~~ Nakaz wyznawcom chrześcijańskiej
wiary w ogóle wszystkim, w po-
czet poddanych rossyjskiego pań-
stwa policzonym dany, ~~[illegible]~~ jak i z kim małżeństwa i pod jakie-
mi warunkami ~~zawierać~~ mają, koń-
czy szereg [przepisów o prawie od nas rozważanych. Gdy prawa te ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

Druga redakcya dokładniej wyłusz-
cza przepis o nich w następującym opo-
wiemy dziale.

(1) Artyk. 3. 12.

(2) Artyk. 58. w prawn. z P. s. 27. hist. praw.

(3) Artyk. 37 – 47. hist. prawod. P. s. 31.

~~(4) Artyk. 16. z hist. pr. P. s. [illegible]~~

Pogląd na jeden 15.

42

W Archiw. 9. 12. 14. Zu-
dzież arch. 29. 31-4.

-mierznie. Miejscowem na koniec jest
prawem, że skazany na deporta-
cyą lub do ciężkich robót małżon-
nek jeden, uwalnia drugiego mał-
żonka od ślubów, jeżeli sędzie
kary nie uznawając wymierzonej po-
dziękić nie chce. W takim przy-
padku znajdujący się małżonek
niewinny może nawet zanieść prośbę
do władzy duchownej, ażeby mu
wstąpić w nowe związki dozwo-
lita 1).

A w stosunkach majątkowych mał-
żonków jest prawo do zauważenia, że
żona ma ~~do~~ podobną tylko wyzna-
czonej przez męża emerytury, je-
żeli będzie zadłużył się za ży-
cia skarbowi, i że z resztą mał-
żonkowie władają odrębnie majątka-
mi swemi. Przelewa więc dobra
swe jeden małżonek

Pogl. na pr. 86.

43

~~[illegible]~~

~~u których wiąże z niedzielnej [illegible]~~ ~~pastwisk~~ ~~[illegible]~~ na drugiego przez spre-
~~[illegible] [illegible] [illegible] i [illegible]~~ daż lub nawet da-
~~[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]~~ rowizną. (1) Wszyst-
~~[illegible] [illegible] Zamiana [illegible] z [illegible]~~ ko atoli
~~[illegible] gdy [illegible] [illegible] [illegible]~~ S. 47.
~~[illegible] [illegible] [illegible]~~ że żona spolnie z mę-
żem handlująca!
~~nie może~~ bez zezwolenia ~~[illegible]~~ jego
wydawać na rękę weksli i ~~ky-~~ niezależnie, li rzym
ba gdy ~~na~~ swą rękę, (2) prowa-
dzi zawód handlowy ~~[illegible]~~. ~~[illegible]~~
~~[illegible] Stawianie [illegible] [illegible] [illegible]~~
~~[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]~~
~~[illegible] wekslowego prawa nie [illegible]~~
~~tu przypadku bez na uwagę~~
~~mniemam że gdyby je byli znali,~~
~~nie dozwoliliby żonie obejść się~~
~~i w tym względzie bez zezwole-~~
~~nia męża, a wdanie chociaż~~
~~wydawać na rękę weksle, naza-~~
~~[illegible] się bezpośrednio padziele [illegible]~~
~~[illegible] [illegible] [illegible]~~

~~Przepisy o władzy rodzicielskiej [illegible] dz-~~
~~wnego Stawian i zezdanianych li-~~ ~~prawa~~
~~świętych [illegible] prawa. Tak z mał-~~
~~żeństwa tylko urodzone dzieci uży-~~
~~wają [illegible] Wszelkie inne za~~
~~dziado [illegible] [illegible]~~
~~nie prawa [illegible] [illegible] [illegible]~~
~~[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]~~
~~[illegible]~~ ~~za spłodzone w cudzołóstwie~~
(prelj-ubadenie) ~~[illegible] uważać każe (3), cho-~~
~~ciażby też rodzice związali się małżeństwem potem~~

(1) hist. prawod. III. S. 28-9. V. S. 35-6. 38. 5 Swod. art. 80. 83. 86-7.

(2) Art. 84. z hist. praw. III. S. 37.

~~(3) Swod art. 92. [illegible] [illegible] X. zbiu ustawy. Zacyw. hist. prawod. V. S. 47.~~

~~S. ap. Swod na podstawie~~

~~[illegible] [illegible]~~

~~h czyli, jak się wyrazi~~

~~Wszelako dzieciom, gdy mu w lat dziesięć po jego urodzeniu mat[ka] a więc i rodzice nie zadali bez[i]ławstwa, ludzież dzieciom ślu[b]nemu bezżeństwo to za życia rodziców nie było przez bezpo[ś]r[e]dnie zadane, uważa się za prawe (1).~~

~~Nad~~ dziećmi prawemi ~~wy~~łączną władzę rodzice. Ta cała ci[ą]gu, która ustaje gdy wyjdą za mąż. Przechodzi ona wtedy ~~pod tę wła~~dzę, od której mężowi jej za[leż]ą. Władza ~~[illegible]~~ rodzicielska ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

majątkiem, chociaż na siebie dzieci spadłym, rozporządzają same, nie ~~[illegible]~~ zupełnie jednakże, bo dopiero po dojściu do lat zwanych lat doskonałych (do dwudziestego pierwszego roku życia), rządzą nim samowolnie.

~~[illegible]~~ (Wszelako ~~i wtedy~~ na uwięzi rywających się i ~~[illegible]~~ wtedy rodziców do ich rozrzewego prawa ~~dzieci~~ nie w innym sądzie jak domowym lub w polubownym ~~[illegible]~~ sądzi ~~[illegible]~~ szukać mogą dzieci sprawiedliwości (1). [~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ (związie z nimi prawo

[ Ażeby je rodzice majątkiem podzielili swym, (~~[illegible]~~ nie mogą żądać od nich ~~[illegible]~~ (2.) ~~[illegible]~~ (Gdy to nastąpi, nie ustaje między niemi a rodzicami prawny związek: i wtedy tamtem]

17. b. Artykuł 94 z kiel. prawod. V. § 66 porównany.

(1) Artykuły 126. § 2. 3. ludzież 139. § 614. z kiel. prawod. V. § 325. 327. porównane.

(2) Artyk. 135. kiel. prawod V. § 50.

§ 11.

Γ 692.

(1) Artyk. 90 - 2. Tz Księż. podwod. V. 47. 66. porównaj

Źrzódłem wypływa władzy rodzicielskiej jest małżeństwo, z którego narodzone i przez metrykę chrztu lub inne urzędowe pisma za prawe uznane dziecię zostaje pod władzą rodziców. Z nieprawego małżeństwa zrodzone, chociażby się następnie rodzice związkiem podobnym czyli małżeńskim wychowali przed ślubem spłodzone swe dziecko i uważa się za nieprawe. Γ śmierci rodziców zawrzeć nieprawa-[illegible] radni małżeństwa jeżeli od jego urodzenia upłynęło lat dziesięć (1).

Γ Wszelako wolno dziecię takie, ale nie inaczej jak za wiedzą monarchy i jego pozwoleniem, przysposobić, i jak jemu tak i żadnemu z dzieci nie może po[illegible]

Rodzice wykonywają władzę nad osobą i majątkiem dziecka, dopóki cywilne posiadają prawa, utraciwszy je utracają też władzę nad dziećmi.

Dzieciom nie pełnoletnim może być za niesłuszny urzędowej posłuszeństwo i złe prowadzenie się, na wniesioną a do skargę do sądu, w domu kary i poprawy osądzone.

Już samo stanowisko dawne Mazowsza i dzisiejsze Węgierskie prawo o służbie z urzędowej nie wspominało

Wszelako, co do nieposłuszeństwa, każe rozważać Sąd, czy to nie ma słusznej zasady, i w tym względzie stawia na równi dziecko i poddanego. Atheńczyka i ten nie jest obowiązany wykonać (rozkazu pana, jeżeli mu go dał) w brew prawu. Gdy jeszcze udarzenie (XVI. 341) najmłodszego z synów, surowiej niż starszych jego karać, uwzględniając Sąd każe dla wszystkich równe zachować względy (1). Niesłusznem jest prawem, że dziecię od dziecięcia do ośmnastego roku, winnego w Torzy, a bynajmniej za granicą, pobierać nauki (2).

Nad majątkiem małoletnich swych dzieci wykonywają władzę rodzice. Pełnoletność ale oznaczyło prawo w tym tylko względzie, co do męzczyzn lat ośmnaście, co do niewiast lat szesnaście wiekiem. Gdy go dziecięcia, nigdy władzy

(1) Artyk. 117. 116-7. 127. 812. 1614. z hist. prawod. T. 2. 49. porówn.

(2) Artyk. 121.

115

tko nie ma rodzonych Dzieci mo-
że je sobie przysposabiać, dawnym,
od zdawien dawna gminie i szlachty,
używanym zwyczajem (1). Dzieci
się muszą jedno i drugie za nie-
dbaj rodziny ludzi gromadzkie-
go urzędu, mianej biorem mu-
że ~~[illegible]~~ ozdobnego rodu
~~[illegible]~~ przysposobione-
go ~~[illegible]~~ od nabycia nieruchomo-
mego majątku, a gminie odmó-
wić ~~[illegible]~~ prawa do
uposażenia ziemię majątkiem
gminnym. Przysposobiony by-
wał ~~[illegible]~~ synem przy-
sposabiającego, bez prawa do na-
bytku ~~[illegible]~~ nie
nabywał wiele. Szlachcic przy-
sposobienie ~~[illegible]~~ rząd naj-
wyższy krajowy zatwierdzał nim (2).
Ponieważ się nie tylko Dzieci mające
rodziców, ale tych, równie się
zgadzając bez i sieroty przysposa-
biano, więc ale przysposobieniem jest ~~[illegible]~~ oraz aktem przyjęcia ~~[illegible]~~ opieki. Na
~~[illegible]~~ swój ~~[illegible]~~ sam szczegół zapewniając się
~~[illegible]~~
do dopiero samego co zdawna-
ło ~~[illegible]~~ ludzie niezdolnych-
nych nadziano prawa ~~[illegible]~~

(1) Patrz histor. pra-
wod. III. §. 31, IV.
§. 181-2, V. §. 42,
tudzież IV. §. 27.

(2) Artyk. 99-101.
108.

stanowiska (1), zgadza się
z niem i w przepisach względem
upoważnienia sobie opiekuna przez
małoletniego, dzieckiem już nie
będącego (2), w celu upoważnienia siebie do dzia-
łalności [illegible] urzęd-
owej (2). Zgadza się i [illegible]
w tem, że [illegible] nic od gniew z ra-
dzicami przepila, a opiekun [illegible] się nim
nie może (3). 7 Opiekun ma prawo pobierać za
trudy 5/100 z dochodów małoletniego (4).

[illegible]

w tem zgadza, że opiekun [illegible]
by za swe trudy, albo w [illegible]
szej nie według [illegible]

[illegible]

zmiany raczej administracyjne: przepisy: pra-
wa ... prawne przepisy [illegible] do dru-
gich [illegible] nie tak ważne
w prawnym względzie. Każdy stan
nie [illegible] na [illegible]
[illegible] przepisy [illegible]
[illegible] właściwe kolegia [illegible]
[illegible]

7 Zgadza się na ko-
niec ze wszystkie-
mi prawami zdo-
lnościami w tem,
że dla każdego sta-
nu [illegible] narzu-
cać każe cen-
kem opiekę.

wydawszy
[illegible]
[illegible] w ro-
[illegible]
[illegible]
[illegible]

(1) Artyk. 179. 219. z hist. prawod. V. §. 51. porówn.

(2) Artyk. 168-9. z hist. prawod. V. §. 57-9. 111.

(3) Artyk. 192. §. 4. z hist. prawod. V. §. 54. porówn.

(4) Artyk. 210. z hist. prawod. V. §. 53-4.

19. 116

[illegible] Sąd [illegible] żadniej nie [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] { Miejscowości na
ściśle zwłaszcza, że nawet rzeczy oczysz-
czenia [illegible] podlegające [illegible] nie ma-
gą być jak za sądu szczerze ujem[illegible] przepisach będzie kompetentny,
sprzedane (1). Dodać należało że gdy [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] sąd winien od razu sprawę
takie przedłożoną rozstrzygnąć.

Sąd z prawa [illegible] Stanu
żądanie poczuwalność, że gdy kura-
torowi [illegible] narzuca [illegible] do
przyjęcia w [illegible] tego [illegible]
brewnych ma nagród wezwać, a gdy
ci przyjąć go nie zechcą, oddać
[illegible] na umyśle do domu [illegible]
chorych (2).

(1) Artyk. 197 z kod. prawa D. [illegible] 56 cywiln.

(2) Artyk. 16[illegible] z kod. prawa D. S. [illegible] 67-9. 111.

(1) Artyk. 217. S. 2.

(1) Artyk. [illegible]

Pogląd 17.

rzeczowe o tyle, że gdy na ma- radzice, wtenczas są dzieci. Dać im utrzymanie (1).
jątku podupadną
Wszystko to nie dotycze-
ło się wcale do rodziców dzie-
ci nie prawnych mających. W poczet ich
paliczano też dzieci wdów i dzie-
wek, i pod prawowe w stanowiskach i ze-
stanowionych bywających także praktyko-
wane, poddano je prawu (2).

[illegible] dzielić ją równie jako na [illegible] i szlachec-kiej, z miejscowości zgadnie.

Nad urzędnikiem szla- nadaleniem
chectwa posiadającym sąd grodz-
ki pupilarny, a nad jego ziemskim ma-
jątkiem także sąd szlachecki wyko-
nywał opiekę, według ogólnych kra-
jowego prawa przepisów. Wyjątek
zachodził co do opieki przez sa-
mego monarchy nadanej, ten bowiem
wydając ogólne na ten cel
przepisy, wskazywał przez nie im normę w sprawach pupilarnych postępowania sama zgadnąć co do prawa [illegible]
tania

zostającego zachodził. W tym pupilarz także wzglę-

(1) Artykuł 141. Dawne go prawa [illegible] hist. prawod. V. §. 49

(2) Artykuł 94. hist. prawod. IV. §. 213. V. §. 90.

(3) Artykuł 17. 219. hist. pr. §. porown.

{Jak w innych Stanach prawodaw-
stwo tak i Sąd stanowi, że sła-
bych na umyśle, a więc opieki
(kurateli) nad sobą potrzebu-
jących, nie mniej za potrze-
bujących jej i jak po nad uzna-
nem się w tem przez sąd przekonaniu, uznać
należy. W tym celu więc komi-
sya, przez najwyższą w kraju
władzę sądowe,
przez sąd wyznaczony, wyznaczo-
na, pra-
wadzi i po śledztwie przekonaniu się o istnie-
nie wzory, i słabego pod opiekę
rodu oddaje. Jeżeli jej ten każe przyjąć
na siebie nie chce, oddaje go do
domu obłąkanych (1).}

(1) Artyk. 227. z księ. prawod. V. § 55.

## Księga II. i III^cia

W trzecim i pierwszym tomie historyi prawodawstw słowiańskich powiedziałem, że w czasach przedmonarchicznych ludzie swobodnego stanu, stowarzyszający się w celu uprawy roli, brali pusto leżące a zdatne pod orkę pole w posiadanie, i takowe między siebie kolejno dzielili. Gdy takiego pola zabrakło, przysposabiali je na ten cel przez karczunek, i jako zapracowane przez wszystkich stowarzyszonych, dzielili między siebie i posiadali na własność. W czasach monarchicznych bywał ten sam stosunek posiadłości i własności, z tą atoli różnicą, że jednej i drugiej w ten jak się rzekło sposób nabywać nie było wolno bez wiedzy stowarzyszonych, monarchy, powszechnego pana zwierzchniego ziemi, a ile ta posiadacza i właściciela nie mająca, leżała pustą. Dwojaka odtąd bywała własność; jedna przemysłem swoim, druga z łaski narodu nabyta; [illegible] istniała lub mogła istnieć tylko [illegible] posiadłość.

na inną w rzeczonym statucie zasadę, kiedy jest nieruchomą, a inną kiedy jest rzeczą ruchomą. Pierwsza bywa nie tylko pojedynczą lecz i zbiorową, i jako taka miewa tak nazywane przynależytości (*pertinentie*): w pomienionych statutach dowody piśmienne, własności utwierdzające liczono, z węgierskiem się prawem ~~[illegible]~~ zgadza a tyle, że przy podziale majątku każe oddać je najstarszemu spadkobiercy (1). Jak główna rzecz tak i przynależytości jej, ca w lasach rządowych pomie- działano wyraźnie (2), można iść; a nawza- na prywatnych rzeczach; a uważa- jem rzecz prywatnego służyć ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ publiczne dobro w więk- szej niż u innych Stanów rozcią- głości (3).

Z ruchomych przypadek, znaleziona rzecz i z rozbicia okrętu uratowana (4), zachowana mają Jure, tak rządową jak prywatną własność stanowiącą- ce rzeczy nic godnego uwagi nie nastręczają. Zgadzają się bowiem z innemi ludów europejskich pra- wodawstwami.

Własność za którą prawo przema- wia nazywa się prawą; gdzie tego

(1) Artykuł 237. z hist. prawod. V. s. porównany.

(2) Artykuł 300. hist. pr. V. s. 115.

(3) Dzieli, a czem artykuł 275. z hist. prawod. V. s. 111. 138. 282. porówn.

(4) Artykuł 270. 326. 327. z hist. prawod. V. s. 111. 277. porówn.

Tamże mówiłem i a tem, że prawo rzeczowe słowiańskie z posiadłości a niemieckie z własności ciążyło, i że obu zasadami, skutki prawa za sobą pociągające, równoważyły się w swej istocie tak, iż niekiedy posiadłość własności wyrównywała, a własność niczem więcej nie była jak dziedziczną posiadłością (1). Z posiadłości, której dzierżawca w zamiarze (rzymski animus) utrzymania się przy niej jako przy własności, nie mógł być dzierżący jej rugowany, aż po udowodnieniu mu prawnie, że takiego zamiaru nie mógł mieć wcale. Kto go niep. rugował kiedy z niej, przepadał [illegible] (2).

własności i posiadłości podstawą jest rzecz, która się wszędzie na nieruchomą i ruchomą i umysłem przyjmowaną dzieli. Podział ten znało i dawne prawo rosyjskie (3); nowsze, w Swodzie wyraźnie, zrobiło w tym względzie postęp nader wielki. Oba mają tę zasadę, że jedne,

(1) Ztąd też u zachodnich Słowian, a osobliwie u Polaków, posiadłość a własność za jedno się dalej bierze w mowie potocznej.

(2) Hist. prawod. III §. 45. T. 281.

(3) Tamże T. §. 12. 13.

z ruchomych lub rzeczy, które z przyczyny
przywiązywanego do nich prawa muszą

(Rzeczy dalsze mają zawsze) znajdować się zawsze w
swem miejscu, być w posia-
daniu najbliższego z spadko-
bierców (1). Swód uważa dalej główne-
mi (nalicznija, rzymskie res principa-
les), i od przyjmowanych umy-
słem (długi, sumy na długach bę-
dące) odróżnia je (2). Tenże równie
główną rzecz jak i przynależności jej, chociby sa (jak lasy rządowe) pu-
bliczną stanowiła własności (3).

na użytek
prywatny, w większej
(rzeczy głó-
wnej) u innych ludów słowiańskich
ści (4), przeznacza. Gdy drugi [illegible]
rzecz ukryty w ziemi za
własność się uważa u niektórych
przyznawał Słowian, w Rosyi był i jest
własnością prywatnych (5).

(1) Artyk. 237. z hist. prawod. V. §. porównany.

(2) Artyk. 258 –261. z hist. prawod. V. §. 15. porówn.

(3) Artyk. 301.

(4) Wreki, a szczególnie artyk. 275. z hist. prawod. V. §. 10. 138. 282. porówn.

(5) Artyk. 269. hist. prawod. V. §. 105.

jak ziemia, budowle wraz ze swemi
przynależytościami (pertinenzia) i t. p.
będąc nieruchomemi z natury,
nie mogąc być i nie powinny, chociażby
do naruszenia nigdy, (budynek rozwa-
liwszy) ruszone z miejsca. ~~prz~~ Stąd po-
licza do nich

~~Posiadanie~~ ~~5.~~

(~~prawa całkowi-~~ ~~tości~~ nieprzerwanej)

~~Własność może się w posiadaniu czyimś znajdować, co ma miejsce w czterech przypadkach: jeżeli publiczne dobro wymaga tego, ażebym rzeczy mojej dozwalał używać drugim (wolny przejazd przez mój grunt otwarty dla wszystkich); jeżeli sąsiad potrzebuje tego, ażeby na mój grunt stąpił. [illegible] [illegible]~~

~~rzeczy zasadzić się [illegible]~~

~~Bezprawnem jest nabycie uzyskane gwałtem, lub nabyte przez osobę, której sąd na taki nabytek nie dozwala (zakonnik zwyczajny nie dozwala), lub dzieje się w tym przypadku), lub jeżeli się nabywa na zasadzie zarządzającego, mocy żadnej nie posiadającego jaż/prawa, lub której nie nabywa przez tego, który mniemam że jest niczyja. Przeciwnie prawnem nabycie jest uzyskane na mocy dobrej lub [illegible] urzędownie wymuszonej woli. Uczczenie, sprzedaż, zakład i zabór na koniec, zakład, gra w ten sposób zwany.~~

Dogląd naglądz. 23.

51

{z ruchomych rzeczy uwzględnia Sąd te naprzód [illegible] które łatwemu zniszczeniu podlegają, a po nich zwraca uwagę na te, które się nie dają prędko popsuć. W poczet pierwszych liczy [illegible] (futra, suknie, [illegible] żywność i t.d. w poczet drugich kruszec, kamienie drogie i t.p. (1) Do rzeczy które [illegible]

obecnie wielką trudność wznieca [illegible] ustawa, [illegible] liczone są przedmioty z wyłączeniem urzędu uradowane, naczynia, (rzecz znaleziona), i przypadek zwierzęcia. O dwóch pierwszych mówi prawo Statutu przepisuje (2); o trzeciej na zasadzie rzymskiego opartej [illegible] że jak przypadek bydlęcia materyi da ich właściciela, tak i przekonanie pod pana. Dawne danego jest własnością. Dawne prawo ruskie szło za tą zasadą, dzisiejsze wszystkie do samego już był-bo przypada zwierzęta uważa (3).

[ przypadki średniowieczne prawa,

(1) Artyk. 277. z księg. prawod. V. §. 13.

(2) Artyk. 270. 325. 327. z księ. pr. V. §. 110. 277. porównane.

(3) Artyk. 308–9. 311–12. 404–7.

Przez spadkiem przechodzi na własność albo
od przodków, albo przez nadanie jej (władaniem zakie-
gami). Pierwsza rodziny, dru-
ga nabywcy majątek ([illegible]
dennija) stanowi. Równe są obu prawa.
O pierwszem nabyciu dosyć po-
wiedzieć że odziedziczający dobra
ziemienie koniecznie swojemu zosta-
wić rodowi. Jeżeli własnych nie ma
dzieci może je każdemu z rodu
rodzonkowi przekazać, lecz wtedy spad-
kobierca bliższy wykupić je od
dalszego ma prawo. Jak niegdyś na
Węgrach i w Polsce dozwalano
spadkodawcy, zwłaszcza bezdzietne-
mu, równie rodowemu jak naby-
temu rozporządzać, z warunkiem
ażeby ze spadkiem rodu nigdy
nie wychodziły: tak dziś w Rosyi
ściśle tego przestrzega, ażeby z
własnego rodu nie wychodzi-
ły. Przeciwnie nabytemi wła-
snym przemysłem wolno według
swej rozporządzać woli (1).

~~Sposób nabywania własności oj-~~
~~czystej ogólnie się w dru-~~
~~giej księdze a szczegółowo w trze-~~
~~ciej nad tem zastanawiam.~~

(1) Artyk. 243. 649. 828. ~~z ksiąg praw~~ III. §. 275. V. §. 94. 108. po-równane.

własność nie koniecznie w posia-
daniu i używalności właściciela
zostaje, może bowiem [redacted]
[redacted] bądź z woli, rządu,
bądź jego samego zerwaniem być [redacted] nie tylko ogra-
niczana lecz nawet wywłaszczo-
na. Pod tym względem ważną
odgrywają rolę w prawie rzeczo-
wem tak nazywane służebności. Doniosłość ich jest większa
w redakcyi Swodu drugiej niż
w pierwszej, jak się więc
z niemi zobaczymy.

~~Może też być własność nie~~
~~tylko w posiadaniu i używa-~~
~~niu jednego, lecz i kilku wła-~~
~~ścicieli, którzy rzecz bez na-~~
~~ruszenia jej na zniszczenie podzie-~~
~~lić się nie da. Wtedy spólnikiem~~
~~jest spółposiadaczy nabywca, i we-~~
~~dług praw spółki którzy się w używa-~~
~~waniu rzeczy. Danego rodzaju jest rzecz z mocy prawa niepodzielna:~~
~~tak, jak w następnym~~
~~opiszemy rozdziale,~~
~~drogą do rządanie-~~
~~nia ordynacyi ustano-~~
~~wiona.~~

Nabywa się rzecz sposobami uzna-
nemi przez prawo. Te są ogólne
i o nich mówi księga druga, tu-
dzież szczególne, o których księ-
ga trzecia rozprawia. W liczbie
pierwszych odznacza się przeda-
wnienie tudzież nabycie rzeczy
przez akt urzędownie zrobiony, i są-
dowi temu w okręgu którego leżą
dobra nabyte, dla wprowadzenia na-
bywcy w posiadłość, przedstawiony
koniecznie (1). W liczbie drugich daro-

~~(1) Artyk. [illegible]~~
~~Nr. 963.~~

Nabycie rzeczy powinno się prawnie i z dobrą odbyć wiarą (wszystkie *bona fides*). Kto jej w ten sposób nabył ten za prawego posiadacza uważany, nie może być jej pozbawiony jak tą samą czyli prawną drogą. Nabył prawnie i ten co rzecz ruchomą a cudzą znalazł, i doniósłszy o tem do policyi nie zgłosił od prawego właściciela a jej zwrot w przepisanym przez prawo czasie wezwany. Jeżeli rzeczą tą było zwierzę, a to wolności samo przez się odzyskało utraciło ją. a nabył kto ją sobie przywłaszczył. Osobno się lub spólnie rzecz nabyta posiada. Dzieje się to ilekroć ta bez narażenia na zniszczenie podzielić się nie da. Wtedy spólnikami są spółnabywcy i według prawa rzeczy spólnej rządzą się w używaniu. Innego rodzaju jest rzecz z natury ustawy niepodzielna: ta w Rossyi, o czem przy rozważaniu drugiej redakcyi powiemy, drogą ordynacyom ustanawiała.

kia w cięższem rzeczy zaciąga
posiadaniu, nie zdoławszy się na-
wet z jej nabycia, jeżeli ba-
wności zazdrośna wzmianka zna-
czej ~~[illegible]~~ niesłusznie się ~~[illegible]~~ z zawrotu musi że
gwałtem lub z wiadomością o
złem jej nabyciu (wyjmowanie ma-
la fidei) cudzą rzecz gdzie
przywraca. ⌐ ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ nabyła
przez akt urzędowy. Jest to dru-
~~[illegible]~~ drugi po przedawnieniu z gda-
wnych sposobów nabywania. ~~[illegible]~~ wiadomość o nim ~~[illegible]~~ przepisów o abdykowaniu należy.
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
Swad w pierwszej
redakcji, nazwawszy je, żyjące
z prawami zbiorowemi, "wie-
kowej dawności" ~~[illegible]~~ Przez nią albo
się utwierdzać albo umarzać na-
bycie prawa (1). Kto przez lat dzie-

⌐ Wtedy uszczerbek wszelki
rzeczy wyrządzony wyna-
gradzić powinien. Nie ma
jej ubawy kto rzecz

Tkwiła się o przeda-
wnieniu wyraził

(1) Archiw. ~~[illegible]~~ hist. prawn. T. 2. 107–11, 165.

sięć tak ruchomą jak i nieruchomą rzecz spokojnie posiadał, ten ją przedawnił na zawsze; a kto prawa swego w różnym przeciągu czasu przez [swód] oznaczonego nie dochodził, ten je utracił (1). Dział majątkowy musiał być najdalej do roku zakończony. Przypadek przez(?) ludzież niedotrzymania umowy ... tenże termin. Przeciwnie w mie... większej części musiała być należytość z obrachunku zrealizowana; inaczej zyszczą wierzyciele pierwsi, którzy na tem przy poszukiwaniu swego na upadłości dłużnika lepiej pilnowali (2). Znalazca pomiędzy we dwa lecie nasz rzecz, gdy się właściciel zatrzymała nie zgłosił, znalazca na zawsze (3). Prawo wykupu rodowego majątku służy do lat trzech (4).

(art. 344. 987. 2)

Księga trzecia szczególnych sposobów nabycia przechodzi. Na czele ich stania darowizny z tej rzeczy zgody atoryzowana, z których tyczy obracającej się w rodowem ... ludzka, a za nią stawia nabywana przez testament. Po darowiznach następuje spadek, a po nich idzie

(1) Patorskiego prawod. V. §. 105–12. porówn.
(2) Artyk. 368. 817. 818. 820. 988. 1342.
(3) Artyk. 325.
(4) Artyk. 842.

(1) Hist. prawod. III. §. 43.

kupna i sprzedaży, które jak w całem uszczegółowieniu słowiańskiem, tak i w wszystkiem grają ważną rolę, czerpiąc wszakże zasady z prawodawstw obcych. Zważmy co jest tego przyczyną.

Rolnictwu głównie oddający się lud słowiański (1), nie posiadał ufności w trwałości a nawet w prawości majątku nabytego bez pracy. W słuszności zasady przedawnienia nie widział, dawniejszą [illegible] zgadek podejrzywał o niepewność posiadania. Mniemał, że tylko ten nabytek słuszność

Pogl. 26. 6.
(1) hist. prawod.
V. S. 87. 112.

55

dlań stanowi pewną, który za swo-
je ~~zyskał~~ pieniądze (1). Zkąd waż-
~~ności~~ ~~uznany~~ i kupna w prawie
nabycia własności, która w ciasnych
się obroba rali i jej przykładów
pierwotnie obracającą sferze, roz-
szerzyła swój zakres w krajach
pomorskich, handlowi oddanych.
Zkąd się zapewne rozwinęło
przez zwyczaj prawo kupna i sprze-
daży. Które gdy u mało piśmien-
nych Słowian poszło w zapo-
mnienie, nie wiedziano w czasach
późniejszych potrzeby zastąpić
go ustawą: handel bowiem na
większą skalę prowadzony zo-
stawał w rękach cudzoziemców,
którzy się w tym względzie swo-
jego prawa kierowali zasadami.
Rząd krajowy prawa te nadzo-
rował tylko przestrzegając, ażeby się
przy kupnie i sprzedaży nie do-
puszczano oszustw. Uwzględniał następnie
~~[illegible]~~ miejscowe, wprowadzone przez
zwyczaj do statutów przepisy, a na koniec
sam zawód wydawał o tem u-
stawy.
Zrobiłem przegląd tych ustaw

[illegible]

Przedawnienie, zgodnie z czeskiem i litewskiem prawem, ziemiaż w Swodzie nazywane dawnością, [illegible] litewskiem [illegible]

lat dziesięć drugie za najdłuższy a. krótsze cza... przypuszcza su przedziały z innemi Stanami prawodawczemi zgodnie (2). Dział majątkowy najdalej do roku [illegible] być zachowany (3). Znalezca [illegible] rzeczy, gdy się do niej właściciel nie przypytał we dwa lata, wolno mu na własność zatrzymać (4). Prawo wykupu rodowego nie-ma dłużej do lat trzech (5). Umowa strony przez lat dziesięć zupełnie zaniedbany uważa się (6). Rolnictwu głównie oddający się lud sławiański (7), nie posiadał chęci w dowa... a nawet w prawności majątku, nabytego bez pracy. Spadek podejrzywał o niepewność posiadania, w obyczajności zasady przedawnienia nie wierzył. Mniemał, że tylko ten nabył własność

[illegible] albo uśrzędza albo uważa prawo (1). Pierwsze [illegible]

przypadek od prawa, [illegible] i w sądzie prze ciągu [illegible] w podu... nie [illegible] czasu należy się z obowiązkiem zrealizowana być winna inaczej [illegible] niej się niż drugich przyjaciół którzy [illegible] lat przy [illegible] majątkowej dłużnika.

(1) Artykuł 344. z lit. prawod. Prawo dla nieruchomych v. s. 107–11. 165.

(2) Padwa lit. prawod V. jak i ruchomych rzeczy s. 105–12. 368.

(3) Artykuł 814. 818. 820. 1342.

(4) Artykuł 325.

(5) Artykuł 842.

(6) Artykuł 987

(7) lit. prawod III. s. 43.

w treści i pisząc samé hi-
storyi prawodawców. Są one z przy-
czyn wyżéj skazanych małéj na-
der wagi. Ta też prawodawcy ws-
zyscy, obejrzawszy się na prze-
pisów tych wątek, i przekonawszy
a zem, że jak sąsiednich kra-
jów tak i własne [illegible] statuta ma-
gaz ich albo wcale albo mało kasi-
lić w tym względzie, wzięli na uwa-
gę zachodniej Europy ustawy, i, za-
rem ich idąc, osobne dla handlu-
jących z powodania, a osobne
a kupnie i sprzedaży przepisali pra-
wa, które choć nie do z-obowiązań
bez do rzeczowego prawa odnie-
śli, [illegible] do pierwszych raczéj niż do drugiego kwalifikujący, sam o
nich a nie tu mówić będziemy.
my jednakże, z przyczyny że się

~~Prawa o kupnie i sprzedaży ich
dokładnie sławni rozwinęli Ro-
mianie, że Francuzi, którzy w roz-
woju europejskiego prawnictwa
największą sobie na nich sławę
zjednali, poprzestali na jego przeku-
pisowaniu. Tąż drogą i Rossya po-
szła, która, na osnowie [illegible]
gruntując swoje o za-
głównego prawa~~

~~[illegible]~~
~~...waż, o zwyczajnej więc sprzeda-
ży i kupnie, ale [illegible] nie tu lecz
przy rozważaniu księgi IV. V.
mówić będziemy. Przyczyna tego
ukaże się samże.~~

~~niania, kupnie i sprzedaży, umowy, zgadza się w tym wszędzie z prawem francuzkiem a tylko że, w miarę jak w tem prawa miejscowość nie była krępowaną, ukształtowały się wielce do francuzkiego zbliżone prawo, które w ostatnim trzeciej księgi statutu pomnożyła rozdział. Zwróci na się miejscowość uwagę, gdy o dopełnieniach prawa cywilnego~~ ~~ni przyjdzie przedstawić słowo~~ ~~statutu ogólnego~~ rozprawiać przyjdzie.

Darowizny, skutki prawa za sobą pociągające, są ~~były~~ trojakie: służebne, rodzinne, testamentowe.

Słowiański sługa nie był ani lennikiem ani dworzaninem (ministeriales) niemieckim, choć lenność posiadał, i na dworze pana swego przebywał. Nie jednakowy atoli był stosunek prywatnego a publicznego sługi. Pierwszy samemu ~~[illegible]~~ tylko panu swemu obowiązany będąc, żadnych przeto obowiązków na swoich następców nie zaciągał, ani ich uczestnikami darów za służbę swą otrzymywanych nie czynił (1). Drugi zjednywał przez swą służbę da-

(1) Artykuł 983. z hist. prawod. V. s. 186. porówn.

dobrodziejstwa nie tylko dla rodu
swojego lecz i dla żony. Monar-
cha bowiem rolą go funduszową,
pomieściwszy na Rusi zwaną [wy-
nagradzającą, przelewać ją i na
spadkobierców sędziów na (jego) mał-
żonkę przeznaczył. (Zmienił się ten) ~~jak w tem~~
[illegible]
obszaranchu, dwór monarszy i wa-
żniejszy ... opisujący, mówiłem. Nie-
dy funduszowe te role i pomiesza-
na dziedzictwa przeszły, i za pe-
łnienie publicznej służby pensye
ze skarbu płatne postanowio-
no, odtąd łaskę (posiadywanie)
drogą dawniejszy wyświadczać Mo-
narcha, ilekroć bogo nieruchome-
mi dobrami obdarzyć raczył. O da-
niach już tylko dawniejszych mó-
wiąc słowach / na pociągu tamtej
... ), i podobnie je jak po-
mieściwszy na wdzięczność i pozo-
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

F dziś we władzy
rządziciela zamie-
niony

[ sprawa stąd daleki
(donatary-
usz Franie się(s)
dawno pomiesz-
czyli)

szczanych prawa, po
przyjęciu zasady,
że za pełnienie
służby publicznej,
pensyą ze skarbu
płatną wynagradzać
pełniącego ją należy,
wszelakiemu i [illegible] młody
[illegible] Mo-
narcha drogą łaski
(posiadywanie) dzierżawa-
ni sposobem arendy (2)
wynagradzać [ które idąc
na dalej
wszystkich pomieszcza na żone
[illegible]
i dziś przez sejmowym przechodzą (3)
[illegible]

[ i dotąd wyna-
gradza,

Pogląd na jaet.
31. a/

(1)
W dodatku trze-
ciem do artyk. 571.

(2) O porządku
jej mówiłem
w hist. prawod.
V. §. 187.

(3) Artykuł
648. In-
ny prawa
dzisiejszego
w Polsce,
w historyi pra-
wod. V.
§. 99.
wykazałem.

Ponieważ się w krótko
nadawem, ... i tak
wyżej wzmiankowany i przez
bezdziedzicznych dóbr nada-
wanych wdzięcznych dawnie-
nych okrasach i ~~...~~ ponieważ
[illegible]

31.

[illegible] 1784

miejsce zostaje dworów [illegible] [illegible]
rozwinięty. Tylko z majątku na-
bytego (blagi przyjaciela imu-
rzeczywa) godziło się [illegible]
pod [illegible] [illegible] w bić:
rodzących dzieci pod pewnemi wa-
runkami wolna była czynić. Ta-
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ofiara (poświadczona-
nie) się [illegible] (?) -nazywała szlach-
ecie. Wszystkie cam w historii
rzy prawodawstwo i prawnieczno-
ści [illegible] majątkowych
małżonków, sędziów z władzy u-
rzędniczej i opiekuńczej, [illegible]
dalej a [illegible] [illegible] na-
[illegible] przez dziad może być
[illegible] wszelakich darowizn
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

Przy rozważaniu testamentu nasuwa-
ją się pytania: kto, kiedy, komu, jak, czem f
rozporządzać, i jak zrobiony testa-
ment [illegible] zakwestyonować?

Według dawnego [illegible]. Stawiano się i w Rusyi testament [illegible] piśmiennie, w formie
[illegible] rozrzutnej, zakonnej
urzędowej albo prywatnej (w domu, krze-
pościja, domasznija, duchownaja za-
węszczanija), zdawna zakazano [illegible] go robić,
[illegible] [illegible], uwiąza-
szy wdowy, że albowiem fundacyom szym
w kasie wdowiej oraz zbożanym mogła raz-
[illegible] osiadnie, [illegible] albowiem [illegible]
równie według rosyjskiego jak we-

zapisach na korzyść
duchowieństwa, zakłady
nych, dziadach rodzi-
ców na korzyść dzieci,
na koniec o podziale
majątku przez dzieci
wzajemnym, i o daro-
wiznach jako umowach
jednostronnych

f i na rzecz-
czyją, może

piszący własnoręcznie
lub przez upoważnioną
osobę (za poświadcze-
niem urzędu miejscowe-
go, że jej nikt do tego
nie zmusił) innej zaod-
kazywcy:

krzesło

(nawet co testamentu)
w synu przechodziły porządku,
przeto darowizna sama jego rze-
czywiście woli ostatniej wykona-
niem a darowizną bynajmniej.
Głębiej więc druga
miejsce nazywa się ofia-
rą (poświadczenie). Zasada więc
w zakresie stosunków majątko-
wych || z władzy rodzicielskiej i opie-
kuńczej, dalej z dziedziców
między rodzicami a dziećmi za-
prócz krewnymi a krewnymi czy-
mnych, ta w zakresie umów
wchodzi. Do zauważenia jest, że
gdy dzieciny bez potomstwa zmarłe
wolno rodzicom ma-
jątek od nich na syna lub cór-
kę spadły przywłaszczyć sobie,
na zasadzie że się dostał da-
rem, a więc nabytym
nie będąc majątkiem, nie powinien
na przybornych iść w spadku (1).

Pogląd na zaak.
31.
6.

(1) Artyk. 5 84. 712.

Dopł. na str. 32. a,

Dla ogólnego Statutu prawa, tak wydany jak i córki, przyjmane także przywileje. Z resztą każdy, na umyśle zdrowy, pełnoletni (lat dwadzieścia jeden liczący sobie), praw obywatelstwa używający, a nie zakonnik, robić testament (1). Zrobić nawet dobrami ruchomemi i nieruchomemi rozporządzenia (2).

Forma, świadki i objaw testamentu, gdzie ma być z urzędu zachowany, ma dużo podobieństwa do dawnego prawa litewskiego, z wyjątkiem rozumi się, tego co [z urzędownie robiony i po jego trzeciej redakcji r. 1588 nastąpionej, w europejskiem się pojawiła prawodawstwie.] Według dzisiejszego ustawodawczego prawa, należy urzędowie testament rahian/ robić go na stemplowym (trzechrublowym) papierze; prywatny może być na prostym, ale na całym arkuszu, nie na świstku, pisany (3). Deponowanie i oddawanie swój testamentu w urzędzie ma jest dla będących w kraju (... jest dla znajdujących się za granicą dwuletni), który gdy się za granicą niedbale kiedy nie upada testament (4). Nadmieniamy że w litewskim statucie obu by, za granicą przebywające, lub w stanie wyjątkowym znajdujące się, znalazłby więc we wszystkiem

(1) Artyk. 610. 612. 614–15. z księ. prawod. T. X. 99. prawn.

(2) Artyk. 616. z księ. prawod. T. X. 99. prawn.

(3) Artyk. 622. 624. 626. 627. z księ. prawod. T. X. 104. prawn.

(4) Artyk. 643. 646. z księ. prawod. T. X. 101. prawn.

swoje uwzględnie-
nie (1).

Tak nabyciem jak i nadaniem ma-
jątkiem walnie, ale według wyraźnego
prawa, przepisów, rozpo-
rządzać (2).

Krzyżmalnie pro parte testatus,
pro parte intestatus testamentu nie [illegible] (3). Chata
raz testament uro-
czysty zrobiony, drugi, ale sa-
downie zrobiony [illegible]
bliż za odwołaniem
urzędowego, ważny jest testa-
ment prywatny, jeżeli się znaj-
dzie (4). Choć otwarty testa-
ment upoważnił do objęcia
spadku, ciągu jednakże u je-
go treści do dwóch lat najdalej
[illegible]
wszcząć wolno. Między innemi zaprzeczać
można prawo do spadku tym, który
z mocy ustawy spadkobiercami być
nie mogli. Oprócz ogólnych innym
też prawodawstwom właściwych w tem
przepisów, nie wolno zapisywać i
brać spadku mnichom, tudzież nad-
zorującym kwarantanny na tych sta-
bach, które siedzą w niej zrobili
testament [illegible]. Rozumie się
rzecz to do tych nadzorujących któ-
rzy z prawa spadek brać nie doty-
czy wcale (5)

(1) Artyk. 650. 656. 658. 660. z hist. prawod. T. §. 264. porównane.

(2) Artyk. 648-9. z hist. prawod. T. §. 99-103. porówn.

(3) Artyk. 618. hist. prawod. T. §. 97.

(4) Artyk. 619. Nieco podobnie dawne prawo czeskie stanowiło. Patrz hist. prawod. T. §. 101.

(5) Artyk. 671. 648.

Spadkobranie ~~się~~ na szlacheckiem, się,
ale z rzymskiem i niemieckiem już
panującem, opierało prawie. W
myśl całego prawa przodujący się
do spadku wstępnych i żeńskich, wbrew
czysto szlacheckiej ~~prawu~~ zasadzie. Odwo-
rało się

~~urządzenie ... [illegible]~~
~~[illegible] ... jako~~
~~nie prawa ... nabytej sze-~~
~~[illegible] ... [illegible]~~
~~[illegible] ... przez~~
~~[illegible] ... który~~
~~[illegible] ... [illegible]~~
~~[illegible] ... [illegible]~~
~~[illegible] ... przed Euro-~~
~~przedawnieniu ... [illegible] (2)~~

~~[illegible]~~ przypadki przez które wszel- nabycia w Darnacji ustępuje od umarłych ~~[illegible]~~, dzieci zdobytych (2). należenie odpowiada wy- konywaniu wdawanych Prywatni nabywali wda- nacji przez spadek, przedawnienie, darowiznę ~~[illegible]~~

~~albo jeden [illegible] albo [illegible]~~
~~[illegible] [illegible]~~
~~[illegible]~~

spadek przez śmierć spadkodawcy, naturalną lub cywilną. ~~[illegible]~~
~~[illegible] ... duchowny~~
zakonnemu na ~~[illegible]~~ życiu poświęca- jący się, ~~[illegible]~~ dobra swe kre- wnym oddawał tytułem spadku (3). Ważną w prawodawstwie ~~[illegible]~~ chrześcijańskim rolę odgrywająca święta ma w Szwedzie znaczenie, nie ~~[illegible]~~ upoważnia ~~[illegible]~~ jednakże sama przez ~~[illegible]~~ siebie do spad- ku (4). Prawo albowiem swojej ~~[illegible]~~ posiada wyłącznie sen, które ~~[illegible]~~ jest ~~[illegible]~~

Celem uchodzenia się ~~przemocy nie znajduje nabytej~~ [illegible]

~~[illegible] z mocy ... przemocy ... [illegible]~~

Jak niegdyś w Polsce, dubcznie w Norzyi spa- ku

61 Pogląd na st. 32. [illegible]
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~(2) Artyk. 885~~

(1) Artyk. 250. z czerwca ... w trzecim i przy tym ... hist. prawod. [illegible]
(2) Artyk. 252. z hist. prawod. V. § 24. IV. § 384. prawo.
(3) Artyk. 740. z hist. prawod. V. § 84.
(4) Artyk. 693. z hist. prawod. III. § 23. V. § 9. 105. prawo.

rodem ~~najbliższy~~ spadkobiercy. A
więc syn nie może za życia
ojca swego dziedziczyć po szczy-
ju (1). Musi przez tego posia-
dać kwalifikacyą do spadko-
bierstwa (2), i z obowiązkami przy-
jąć na siebie spadkowe. Wchodząc
w ich poczet sfery ze spadkodaw-
cą nierozerwalne i nie skończo-
ne, których skutki wraz z obo-
wiązkami spadają na tego co ich-
ich przyjąć na siebie ~~[illegible]~~
ze spadek. Jeżeli
~~[illegible]~~ nie chce zrzec się
zupełnie spadku (3). Nadzieję, że
go ~~[illegible]~~ on nie minie, może tem
bezpieczniej żywić w sercu, gdy
tak zwane rodowe majątki, w
których poczet liczą się ~~[illegible]~~ na-
~~[illegible]~~ nieruchome Słowian przerobniki, miały i mają główny wzgląd na celu.
~~[illegible]~~
nadzwyczajnemi zwo-
wszystkiemi ... jeni (4). Z tych główniejszem jest, że cu-
dzemu rodowi od bezdzietnego spadkodawcy przekazany ma-
jątek taki ulega prawu wy-
kupu, alkiernem jak niegdyś w Polsce tak i ~~[illegible]~~

na wolne takowym spadkodawcom (pominąwszy bliższych) przekazać swe dobra dalekim krewnym, i wszelako krewnym, a obcym tymczasowo (5).

~~[illegible]~~ Tylko więc tak nazywa-
nemi dobrami nabytemi mógł według
zasad dawnego Słowian prawa,

(1) Artyk. 695.

(2) Artyk. 679.

(3) Artyk. 776. 783. 1619.

~~(4) Artyk. 273. z hist. prawod. I. §. 369. II. §. 379. V. 93. 64 / 698.~~

~~(5) Artyk. ... z hist. prawod. V. §. 99. 1108 porównaj.~~

Po śmierci spadkodawcy dzie-





~~Spadkobranie się ... ze z wyrzeczeniem i niemieckiem jest poniżeniem, a prawda prawie. W myśl takiego prawa powodywana do spadku wszelkich ... wbrew samemu po...~~

dziedziczą dzieci, ale nie wszystkie równo, klasyfikując się podług rodu i płci. Z braćmi rodzonemi dzielą się zaś siostry: bierze każda 1/14 z nieruchomości a 1/8 z ruchomości, co w ziemiach wschodnich, litewskich, a w rzeczy i polskich stwarcia (1), z zaś siostrami, czyli wdanemi dziećmi swojemi dzieląca się matka, dostaje z dóbr nieruchomych 1/7, z ruchomych 1/4 (2). W dalszym stopniu dziedziczy mąż po żonie (3). Przyrodne dzieci po swym wyłącznie ojcu i matce równy spadek (4).

[nam pomiędzy przypomina dawny 700. 710.]

[pomiędzy niemi tak gdy wszystkim siostrom czwarta część nieruchomego nakazano majątku, to przeciwnie Rosyjanka każda części owej 1/14 zaledwie 1/4 bierze.]

W braku dzieci idą pokrewni, których spadkobranie między sobą dokładniej niż prawa rzeczy słowian oznaczyć, gdy stosunki [gwałtujące] porządek następstwa u Polaków, Czechów i t.d., nie zawsze nigdy na przeszkodzie (5). Z rzeczy zgadza się z owemi prawami w tem, że [w linii pobocznej ustawa] siostry od

(1) Artykuł 703. hist. prawod. III. §. 30. 35. V. §. 35–64.

(2) Artykuł 717. hist. prawod V. §. 45–6.

(3) Artykuł 722.

(4) Artykuł 678. 684. 694. hist. prawod. V. §. 81. 83.

(5) Artykuł 706–90. hist. prawod. V. §. 80–2.

spadkobrania

~~[...]~~ z krewnymi (1)

Jeżeli i z pobocznych nie ma bliższych, spadek wziąłby ~~[...]~~ majątek na który w szczególe, ~~[...]~~ prawnie (z mocy prawa) ani być sprzedany, ani zamieniony być nie może. majątek tylko używalność. W takim razie służy im tylko prawo do własności tego majątku, który doznał się od nich ~~[...]~~ synowi lub córce, bezdzietnie, jak się wyżej mówiło, zmarłym (2).

Oprócz zwyczajnego jest nadzwyczajne spadkobranie, polegające według zwodu (3), na dziedziczeniu prawa spadkodawców autora do wydawania dzieł przezeń oryginalnie napisanych lub tłomaczonych, których w przeciągu dwudziestu pięciu lat od jego zgonu nikt prócz ich śmierci nikt przedrukowywać nie może.

(1) Artykuł 707. księga prawod. V. 9.35-9.

~~z ... zmarłego w całości, i dla tego~~

(2) Artykuł 714-16.

(3) Artykuł 741.

lub przedrukowywania

Pogląd na stan. 34–5.

63

Swod jako najnowsze prawodawstwo cesarstwa, zupełniejszy jest od samych w przepisach o spadkobraniu zupełności da się wyda. Mówi się w tem co pewniej, o inwentarzu, opiece nad majątkiem opuszczonym, nieobecności spadkobiercy, na koniec administrowaniu spadkowego majątku.

Pewniejszy jest spadek do którego się spadkodawca przez pisma publiczne dla wzięcia go pow. Tamy nie zgubić (1).

Opuszczonym będąc sam majątek winien być przez miejscową władzę przy świadkach spisany i do czasu pojawienia się spadkobiercy przechowywany. W dawnych czasach kiedy szeroka była władza rządów, zajmowały się one administrowaniem spadku (2). Pomniejsze czasy zaprowadziły inwentarz, nie w tym jednakże

ku, nie bowiem zabierają się spadku całego zajmowało. Spis majątku, części inwentarz jego, który

(1) Arch. 728–9. Zbi. hist. prawod. III. s. 209. V. 82. 359.

(2) Arch. 751 i 61. hist. prawod. V. s. 7–8. 41. 53. 88. 213.

i sądzie w prawach złych wynikających rozprawie.

[redacted] celu ażeby się spadkobierca, w stanie [redacted] majątku rozpatrzywszy, rozważyć mógł, czy ma go przyjąć lub zrzec się; ~~[redacted] tak iż nareszcie z tym ażeby [redacted]~~ [redacted]

~~Nie znało dawne ustawodawstwo dawniej spadkobierców nadzwyczajnych czyli takich, które miały prawo zawsze. Takim spadkiem jest według Swodu prawo do dzieł autorów oryginalnych lub tłumaczonych, a których aż do lat dwudziestu pięciu od śmierci spadkodawcy wydrukowanych albo przedrukowanych nie może (1).~~

Przyjęcie może być wyraźne, przez akt urzędownie zrobiony ogłoszone, także przez stawienie się do odbioru spadku w czasie od prawa może być naznaczonym. [redacted] domniemane, jeżeli spadkobierca ukrzątnął się już ze spadkiem, jak gdyby ten istotnie był jego własnością. W takim przypadku spadkodawcy wszystkie z obowiązkami bierze on na siebie, korzyść z nich ciągnie lub zdaje długi, w miarę jak na to stawiony fundusz przez inwentarz wykazany (2).

~~pierwszej z art. 1244. drugiej redakcyi, z majątku się mógł dzy spadkobierców rozdzielić, tam majątku~~

[nigdy albowiem więcej długów jak ma w spadku wziąć nie obowiązuje, lecz wcześniej do, ażeby wziąć stać w zachowanie [redacted] porządku w całości. Te zasady dawne się ostanie prawa wyjmały z lat się; Swod w obu redakcyach trzyma (1).

(1) Artyk. [redacted] 766. ~~[redacted]~~ prawod. V. ¶. 71. 83. 88. porównane.

(2) Art. 776–783. kod. prawod. V. ¶. 88–90.

Duchowi [illegible] czasu jeszcze odpowiedniej niejednostajności. Orzekę [?] po szcze-góle wszystkie prawa szóstej i siódmej księgi, i co w nich ogól-nie obwarowaniem co ściśle miej-scowem być uznam, wyszczegól-niając, ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~

przez to samo oddzielnej [?] stwo-rzonej statutu wykaże. Uprzedzam że i w tem ~~[illegible]~~ żadnem się obcem nie ~~[illegible]~~ kierując zda-niem wdzięczny do jakiejkolwiek ~~[illegible]~~ jest-niem wdzięczny do jakiejkolwiek ~~[illegible]~~ jest wartości ~~[illegible]~~ myśl wyra-żeniem.

~~Prawo graniczne do statutu przyczepione cywilnego rozważę następnie.~~

Pogląd na cywilne prawa rosyjskie, według pierwszej redakcji (Swodu grażdanskich zakonow) w pięciu księgach zawarte.

Księga I.

Ogólnie rodowego prawa szlachta, [małżeństwo, mając za podstawę] [z obowiązkiem prawem zgodnie,] ~~[illegible]~~ następstwa ~~[illegible]~~ oparta na niej ~~[illegible]~~ dalsze ~~[illegible]~~ ciągłości i ko-lejność prawa ~~[illegible]~~ z władzy rodzicielskiej, z opieki i ... wynikające. rodzeństwo ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ Jakie małżeństwa uznaje prawo: według ~~[illegible]~~ przepisów cerkwi prawosławnej ~~[illegible]~~ zawierane, także według przepisów chrześcijańskich, tudzież ... wyznania i wszelakiego chrześcijańskiego między ... kościoła ... wyznania [illegible]

Dop. na pkt. 8

o tem dane jak realizować przyznane pra-
~~[illegible] [illegible] [illegible]~~ wynikają-
~~[illegible] [illegible]~~ na przedstawiają-
ca, uległa obecnie zupełnej zmianie,
po zaprowadzeniu nowej organi-
zacji sądów ludzie postępowa-
nia w nich użytego, i uległa większej
skora się jedna i drugie rozwi-
jać i ulepszać będzie. Ponieważ
ło za sobą ważne ulepszenia.
wyłączenie ze statutu cywilne pra-
wa obejmującego postępowanie są-
dowe ludzie jednoczące się z niem a zrea-
lizowaniu praw przepisy, zmniejsza-
jąc o połowę liczbę artykułów
znacznie upraszcza sam statut,
co się do takiego zachowania go
w pamięci wiele przyczyni. W do-
pełnieniu organizacji sądowej zreor-
ganizowany urzędnik włączywszy w
siebie dodatkowo do statutu przycze-
pione formularze, jednakże bardziej rze-
czony statut opuści, co do rzeczy z
niego średniowiecznej, jakoż za-
miast na dołożenie, zdjąwszy szatę,
w nowożytny go przybierze ustrój.
Wszystko to dodaniu statutu roz-
szerzy stronę i przy tem atoli nale-
ży się mieć na baczności, ażeby jej
zbytecznie nie rozszerzać ze szkodą

Pogląd na prat. 36.

65

## Księga IV i V.

Jak inne słowiańskie prawodawstwa tak i wszystkie nie posiada wyrazu ści-sły rzymskiemu obligatio mogą-cego ze wszech miar odpowiedzieć (1). Wy-raz umowa (dogawor) którym się ono posługuje zastępuje go jakkolwiek.

§ Zasada umowy jest także sama § ca w innych prawodawstwach. Nie mu-goż zawierający ją umawiać się o dz coby dobrym obyczajom szko-dziło (2) i uszczerbek komu, a oso-bliwie skarbowi sprawia-ło (3). Przy jej spełnieniu nale-ży uwzględniać osoby idące w rękojmy (4). Od zawartej nie można jak za wspólną stron zgodą od-stąpić wolno, baczyć przy tem na-le, ażeby trzeci nie ponieśli żadnej szkody. Jeżeli skarb wchodzi do umowy, nie wolno jej rozwiązać, jak za wiedzą i ze-zwoleniem władzy wyższej (5).

Jedne, a mianowicie o pożyczkę (zaim), tudzież o bezpieczeństwo hipoteczne (załogą) zawarte, winny być koniecznie aktem urzędowym ubez-pieczone (6); inne (7) wolne i przy-

(1) Hist. prawod. T. §. 170.

(2) Artyk. 967.

(3) Artyk. 975.

(4) Artyk. 979.

(5) Artyk. 984–6.

(6) Artyk. 969–70.

(7) W artyk. 973. wymienione.

natnie, ⌈ale nie mniej jak przy
świadkach, zawierać.

Uiścić się ze z-obowiązania w bieżącej monecie mającej, może
i papierami zapłacić, ale po pur-
sie jaki one [illegible] w dzień
wypłaty mają (1).

umowa [illegible] ubez-
pieczana się rękojmią, upewnieniem że dłużnik drugiej prawa
(nienależnika) czyli [illegible]
nie zawiedzie wierzyciela w wypłacie, na koniec za-
stawem i zakładem.

Co do rękojmii uważać należy, że
gdy się dłużnik na terminie nie
uiścił, wierzyciel wi-
nien najdalej w miesiąc uwia-
domić o tem rękojmię, ⌊niemniej
bowiem przypuszcza się wierzyciel że go z rę-
kojmii zwalnia (2).

Wynajmującego się do pracy po-
dobnie jak w litewskim [illegible]
statucie (3), sąd uważa ka-
ze, a przyjmując zdarzenie
sądu, który jest, według zda-
nia [illegible] prawa, gdowy [illegible]
uważania celem (4) z przepisuje

⌈ piśmiennie lub ustnie,

⌊ ażeby kapitał z procentami zwrócił;

(1) Artyk. 979-80. mniej pra-wa węgierskie przepisało, o czem hist. prawod. V. §. 193. porówn.

(2) Artyk. 996. z hist. prawod. V. §. 194. 202 porówn.

(3) Patrz hist. prawod. V. §. 217.

(4) Tamże V. §. 218.

Pogl. na str. 37. 66

pieniężną karę na tych, którzy
się na terminie z długu nie
wypłacają. Tacy 3/100 przypadają-
cego od wypożyczanego kapita-
łu procentu płacą, wyjąwszy
ubezpieczonych zadłużeniem, bo ci
z mocy hipotecznego prawa [redacted]
Dostateczne bezpieczeństwo [redacted] dostawszy
o wierzytelność gwarantować się nie
pewnymi (1).
[redacted] Czyniący
skarbowi publicznemu zawód/ Podrew-
czych (2) lub Pastewnych (liwe-
ranty) płaci 1/2 miesięcznego pro-
centu za zawód, a nie płaca-
cy zaś daje/ cały także procent za
karę [redacted] (3).

Widzimy zatem że Najpewniejsze bezpieczeństwo które obciąża nie-
ruchomość daje zatem wraz z jej przynale-
żytościami, ocenioną według jej prze-
pisanej prawem oceny, nie mniej zaludnio-
nej więcej się/ od niezaludnionej ceni-
onej. Dający na niej bezpieczeństwo właś-
ciciel, nie mniej ją/ przeświadczyć wszel-
kie obciążone ją [redacted] należy to-
ż i wskazać jej dochody. Także się
i własnością skarb ubezpie-
czać może (4). Prywatnego wolno

(1) Artyk. 1019.

(2) Przymski re-
demptor a-
pensi, patrz
Ustaw. prawod.
V. §. 186.

(3) Artyk.
1017.

(4) Artyk. 1019
— 1022. 1024.

i rodowym ubezpieczyć majątkiem, nie inaczej wszelako, jak za wiedzą i dozwoleniem monarchy (1). Niemniej także wdowa swoje wiano, do rzędu dóbr nabytych należącą, ubezpieczającą go z wiana okazać, że sądzeni na niej władza nie są dobre. bo najmniej czterema do ośmiu dziesiątynami (miary rosyjskiej) uposażeni. Mniej uposażonych urząd bierze w swój zarząd i swojej na własną, rozumie się, korzyść uposaża ich ziemią (2).

Ubezpieczać też umowy każdą czyli (że go tak nazwę) zabór na ruchomości dany. Tym końcem wszystko co wartość swą ma i dać się spieniężyć może, być, jeżeli zechce bezpieczeństwa wierzyciel, daną na zakład. Wyjątek stanowią rzeczy wojskowe do użytku wojennego przeznaczone, które tylko wojskowy dymisyonowany, skara je na własność posiadać może. Swoje długi zabezpieczyć, ale nie wszystkie. Albowiem tak jemu, jak w ogóle każdemu wzbronione prawo zakładać te długi, które zaciągnął dla

(1) Artyk. 1038.

(2) Patrz artyk. 1044. 1045. Dziś to może inaczej.

gry karowej. Takie długi idące za-
kłady ulegają konfiskacie. Ściągnio-
ne z nich z przedaży pieniądze idą
w jednej części na szpitale, w je-
dnej na utrzymanie policyi, a
resztę czyli 2/4 zabiera donosiciel(1).

Ubezpiecza się zabór i zakład urzę-
dowym, do których sędziowie, sędzi sa-
mą co u innych Stanów droższy pa-
danym aktem(2). Urząd spisujący go
winien pod odpowiedzial-
nością objaśnić wierzyciela że
stanem mającego się mu ukazać ma-
jątku, aby dobrze rozważył, czy
na nim znajdzie bezpieczeństwo
dla swej wierzytelności. Rozumi się,
że data akta dawniejsza ma pierw-
szeństwo przed nowszą(3).

Po wyłuszczeniu ogólnych przepisów o zawie-
raniu umów i ich ubezpieczaniu,
wylicza Swod pojedyncze
umowy, które nie dzieli na dwu-
stronne i jednostronne, lecz na zawie-
rane piśmem, słowem lub czynem (rzymskie
negotiorum gestio i inne). Przyczyna
tego jest, że darowizny do prawa rze-

(1) Artyk. 1068. §. 3. sądzi; art. 1070. z hist. prawod. V. §. 207. porówn. i
(2) Jawka, hist. pr. V. §. 145.
(3) Artyk. 1034. 1040. hist. prawod. V. §. 144–5. 196.

czowego, rękojmią do sposobów u-
mowę utwierdzających, a gdy łaga-
we zakazy nie zupełne. Ta wszakże nie
uważamy do związku, jakomy w prawie [redacted]
sprzedaż i kupno, najem, po-
życzka i wygodzenie, skład czy-
li depozyt, spółka, ubezpieczenie od mogącego się zda-
rzyć przypadku, [redacted] na koniec
pełnomocnictwo.

(Dwuchstronnych umów nie było, ba i jakieżby inne być mogły? znaczą wszystkiem [redacted] umowy same [redacted] lecz [redacted] nie zna jednostronnych. Do umów dwustronnych liczą się:

(1) Artyk. 856–62, 873–6.

(2) Artyk. 866. 872. 877–84.

Sprzedaż i kupno wyczerpuje ja-
ko rzeczowe prawo, ludzież ja-
ko umowa o cenę mającej się
kupić rzeczy (zaprzedaż). Na ska-
z tego samego stanowiska obowiązku,
ale wszystkiem i niemiec kiem
naszężnie prawo, zapatrując się wszy-
stkie [redacted], w tem się od nich różni,
że gdy tamte prawa szczegółowo,
kontrakt ten wydawających, za-
ledwie dotknęły, Swod je uszczer-
nie wyszczególniwszy, rozwodzi się:
o rzeczach z pod sprzedaży i kupna
[redacted], z innych prawa [redacted]
wyjętych (2), o dalej o akcie urzę-
dowym zawarcia [redacted] kontraktu ubezpieczającym, a wszcze-
[redacted] gólności cenę umówioną o-
kreślającym, i o wynika-

języki zląd

naśladowach prawa (1) mówi.

Oczem o publicznej przez licyta-
cyą odbywanej sprzedaży (2) powiedziawszy, wy-
liczywszy w reszcie szczególne sprzedającego i
kupującego obowiązujące przepi-
sy (3).

Pytanie, kto może kupować, sprzedawać a kto
znajduje odpowiedź w prze-
pisach o tem Estlandzkiego prawa,
Są ono tak w nich jak i w Szwedzie
piętnem miejscowości nacechowane. W
Szczegół o rzeczach które mogą
być przedane, wchodzi Szwed głębiej niż Estlandzkie
prawo, roz-
waża przypadki, w których, z mo-
cy szczególnych przepisów,
dozwolona jest sprzedaż pod
pewnemi tylko w prawie oznaczonemi wa-
runkami. Nie zachowujący ich, lub
z innych przyczyn na szkody ku-
pującego [illegible], może, mimo
wynagrodzenia szkód, kryminalnie
nawet do odpowiedzialności być po-
ciągnięty.

Przepisy o tem dane, jak należy akt
pisać, i jakie z mocy zawarcia go
z-obowiązania na sprzedawcy i ku-

Pogląd na prze. 39.

68

(1) Artyk. 885-927.
(2) Artyk. 928-47.
(3) Artyk. 948-65.

przyczym sięż ią, są dokładniej w Kodexie niż w jakiemkolwiek innem szwajcarskiem wyrażone prawie. Porównawszy europejskiem prawodawstwem wspólne w tem postanowienia, jest do zauważenia okoliczności są, że sprzedający winien wyrazić w akcie, jakiem prawem, czy przez spadek i jak, sposobem spadku czy działu, rzecz nabył. Z mocy tak napisanego aktu obowiązany jest do wydania sprzedanej rzeczy, i do stawienia rękojmi na to, że jej nikomu poprzednio nie sprzedał, ani nie zastawił, że nie jest podległa konfiskacie, i że gdyby z nieprzewidzianych okoliczności kupującemu dostawić jej nie mógł, wtedy zwróci jej cenę i straty wynagrodzi.

Kupujący zobowiązawszy się uiścić za kupno, i dotrzymać umowy osobnemi przepisami obwarowanej (1), ma prawo żądać, ażeby mu kupioną rzecz wydano, lub stawiona go

(1) Artyk. 1083-87.

Pogląd na Stat.
40.

69

w możności objęcia jej w posia-
danie, na koniec dana rękojmia
na to, że treść aktu będzie wy-
konana rzetelnie. W razie nie
ziszczenia się do czego się sprze-
dawca zobowiązał, lub dla in-
nych powodów sprzedaż i kupno
unieważniających, kontrakt uzna-
je się za rozwiązany. Nieważność
chodzi i w ów czas, gdy dobra
rządowe, lub rządowi albo instytu-
tom publicznym obowiązane, prywa-
tnie, a nie przez zarządy publicznej li-
cytacyi sprzedane są. Sprzedaży
[illegible] między innemi umowa pra-
wa do odkupu rzeczy (1).

Najem jest też rodzajem kupna, ale
czasowego, mocą którego nabywa się
używalność rzeczy za wynagrodzeniem,
lub zobowiązuje osoba do uczynienia
czegoś na korzyść prywatnego czło-
wieka lub rządu. W tym względzie lu-
dy jedne zapatrując się na drugie,
naśladowały wzajemnie wzór i formę
korzyść zapewniających umów, i bywało nie raz, że lud
mało oświecony przewo-

(1) Artyk. 943.

dzierżył w takim przypadku wy-
łącznie uświęconemu. Przykład tego
mamy na Bryniu nachl(1), któ-
rzy będąc nad Dunajem miesz-
kających zwyczaje a najmie
naśladowali.
Przyjęte przez rozpięcie prawo
o najmie rzeczy i robót prze-
pisy podobne są do ogólnie
za prawo od Słowian przyjętych,
z pewnemi, dobr pod opieką rzą-
du zostających, dotyczącemi się
wyjątkami [redacted] Postanowienia o sem miejscowem bę-
dące prawem, w tem się głównie
z zakonnemi o dobrach prywa-
tnych postanowieniami zgadzają przepisami,
że ani jednych ani drugich na
dłuższy nad dwunastoletni prze-
ciąg czasu wydzierżawiać nie
dozwalają (2).
Najem roboty [redacted] umawia się na
ogół (podrad), lub na szczegó-
łowe pracę: ma także [redacted] pewne tylko u-
sługi (liczną naim) na celu.
Pierwszy ma miejsce, kiedy się
kto przedejmuje kto [redacted] przedania cu lub
dostania. [redacted] obowiązek [redacted] zaciąga,
[redacted] bierze na siebie albo samej roboty, albo i
[redacted] materyału na nią

(1) hist. prawod. V. §. 185.

(2) Artykl. 1089. 1100.

zostaje 350.

dostarczenie; kto bierze na siebie dostawę, przyjąć może i przewiezienie ludzi lub ciężarów lądem i wodą (1). W przepisach o przejętej danych kolowaniu z prawem cywilnem handlowe (2). Ściśle miejscowe są a tem przepisy: jak należy [wskazują one] pisać akt, i jak podejmować się dostawy mają przyjęcie pojedyncze ... a jak [illegible] porcye (3).

z rządem zawiera się umowa [illegible] w celu wyrobu publicznych budowli, [illegible] bicia dróg, budowania kanałów i mostów, dostarczania koni dla poczty (4). [illegible] Rozkład przepisów o tem danych [illegible] do administracyjnego prawa odesłano.

[illegible]

Do nabycia nie mogą się najmować dzieci nie pełnoletnie, bez pozwolenia rodziców lub opiekunów. Nie mogą żony bez zezwolenia mężów, poddani bez wiedzy panów swoich (5). Na odwrót nie mogą ani

(1) Artyk. 1103.

(2) Artyk. 1105.

(3) Artyk. 1104 – 1132.

(4) Artyk. 1060.

(5) Artyk. 1397.

dzieci ani żony być przez rodzi-
ców i mężów oddane w najem,
jeżeli się same nie zgadzają na
to. [?] wszakże nie
zasmuje prawa rodzicom
oddawać dzieci swe na
naukę, z
określeniem czasu jak długo ma-
ją zostawać na niej (1). Pan
może wynająć komu
poddanych swych do roboty,
z wyjątkiem kopalni. Jeżeli jest
Żydem nie ma tego prawa wcale, a
nawet według Chrześcian, z dawnem
dziewiniów [?] prawem zgodnie, nie przyjmować,
że sług
z pewnym w pra-
wie wyszczególnionym wyjątkiem (2).
Dozwolenie zawierać się te
umowy, nie na
dłuższy wszakże czas jak na
lat pięć lub sześć. Do cechu zapi-
sany majster wziąwszy na naukę
młodzieńca, winien najdalej
w miesięcy sześć po jego przy-
jęciu donieść temu który ma go
oddać, że uczeń będzie jego po-
ziągu nie jest zdolny nauczyć się rze-
miosła, inaczej bowiem wpadnie
w podejrzenie że chciwie umyślnie
przy tu trzyma ażeby

(1) Artykuł 1398.

(2) Artykuł 1404.

używać go według (1). Właściciel go-
rzelni nie może pracujących u
siebie w gorzelnianym zawodzie
ludzi wydać gorzałką, pod karą (uszanowioną) na (2).
szynkujących jaj bez konsensu [illegible]
[illegible]. Do umówionego
czasu winien sługa
dotrwać, zmienić atoli sługa co go
wynajął przeciw umowy, wy-
jawszy gdy za zapłatą
się wprzód czasu u zaprzedaw-
ców do służyć (3).

tego co najął a umarł ma

Pożyczka upada jeżeli rzadownie do-
wiedzionem będzie że dający jaj nie
wyliczył sumy, że rzdanym zawarł pożyczkę
z zamiarem celem uzyskania
konkursowej masy, że podstawą
jej była gra, i że ten co pożyczył pieniędzy, wie-
dział o tem że one idą ma-
jąc na zaspokojenie sumy przegra-
nej (4). Wierzyciel dający się do ta-
kowego uczestwa użyć, nie tyl-
ko traci co pożyczył, lecz nadto ode-
słany do sądu, skazywany pre-
stany na zaostrzenie kary, tylko
rzeczy bywa na co pożyczył wynoszą-
cej. Wtedy część pozostałej w
ten sposób sumy, idzie na korzyść
masy konkursowej, a druga na skarb
upada. Przypuśćmy że kary tej bywa wtedy
nie ma czem zapłacić, ska-

Pogl. na pr.

(1) Artyk. 1425. 1417. 1429.

(2) Artyk. 1413.

(3) Artyk. 1427.

(4) Artyk. 1329.

żywany, według dawnego Sta-
tutu ruszczają, na odrobek. O dalszym jego szkaradnym przestępstwie
uwiadamia się nad [illegible] przez
pisma (1). Przepisy
o których się dotąd mówiło nie
mają miejsca, gdy ten co poży-
cza, nie wiedział o tem,
czyli na jaki cel pożycza (2). Dawniej
na zaciągnięty dług można było i
przywłaszczenie ale kancel-
arie na etapie samej pożyczonej
odpowiednim. Wtedy i świadków nie
potrzeba, i [illegible] od takiego nie
zbywa się akta. Wszelakie zaś
winien być pod niewarunkową objawiony [illegible]
ku u osób spisywaniem go
zajmujących się (takimi są No-
tariusze i Akta), akta w sądzie
ziemskim lub niższym, akta, gdy się
w mieście działo, w [illegible]
miejskim. Najdalej w siedm dni
po zrobieniu aktu, a gdy w [illegible]
mieście w miesiąc, należy nie [illegible] wnieść.
Rzeczone
by sędziów sądy podanego sobie akt w swoje
księgi wpisują, i na nim pod-
pisy datę i numer, wracają
go stronie, nakazując się jej
podpisać na to w księdze, że akt
odebrała. Cała ta czynność dłu-

(1) Artykł. 1332. z księgi pr. V. § 208.

(2) Artykł. 1333.

ściej nad dni trzy od daty przed-
stawienia akta strać nie po-
winna.
Sąd sam przyjęte rzeczy, które się
udziela bez wynagrodzenia, a które
przyjmuje z wynagrodzeniem (commoda-
tum) zwali, jak sam określa
historya prawodawstwa wskazuje (1).

Dawnej zasady o depozycie, że i
cerkwiom na przechowanie pienię-
dzy być może, uznając Sąd, stano-
wi: że szlubami klasztornemi związ-
zane osoby nie przechowywać
nie mogą. Dziwno, że tenże Sąd,
w zagłębieniu cudzej usta-
wy, [serbskiego prawa] nie wiedząc o tem, zastosowań przeciwnych do wyrażonej w niej zasadę
sowań do umów o depozyt; i że
która i rosyjskiego prawa
stawiającego nie uszła uwagi, wy-
wołanej na jaw, zastosowań do będących
depozytów, części
konkursowej masy (2).

Spółka choć dawniej w Rosyi znana,
lecz dopiero w nowszych czasach pra-
wem określona, nie
znajduje, a przynajmniej nie
każda, uznanie w Sądzie.
spółka z akcyo- [ma prawa] po prawie od
wnie
nariuszów zdawaną bez wie-
dzy Monarchy nie
wzywać. Każdy z akcyonaryuszów
w miarę zdawanego na wspólny obrót
kapitału odpowiada zaręczywana w za części przypadającej na siebie.

[mylnie zaś w ustawie liczbą X. 237. oznaczono]

(1) Artyk. 1359-60. na ustaw. X. 273. (w hist. prawod. V. S. 197 przyp.

(2) Artyk. 1364. 1368. 1370. 1378. z tem co się w hist. prawod. V. S. 105. 213. 277. (przy końcu) porównane.

celu wyzyskiwania kopalni kra-
jowych mają konkurować o to
przez licytacyą publiczną. Spór
między akcyonaryuszami wszelki
tylko sąd polubowny (trzeciejski
sąd) rozstrzygać może (1).

Assekuracya (nazywa się strachowanie)
jest także celem umów. Dawać ją,
czyli rzecz cudzą za wynagrodze-
niem ubezpieczać, może tylko ku-
piec pierwszej gildy, lub spółka
do tego przez rząd upoważniona (2).

Pełnomocnictwo nie każdy dawać i
przyjmować może. Tylko mąż dworzani-
ego stanu (pełnomo. ma prawo
być majstra
przyjąć na nam-
do przyjęcia ale
bez czdunicha (poddanego), pełno-
mocnictwa na dłużej nad pięć lat
mocy nie ma. Żyda do zarządu
wolno.
odnośnie upełnomocnić nie wolno.
Dworzanie swego stanu nie będą-
cy mąż kupuje ziemię ale bez
krzciłan, którym sprzedający mu
włości do inego majątku swego
przeprowadził i dawać też pełnomocni-
ctwa nad zarząd ziemi do póki
przeprowadzeni nie będą wolna.
Pełnomocnictwo na odbieranie
pensyi ze skarbu płacowej dłużej
nad rok trwać nie może.
Na podnieśienie sumy z urzędowego
banku należy urzędownie upełnomocnić.

(1) Artyk. 1384. 1388.
1391-2. z księ.
prawod. V. c. 189.

(2) Artyk. 1343-5.

Na zbliżenie świadectwa w sprawie granicznych wolna upełnomocnienie prywatnie, [ale przy dwóch lub trzech świadkach.] Każde pełnomocnictwo, od korporacji na umieszczenie sprawy do Monarchy dane, powinna dziesięciu urzędników tejże korporacji podpisać; a jeżeli mniejsza jest jej liczba, wtedy podpisać je winni wszyscy korporacyą składający urzędnicy. Ogólne pełnomocnictwo a kończy się i wtedy, gdy upełnodającego je i wtedy, gdy upełnomocniony zrzeka się na pełnomocnictwa drugiemu pełnomocnictwa może/ma odstępować gdy upełnomocniający nie wie nie/ a tem (1).

Umowa nie tylko wiąże strony, i do zobowiązania a co się umówiły, zobowiązuje, lecz i mogli się do zadośćuczynienia w ów czas gdy jedna przeciwko drugiej, także naruszając rzeczowe bądź że zobowiązani uwzględniani dawnie: wynikające prawa. Zagospodarowanie się na cudzej ziemi bezprawne (2), szkodę wyrządzoną przez zwierzęta (3), tamy (4), postanowienie Tąki i tamy na brzegach rzeki zgodnej, od dnia 15 Maja według dawnego

(1) Artyk. 1441–3. 1447. 1454. 1459. 1464. 1465. 1467.

(2) Artyk. 357–368.

(3) Artyk. 370.

(4) Artyk. 369.

kalendarza, kiedy się pokazy kryj-
nie rozważać zaczynają, zrządzo-
ne (1), uszkodzenie brzegów tę-
go rodzaju rzeki od ⌐ przepływa-
jących flisaków [illegible], na ko-
niec pożary w lasach wszczęte
[illegible] według
oceny od biegłych uczynionej [illegible]
[illegible] (2). Do te-
go rodzaju przewinień liczą
się też gwałtowne z posiada-
nia wyrzucenie, ⌐ że z obowiązań
[illegible]
[illegible] wynikających, albo
niedotrzymanie umowy ubezpie-
czonej zadatkiem.

We wszystkich przypadkach tych
będzie stosowanie prawo
tę zasadę: że ⌐ przewiniający
nie, zapewne tego co uczy-
nił, ma być do natychmiast stawie-
nia wynagrodzenia pociągany,
a gdy się zaprze, lub prawo ja-
kie przywłaszczy za sobą, z dal-
szym, ale w niektórych tylko przy-
padkach, należy się rozprawić
sądownie (3).

[illegible] ⌐ że kto gwałtem należytości swej
dochodzi, może być za to policyj-

⌐ młynów, lub

Szkodę nagrodzić należy

⌐ a do szkód

⌐ jeżeli się

⌐ Zgodnie z tą zasadą władzie wszystkie się znowu:

(1) Artyk. 374.

(2) Artyk. 371-4, 374, 324.

(3) Księ. prawod. V. §. 281.

nie nawet do odpowiedzialności pociągany. W takim przypadku przywraca się stan rzeczy pierwszy, a strony, po wyrzeczeniu przy kim stoi prawo, sądzież po wynagrodzenie za to prawo bezprawnie zdziałane, odsyłają się do sądu, w którym odłączyć należy spór prawny. Jak policya jak i sąd trzymać się w tym względzie przepisanych formalności (*).

Gdy zabór umową ubezpieczającą wydarto z rąk tego co zakład dzierżył, i sąd nakazuje zwrócić posiadacza posiadanie we władaniu mu prawie. Odzyskującemu zabór jest na dalsze bezpieczeństwo jego odpowiedzialny. Za przypadek wszakże nie odpowiada. Przypuśćmy więc że owym zabo- giem była ziemia zabudowana, a budynki zgorzały, zdarzyło się od- dział zabiegiem plac goły.

Za nadejściem czasu wypłaty, albo uiścić się z długu, albo przedłużenie terminu uzyskać należy. Jeżeli jedno i drugie nie nastąpiło, sprzedaje się zabór i z sumy stąd zebranej wierzyciel zaspakaja. Sprzedaży odby-

(*) Artyk. 1472. 1475. 1478–80. 1492. 1497.

~~[illegible] się według praw powszechnie~~
~~[illegible] w Europie przyjętych [illegible]~~

bogu poprzednikiem jest dom i przybijano na nim kartę, oznajmującą zamierzoną sprzedaż. Następnie wywoływano się zabór na licytacyą publiczną (1). Sprzedany [illegible] wykupić dłużnik może w przeciągu trzech miesięcy (2). Wierzyciel odbierał sumę z procentami; o ile mniej odebrał (przeciwnicy że niższej sumy należnej sprzedano zabór) o tyle miał regres do innych majątków dłużnika. [illegible] Według wcześniejszej daty przed mającemi późniejszą zaspokojenie należy, z wykluczeniem reszty wierzycieli, późniejszej jeszcze daty oblig posiadających. Skarb nawet publiczny nie jest u do nabezpło- ści poniżej objaśnionych uwzględniony. Prawo każe działać na korzyść wierzyciela z wszelką ścisłością (3). ||

[który odbadam averslem.]

~~Dziwić przewidziana redakcyą [illegible] przed- sięwzięcie zrobić rozsądnie, niczego nie szczędzi całej [illegible] uczynić dostępną~~

~~Redakcya~~

(1) Artykł. 1512.

(2) Artykł. 1499. 1500. 1502.

(3) Artykł. 1506. 1509. 1511. 1517. || 1523.

nakłada się według zasad i form powszechnie przyjętych. Wzywa się dłużnika lub jego spadkobierców, ażeby się stawili. Daje się obu stronom termin do stawiennictwa dziewięcio-miesięczny, jeżeli są w kraju, a półtora-roczny, jeżeli przebywają za granicą. Skarb ten zwiedzi na niczem przystępuje się do ściągnięnia należytości z dochodów dłużnika, z dóbr bądź, ze skarbu nawet publicznego, jemu przypadających. Następnie wolno brać się do nieruchomego jego majątku(1). Gdy za-

Poglad 46. a, b,

(1 Artyk. 1526-7. 1532.

75

Nie zasadzają [illegible], i tylko ze-
[illegible] prawa [illegible] Dawne
i [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] że z prawa [illegible]
[illegible]
[illegible] [illegible] z prawa [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] prawa [illegible]
[illegible] prawa [illegible]
[illegible] [illegible] Cesa-
[illegible] za [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] prawa

[illegible] [illegible] [illegible] na [illegible] prawa,
[illegible] [illegible]
[illegible] Cesarskiej [illegible]
[illegible] od [illegible]
II. aż do [illegible]
[illegible] [illegible] wzgląd dla
[illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible] dla [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] dzieło [illegible]

[illegible] do [illegible]
[illegible]
[illegible] się [illegible]
[illegible] dla [illegible]
[illegible] [illegible] prawa [illegible]
[illegible] się do [illegible]
[illegible] prawa [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] uwa-
[illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] pra-
wa

[illegible]

[illegible]

Pogl. 47 a, 76

Pogląd na cywilne prawo rossyjskie według drugiej redakcyi, w dylu? księgach w pierwszej zawartej.

Księga I.

Nowy a nader ważny organik dla prawodawstwa przybywa w drugiej redakcyi: szczątek litewski, który gdy wszędzie gdzie dawniej obowiązywał ustąpić musiał Swodowi zakonów, pozostał w guberniach podlaskiej i czerniechowskiej [illegible] wyłączonych. Szczątek ten dopiero jako prawo w guberniach tych obowiązujące, nawet nie raz i przed ... ce, w nim nie widziane w Rossyi prawo na jaw wyszło ... Samy tego zaraz przedzi.

jeszcze nim

Litewskiego, jako znany za czasów dawnych, obszerniej, że gubernie stanowiły niegdyś część Litwy. Wyciągi z tego statutu zamieszczane w Swodzie, uzupełniając ...

... że przepisy jego zawiera które ... raniu małżeństwa, ... nawet ... w redakcyi drugiej ... w pierwszej rozwinięte ...

Pytanie, kto może lub nie może zawierać małżeństwa? rozstrzygając Swod, wprowadza nowe prawa zasady litewskiego statutu wyjęte z księgi ...

47c

nazinając sąd do przyjęcia skargi [illegible] carej jednakowej na ojca lub matkę [illegible] za mąż iść wzbraniają [illegible] dawnej Mazurów, ale u nich inne- dzy bratem a opiekunem [illegible] odnoszące prawo, które się na [illegible]

[illegible] zawierania małżeństwa [illegible] politycznych [illegible] całkiem przez sądu związanych z rządem, ludzi przy kryminalnie sądzonych, tak wojennej jak cywilnej służby [illegible]

na koniec do poddanych z przyczyn politycznych wygnanych [illegible]

Dokładniej redakcya ta [illegible]. Uzupełnia też przepisy Suszcza (1). [illegible] redakcyi pierwszej o dowodach [illegible] ludzi niewłaściwego [illegible] wartego, [illegible] rozwiedzionego małżeństwa (2), na koniec o mieszanych małżeństwach obszerniej [illegible] opowiada (3). Na szczególną uwagę zasługują art. 67-8. 75. 78. [illegible] pierwszy [illegible] które objaśniają już [illegible] zawarowane już międzynarodowem prawem utwierdzone przepisy, chrzest [illegible] dzieci z mieszanego małżeństwa narodzonych [illegible] wiarę [illegible] na względzie [illegible] zadami [illegible]

Parach dawający ślub nawróconym [illegible] w tej wierze. [illegible] chrześcijańsko-katolickiego wyznania [illegible]

(1) Artyk. 9-11. 13-15, 17-19.

(2) Artyk. 36-60.

(3) Artyk. 61-78.

ważnia ona sąd do przyjęcia skar-
gi od córki jednoletniej na ojca [i którego]
lub matkę, gdy się pierwszy dla ta-
rzysłania [illegible] majątku macie-
rzystego, a druga z ojczystego,
iść za mąż wzbraniać będzie.
[illegible] te dawne Mazurów, ale
u nich tylko między bratem a
siostrą zachodzące, a do rodziców wcale
nie ściągające się prawa (1). Za-
kaz

(1) Artyk. 7. z księ. prawa. V. 4. 52. porównany.

zrobiony akt, i żądania być wpro-
wadzanym w posiadanie jego dro-
gą urzędową. Zwróćmyż więc u-
wagę na sposoby nabywania
własności szczególne, które były
także gdy [jest] rząd nabywał, a także
gdy osoba prywatna.

[crossed out]

Szczegółowa mówiąc o tem przed-
siębiorcze zwrócę główną uwagę
na drugie, są bardziej ważniejsze
od pierwszych. Mówiąc o nich atoli
księgi, rzecz naprzód ogól-
nie, następnie szczegółowo roz-
ważając. Księga druga dawszy po-
gląd na spadek, zajmuje się obszer-
niejszem rodowego imie-
nia, po czem wyłuszczywszy prawa
z nabycia własności wynikające mó-
wi po szczególe o tem, jak się ona
przez ziemską dawność, a jak przez
akt urzędowy nabywa. Powiedziawszy
następnie o wprowadzeniu urzędo-
wem w nabytą własność, kończy na
tem ogólny na prawo rzeczowe
pogląd. Szczegółowy przedsiębior-
wyłuszczenia
czy (następna księga (rzeczą spo-
rów, z czego
się wywiązuje znakomicie.

Z dziejów praw
przebieg,

będący/ wzbraniają się dać ślub tejże wiary mięszanej / zapewniając samem każdego innej wiary Parocha, do podzielenia jej względem małżeńskim (1). Finlandczycy pa[illegible] bezsanci w mięszane wstępujący małżeństwo chociaż winni brać dwa śluby, w kościele i cerkwi; ale [?] nima do dzieci z swe chrzczą w tej wierze jakiej ojciec wyznaje (2). Jeńcy wojenni gdy się ożenili w Rossyi, winni wracając do kraju, dać piśmienne zapewnienie że do swoich żon [najdalej we dwa lata] powrócą. W razie nie dotrzymania słowa, wolna ich małżonkom wstąpić w nowe małżeństwo (3).

Tyle o małżeństwach różnowierców ze chrześcian z prawosławnemi zawieranych. Co do małżeństwa nigdzie zakaz od nich zawieranego, nakaz w redakcyi pierwszej (art. 66) [illegible] i drugim z nie-chrześcianami, prawosławnym, rzymskim go katolikom i unijatom dany, zakazywano teraz i do protestantów. Przedstawiono więc (po zniesieniu unii): że pierwszym

Log. 78.

(1) Artyk. 67. z objaśnieniem w dodatku, także art. 75.

(2) Artyk. 68.

(3) Artyk. 78.

a ~~drugim~~ trzecim i/ z Arzatami, ściśliwo nad-
ziejskich zawierać nie wolno; ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

Wydobywają się ~~od tego~~, bowiem niewiernicy Kaukazu, z zastrzeżeniem ażeby nie wyznającej Chrystusa wiary wstępując w nadzieję ~~[illegible]~~ stwa przyjęli ją kanonicznie (2).

~~[illegible]~~

Lata prawem przepisane nie obowiązują tradzimych mieszkańców Kaukazkiego kraju, obowiązują zaś Mahometanów i Żydów: mężczyzna więc ~~[illegible]~~ do ~~[illegible]~~ /po skich skończonych latach ośmnastu, niewiasta po szesnastu, w związki małżeńskie wchodzić może (4). ~~[illegible]~~

Kałmucy w guberniach astrachańskiej i stawropolskiej podlegają co do zawierania małżeństw, naczelnikowi swej wiary czyli Lamie ~~[illegible]~~ a/co do ślubu mających pod zarząd sądów rosyjskich należą (5).

Przepisy o rozwodach, ~~[illegible]~~ jeńców wojennych, jak się wyżej mówiło, szczegółowe

Tej jednakże od tego przepisu wyjątki (1).

Wydobywają Mahometanki które chrześcijanka ~~[illegible]~~ ni zasady: z takiemi więc wolno mężczyznom ich wiary zawierać małżeństwa pod warunkiem wychowywania dzieci w prawosławnej wierze (3).

~~[illegible]~~

(1) Artykł. 85. z artykułem 86. pierwszej redakcji porównany, ~~które art. 88–89.~~ ~~[illegible]~~

(2) Artykł. 86.

(3) Art. 80.

(4) Art. 91. i art. 3. porównany.

(5) Artykł. 99.

uwzględniające, są dalsze co do
Mahometanów szczegółowe. Gdą-
cy w rokuszy wyznawca islamu, mo-
że gdy zechce dać swojej żonie roz-
wodne pismo, czyli dać jej wolność
wstąpić w nowe związki.
Ci Mahometanie zagraniczni,
którzy uzyskali pozwolenie
żenienia się z mieszkankami swej
wiary, będącemi rossyjskiemi poddankami,
uważ, że powrotem do swej
ojczyzny zabrać z sobą żony gdy
te z nimi iść zechcą; inaczej
służy tym nie tylko, wyżej
o jeńcach wojennych przywiedzio-
ne prawa, ale nadto winni są ich mężczyźnie w Rossyi pozosta-
łe im sądzieś potomstwu swemu
Pewne obmysłów utrzymanie według na-
znania (1). Przepisy te uwzględnia-
ją i przypadki, gdy jeden z mał-
żonków zesłany bywa za karę
na Sybir. Wtedy żona gdy sama zechce
iść może za mężem, a/może nie
inaczej; jak na miejscu przesiedlenia się
z jednej gubernii do drugiej. Żydu-
wi chociażby i chciał iść za żo-
ną przestępczynią, uczynić tego
nie wolno. We wielu z tych przy-
padków dawne a poddańskie pra-
wa mają swoje znaczenie (2).

(1) Artykh. 94–99.

(2) Artykh. 103–105. z hist. prawod. IV. §. 214–16. porównane.

{W stosunkach majątkowych małżon- }
ków ważne zmiany dla obywatelów
guberni statutem się litewskim rzą-
dzących zaprowadzone [redacted]. Źró-
dła, rozwój i dalszy praw tych
przebieg tak co do posagu, jak
i stosunków z prawa rozwodu
mające wynikających[1] w historyi[3] pra-
wodawstwa[4] a powiedzieliśmy[2], nie[5]
widzę potrzeby powtarzać co
się sam uchwała (1). Nie mniej
jest ważna w [redacted] drugiej [redacted] redakcyi sta-
[redacted] zmiana, że majątek do-
robkowy odpowiada za należytość przypadającą od niego
skarbowaz z [redacted] [redacted] jedn z
małżonków [redacted] (2).

(1) Artykł. 111. 118 z hist. prawod. T. §. 64–6.

(2) Artykł. 112.

Ważne co do prawości dzieci z nowu przestano wida redakcya druga. A naprzód, metrykę chrztu oznaczyła dokładnie, i dozwoliła w niedostatku jej, poświadczać prawość rodu świadkami (1) – wszelkie dała wolność oj- cu ci którzy przyjęli do ukazu z r. 1630. zamienionego mogli tem w prawo układali, chcemi na wzm- [illegible] prawie ukazadnionemi za- chowali ustawy (2), gdy ustaw tych myśl główna już się w litewskim się już zrzebija (?) sta- dzieci (3). Co do nieprawości dzie- ci dawne, u słowian- skich ludów po większej części, a bękartach istniejące prawa, do Rusyi zgrabnie zaciągnowa- li (4). Ściśle że przemówiła zatem, Nie jedno tylko lecz i kilka dzieci wolno przysposobić (6). Dopóki się ludy dawnego obyczaju trzymając nie [illegible] dzieciom poza małżeństwem spłodzonym. Z postępem czasu przy- staje do nich myśl o tak zwanych

Lupryzna (?) przyznać się do dziecka.

Tudzież do Rusyi

redakcya druga

sam tylko ojciec a rzadko jego spadkobiercy nieprawości dziecku zadać i [illegible]. Dawniej przypierać matka wtedy tylko gdy będzie przez sąd zapytana (5) wyznać ma kogo dziecię z poczęła.

(1) Artyk. 120–4.

(2) Artyk. 125–130. z artykułami 312. 320–1. kodeksu francuzkiego porównane.

(3) Hist. prawod. V. § 66.

(4) Artyk. 132. 136–143. z hist. prawod. IV. § 209. 213. V. § 47.

(5) Artyk. 126. 128.

(6) Artyk. 147.

(do której się przyznają) (czyniła to dzieciach naturalnych) szczególniej staraniu) biorąc dzieci także na wychowanie, i w braku własnych przysposabiając je za wiedzą i upoważnieniem rządu. W Rosyi przysposobienie to, nawet przez mężów szlacheckiego stanu czynione, (opiera się aż o) senat, i przezeń zatwierdzone być musi (1). Wolno i podrzutków przysposabiać nie tylko samym wszystkim poddanym bez i cudzoziemcom w Rosyi zamieszkałym, pod warunkiem atoli, że jeżeli nie ma dawno na to podrzutek chrzest wedle obrządku na prawosławne wiary i w wszystkiem poddaństwie należy. Nawet ten opuszczony swojem nadbadych (2). Zapisany

O staraniach władzy rodzicielskiej do czasu i majątku dzieci litewski statut podaje nowe przepisy, dozwalające rodzicom wydziedziczać i je postanowić, gdy się z niemi nie przyzwoicie obchodzą. Tak więc nie zna w tym względzie różnicy stała rządu, który podług Statutu w zajściach między rodzicami a dziećmi zawsze uczestniczyć przez które lekko [illegible] powinien. Sąd ten z rozpisów stosunek prawa karnego wyjątkowy: w dochodzeniu go [illegible] rodzicom jest prawo [illegible] nej nie daje władzy. Nie chcą stąd [illegible] [illegible] w tym przypadku różni się od rosyjskiego trzyma [illegible] Lou pierwszych

(1) Artyk. 152-4.

(2) Artyk. 163.

litewskie prawo, które z dawnem Polaków niedawnodawczem zgodnie, każe rodzicom z przypadającego na dzieci majątku części drugi. Nawet prawo polskie z wyjątkiem zabranych zgadza się o tyle, że Dzieciom robić uszczerbek w majątku za życia rodziców (1).

Chać się o opiece szerzej redakcya druga wywodziła od pierwszej, nie jednak ważnego o prawach z opieki wypływających nie powiedziała, wyjąwszy sta- litewski nie nad to tut. Lecz i ten co prawodawstwa szlacheckie wyrzekły nie objawił ważnego (2). Tak więc [ nowe przepisy Statutu. ograniczają ściśle na samem wyliczeniu wielu rodzin dla różnych stanów i na- [ustanowionych] [radunwieni] opieki, które niczem się prawie między sobą nie różnią. Własną mają duchowni. Dla sierot swojego stanu ustanowioną (3). Własną ma-

(1) Artyk. 166-167. 176. 184. z hist. prawod. V. §. 50. 164. porównane.

(2) Najważniejsze postanowienia w artyk. 233. 255./264. 295. wyrażone.

(3) Artyk. 237. 252.

mahometanie po różnych guberniach
w grodach mieszkający mieszcza-
nie (1) i szlachta (2). Właściwi
kałmuki w guberniach astrachańskiej
i stawropolskiej (3), właściwi kozacy doniscy,
uralscy, orenburscy, baszkircy (4). Właściwi
Tatarzy w Krymie zamieszkali (5).

Pełno w przepisach tych jest postanowień admi-
nistracyjnych, ale prawnych [illegible]
[illegible] mało. [illegible] mieć wzgląd na
każdy rodzaj zatrudnień tłumienie się [illegible]
nawet po wyjściu z małoletności
zajmować papier kupiecki
[illegible] stanu (6), każdy uzu-
ga będący [illegible] tych lekar-
wać od niej [illegible] poddaństwa mają sprawu-
jący uwolnieni z [illegible] lub ich opie-
ka wydziału, gdzie sami lub ich opie-
kunowie jako poddani (7). Nie dozwa-
lając sprawować opieki cudzoziem-
com w guberniach litewskich się sta-
łym przebywającym. [illegible]
[illegible] zdrowie pozwalać
do niej krajowców majątkiem nie odpo-
wiednich (8). Pilnuj każdy zwracać [illegible]
uwagę na majątki małoletnich okryte,
i dla tego w inwentarz dóbr nie wpi-
sane (9). Przepisuje jak się obcho-
dzić z będącymi nie ludźmi z fabryk z dóbr
[illegible]
osiedlonych lu-
dów rodzaju majątkiem, a mianowicie
giełdach rolnego stanu osiedlonych lu-
dem (10), jak obchodzić się z nale-
żącymi do mahometan i t. p., i pod ja-
kim podlegają prawom (11), jak składać
Lit. p. składającym,

Te które czytamy nie różnią się od zna-
nych z prawodawców europej-
skich. Przepisy te

i opieką
nad pełno-
letnimi nawet
co do tych
rodzajów
czynności.

(1) Artyk. 239-40
(2) Artyk. 245-47.
(3) Artyk. 328-331.
(4) Artyk. 332-348.
(5) Artyk. 349-364.
(6) Artyk. 225.
(7) Artyk. 257.
(8) Artyk. 258.
(9) Artyk. 267.
(10) Artyk. 272. 279
(11) Artyk. 276.

82 Dogl. 52.

rachunki [illegible] z opiek szla-
checkich [ różnych gubernii (1) i ~~[illegible]~~ [ i poddanych chor-
kowych w
~~[illegible]~~ i jak dru-
gie ~~[illegible]~~ sprawować ~~[illegible]~~ (2).

(Dopełniając redakcyja druga co pierw-
sza o uwagach na umysłe zdatnych
wyrzekła, ~~[illegible]~~ przepisuje i skąd
i jak z różnych krajów ukszerne-
go państwa, [ ~~[illegible]~~ świadectwa, [ i według miejsca-
wości różne
członka chorego [ ~~[illegible]~~ [ właściwy udowodnia-
jące, należy skie-
rować. [ ~~[illegible]~~ potrzeba z księ-
stwa polskiego,
[ Na koniec

~~[illegible]~~

Daje ~~[illegible]~~ szczegółowy przepis (3). Do urzę-
Do opieki osób dalszej ~~[illegible]~~ któ-
potrzebujących ktory swoich nie-
mych ludzi głuchoniemych, i
do dwudziestego pierwszego roku
życia pod nią zostawać mi każe.

(1) Artyk. 289.
(2) Artyk. 292.
(3) Artyk. 370-74. 378-9.

Księga II i III.

Prawa z własności i posiadłości wynikające zaczynając i druga redakcya Swodu od określenia, iż kiedy rzeczy, bierze przynależy części [illegible] dobra rodowe, wymieniając z rady składającej na uwagę. Orzekając a pierwszych części ma co wszystkie w ogóle prawodawstwa, liczy je do rzędu nieruchomych, a przeciwnie trzeciego rodzaju rzeczy ruchomych nad położy powiedziawszy drugich [illegible] że według litewskiego statutu za rodowe [illegible] uważają, pa [illegible] i mało odziedziczone [illegible] określony podział rzeczy określonym dóbr cesarskiego domu włości będących, które, na niepodzielne i podzielne rozkłada. Do dzielne i podzielne liczy pałace cesarskie w St. Petersburgu i Moskwie uważane, do drugich liczy resztę pałaców całej rodziny cesarskiej własności stanowiących (1) ładności.

złączone z budynkami,

i dworcowe majątki na szczególnej

(1) Artyk. 389. 400. 401. 412. 422.

w uzupełnieniu Artykułu 274. pierwszej redakcyi

meblowe

Podział ten. [illegible] rzeczami z których mające zdania uwagę nad [illegible] szerokości [illegible] za publiczny, czyli rządowe przyjmuje. Zmiana [illegible] nie pozbawia praw własności i używalności,

przywodząc własności prywatnej od publicznej oddzielający dokładnie,

jeżeli używalność za służebnością publiczną będącej ... wspiera się na prawie przez rząd przyznanem (1).

służebnie na rzecz

Wprowadzając w same przepisy o nabywaniu własności i posiadłości uwzględnia je Zwód zwrotu literalnie i artykułami. Posiadłość ... że służebność ciężącą na rzeczy spajającej ... stawia tę zasadę: że jak publiczna rzecz korzyści jeżeli mają być obarczone na prywatnych służebnością, tak i prywatna, uważając na swych widokach publicznej potrzeba, służyć wodzie w czasie panowania rząd zapotrzebuje żeglugi, gdy ... rzek tych służebność ... prawo określa (2).

Mają więc stać prawnie wolnymi i nie przebudowywać się w pewnej odległości i rozległości ziemi, bez wynagrodzenia za to właścicielom, lub za wynagrodzeniem, które

Służebność wód i posiadłości Zwód ... inaczej jak dawnego rosyjskiego prawa określa zasada. Nie ma w niem mowy o widoku na własność sąsiada, a jest w Zwodzie, według obcych prawodawców przepisu (3).

Służebności wiejskie mało w redakcji pierwszej, w drugiej zwodzie nieco razy częściej uwzględnione.

(1) Artyk. 428-9 z hist. prawod. T. 5. 105-138.

(2) Artyk. 437. 439. 441.

(3) Artyk. 446-7. z art. 676-7. kodeksu franc. z hist. prawod. T. 5. 140. porówn.

Pogl. 54. 84

Przyjęło [illegible] szczególności wdrażającej, z wyznaczeniem do niej drogi (1). Wręb do lasu we wsi na cześć niegdyś dla wszystkich otwarty, zamknięto teraz dla ludzi obcych, chociaż go dozwolono za pozwoleniem gromady miewają. Mający wieczne do wrębu prawa utracili go, gdy las zupełnie został nie wyniszczony przez wręby, lub gdy się odłączył właściciel za używalnikiem [illegible] drzewa dał. Do ziemi za przejęt pozwolenia nie mogli także wcale żadnego rościć prawa. Tych nawet którzy w prywatnych lasach wręb mają, prawo przyznaje ograniczona, zaś duchowieństwu i służbie kościelnej parafialnemu [illegible] ... do krajowego drzewa na swoją potrzebę [illegible] gromadzkich. Szczególności [illegible] czasu lasy według litewskiego [illegible] kraju [illegible] czy się, ile, kiedy, własności cierpiała się służebność oddaną bywa drugiemu w posiadanie (2).

(1) Arch. 451. z hist. prawod. T. I. 138.

(2) Arch. 451. 456. 458–61. 466. z hist. prawod. T. I. 141. 167.

Redakcya pierwsza a redakcya wydana majątku, nie może iść w żadne porównanie z tem co o nich przepisała druga, opierając się na przepisie 239. redakcyi samejże w przydatku drugim nowej zasady prawa ... Przez nią ... dał ... stanowiącym.

[illegible]

~~że nierozdzielne rzeczy z woli Monarchy do prawa majoratom służącego wyniesione stawały się istotnemi niejako w prawodawstwie rosyjskiem~~ ~~[illegible]~~

Inny kierunek wzięły zasady majątku w redakcyi drugiej, przez rozwinięcie się zasady o niepodzielności rzeczy z mocy prawa w drugim przypisku do artykułu 239 pierwszej redakcyi już napomkniętego ~~[illegible]~~. Przez przyjęcie zasady tej do Swodu, ~~[illegible]~~ także Rossya ordynacye ~~[illegible]~~ i spadki ordynackie (uczestników zapomnianych imienin) zarezidenie znała. Jurysdykcya ta pierwotnie, jak w piątym tomie (§. 93) niektórzy prawodawców rozmaitych powiedzieliśmy, budowa, stawszy się następnie u wszystkich stanów szlachecką, przeszła różne koleje. ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ Stała się którem jak samże (§. 91. i następ.) mówiliśmy, już seniorat, już majoratem, już uprzywilejowanem Dziedziczeniem. Rossyjskie ordynacye skupiwszy w sobie cokolwiek niektórych da/ma i miała w odnośnym prawie najlepszego, ~~wszystkich [illegible] [illegible]~~ utworzyły z nich jedną a całość; to jest majątek na pewnym, nie mniejszym i nie większym, dochodzie mający za podstawę, stwo-

że całości swojej majątku, uranitko-
go od upadku, i ma on głównie
na względzie, ażeby on, jakiekolwiek
zmiany w ekonomice przechodzić
będzie, zostawał zawsze cały i czy-
nił wdzięczny dochód. Najmniej dwa-
naście, najwięcej sto dwadzieścia
tysięcy rubli, winien rocznie
czynić intraty, (urządzony ekono-
micznie i finansowo na czysto,
i w ręce ordynata wraz
z przywiązanemi do ordynacji bu-
dowlami oddany) przechodzić upadkiem
w porządku jaki ustanowiciel
ordynacji przepisał a rząd go po-
twierdził. Urządzicielem
tenu Car, być nim darował,
ordynatem zaś, nikt być nie może
jak szlachcic, (wolna ale
za wiedzą rządu, brać nazwisko
od głównego majątku, i nazwisko
umieszczać w herbie.
Nad całym przestrzegać prawa or-
dynacji albowiem zu wdzięcznością jest
a ordynata tymczasowy (1).
Gdy na wdzięcznych dobrach urządzać or-
dynacye należy, to przeciwnie na

Pogl. 55. 85

(1) Artyk. 467–93. z hist. prawod. T. 5. 91–6. po-równane.

L i głównie się opierać na nie-ruchomości, nie wy-kluczając żadnego jej ga-tunku. Obok więc wdzięcz. fabryki też i t. p. majątek ordynacyi mogą stano-wić.

czyli wszelcz ordy-nacyi jest:

[ lewny urządzającego) ileżeć majątek (rodowy a syn tak carski ileżeć majątek nabyty ma być ordynacyi podawany: wszakże wtedy tej dzieci F według przepisów prawa ope-razyi. Ordynatowi

J (jeżeli pierwszy jest urządzicielem)

F nad ordynacyi na zawsze wykluczonych

winien urządziciel

dobrach od rządu zabranych, a
w guberniach dawniej polskich niedbałszych lu-
dzi ... znaj-
dujących się (1) czy się to ... , gdy, pod
dawnym zarządem, władz, do
dóbr narodowych lub leśnych (1), czy do
pojezuickich liczyły z ...
urządzać majoraty ...

Chociaż i tych dobra są
nie podzielne, jednakże nie we-
dług woli używającego ma-
jorat, lecz z przepisu prawa
przechodzą na syna najstar-
szego, a w braku jego na naj-
starszą córkę, i tak następ-
nie. Podpadają atoli pod prawa adu-
marcjiny, i takich tylko prawa używają praw, jakich wszel.
własności prywatnej.
Wolno je na tak zresztą
wydzierżawiać, ale wcale nie wolno nie każdemu, a
oddawać w arendę (2). Właściciel
majoratu oddaje do skarbu tak w
dawnem pułkiem i litewskiem po-
nie nazywaną kwartę na rzecz inwalidów, a gdy jej lub
podatków nie opłaca, dobra
... w sekwestr (3).
Grunta, które się włościańskich na
folwarczne zamieniać nie ma, wy-
jawszy gdyby się na nich skarb

(1) Tak je w art. 494. nazwano.

(2) Artyk. 504. 506. z hist. prawod. T. V. s. 187.

(3) Artyk. 506–7. z hist. prawod. IV. s. 325. ...

znalazł ubiegz, w bedy bowiem zatrzymać może go właścicielowi [pan majoracki,] innym go za wynagradzającym granem (1).

Wszelkie inne od rządu [za wiedzą rządu,] nabyte dobra, nawet wyczyniane (2) [czyli z nieużytków obrócone w użytki], ani na własność przechodzą, ani odkrywcy ani znalazcy należeć się na nich kruszce nie mają. Rząd je zabiera, znalazcy wynagradzając innej ziemią (3). Szrod przywiódł do nie własności nie oddaną liśewskiej (4), przepis bowiem jego do się nie odnosi.

~~[illegible]~~

Od porywanych [zyskiwana] i ciągle alodalu zasad prawnego lub nieprawnego nabycia rzeczy, rozliczne dziewnego nabycia rzeczy, rozliczne dzielanego (5), wiążąca własność i posiadłość, winna być prawema || właścicielowi, ale wynagradzeniem 1/3, lub, jak liśewskiej zapada zdatuk, 1/2 jej oddana. gdy się o nią upomni. wartości (6). Jeżeli się nikt do niej nie zgłosi, zdaje się własności znalazcy.

Prawo posiadalnych może być wyłączne lub spólne. Jeżeli akcja upraszczona jest, wolno mu ją, ale według zasady ~~[illegible]~~ słowiańskiego, z ~~[illegible]~~ wynikającego prawa, ~~[illegible]~~ posiadywania

(1) Artyk. 494 – 512. a mianowicie artyk. 500 – 2.

(2) Artyk. 518. z kięg. prawad. IV. 4. 28. prawiw.

(3) Artyk. 519.

(4) Artyk. 522.

(5) Rzymskie bona, mala fide, possidere dzieli rosyjskie prawo na władnie zakonnaje, dobrasowiestnaje (gdy kto w błędzie jest co do swego prawa do rzeczy), podłożnaje || (na fałszywych aktach z wiedzą o tem opartej) nasilennaje (gwałtem zabranej), samowolnaje (gdy nie ma się zdaniu jego posiadać nie dozwala)

(6) Art. 538–40.

~~[illegible]~~ nie komu in-
nemu jak ~~[illegible]~~ spadkobiercom naczelnym
odstąpić (1). Jeżeli rzeczą tą
jest ziemia, nie inaczej się jej może
pozbyć jak za powszechną spół-
posiedzicieli zgodą. Gdy ~~[illegible]~~ ┌ się w ich liczbie ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ skarb publiczny znajdu- └ powszechnem lub szczególnem (li-
je lub gmina, prawa ich ~~[illegible]~~ przede- tewskiem) prawem się wyrażąca, wtedy
wszystkiem uwzględnić należy (2).

Przedawnienie pozostało w dawnym
stanie, z tą różnicą, że posta-
nowiono, ażeby z ziemi od rzą-
du nabytej nie nie przedawnia-
no, procesów granicznych po
nastąpionym pomiarze rządowym
nie wszczynano, ┌ czasy uwzglę-
dniano wojenne. └ Zawiesza dawność ┌ prawa małolet- nich, kalek, i └ Rzecz [illegible] przepisów Statutu litewskiego szczególnie na względzie (3), da- dzieci szczególne do- nacyonistów rzą- dowych, i spólnych wła- ścicieli posiadaczy prawa uwzględnia ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ (4).
lenności spadkobierca. Ilekroć pod-
dany nie uzyskuje wolności,
ktora zwięgdy po jego wydobyciu się sąd o jego
zawieszony ~~[illegible]~~ zostaje (5).

Właściciel i posiadacz poszukuje strat
i ubytków na rzeczy swej ~~[illegible]~~ od ku-
pujących dawnych. Wród ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~
może ~~[illegible]~~ ją zabrać na wszystek pu-
bliczny, lecz za to wynagrodzić powi-
nien. ~~[illegible]~~ Szerzej, ┌ ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~

o tem, lecz Inaczej w formie instrukcyi
niż prawa ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~
ogólnie ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ odrębne przed-
stawione

~~[illegible]~~

(1) Art. 549. z
Liet. prawod.
V. § 128.

(2) Artyk. 553–
556.

(3) Artyk. 695.
1333. 1337.

(4) Art. 966.
1242. 1335.

(5) Artyk. 560.
562–4. 566.

~~[illegible]~~ przepisy, gruntując się na uchwałach świeżo (r. 1833 i następ.) wydanych, będąc jeszcze nie raz potrzebować zmian i dopełnień, co gdy je z czasem spotka, wtedy dopiero mogą w kodeksie praw figurować, z którego na teraz wydaniem naszem, wyłączone być winny.

[redacted]

przepisy, będąc w obu redakcyach z gruntu przerabiane (1), naprowadzają na wniosek, że jeszcze nie raz, nie dwa, zmienione być one mogą. ~~[illegible]~~

Przez ordynacye i majoraty do wyższego znaczenia nadawane imiona książęcego gałę drugą podniesiemy, ~~[illegible]~~ przeszła do przeszłości o imionach nabytych, które są swych podstaw. Nie będąc [redacted] swych podstawą. Nie będąc bowiem opuścić na czem samych, gdyby się nie zmiany. Przez prawo równego nadając prawem dozwolonego nabywać majątek nie tylko przejmują majątek leżący i zbiorowe ... od członków najmniejszej ... czwarty od członków najświetniejszej i ministerstwa dwunadziny [redacted] i ministerstwa aż do najniższego rzędu obywatelstwa ...

(1) ~~Rzecz o zarzeczeniu w liście ... (380-7) w pierwszej redakcyi umieszczona~~

(1) Rzecz o wynagrodzeniu za szkody inaczej redakcya pierwsza (artyk. 380-7) inaczej druga (art. 700-5) przedstawia.

[701-2]

walców i mieszkańców kraju, towarzystw, spółek handlowych i t. p. Nabywa się zaś sposobami wyżej wyrażonemi ⌊ którzy za życia swego po kim ma spaść, nie wolno sprzedać (1). Nabytki uważając się akcami, a których sam powiedzieć należy, ca się wyżej w przepisach, jak za szkody i utracone korzyści wynagradzać należy, mianowicie, Albowiem raczej w formie instrukcyi niż prawa sposobów wskazanego przedstawienia ⌊ pisania i wnoszenia do sądowych księgi urzędowego aktu, wnosić dozwalając, że przedstawione o nich w aktach redakcyi prawa, kędów dla większych okoliczności zmienianiu i innych odmienianiu, skracaniu i rozszerzaniu, ⌈ na stopień, że się tak wyrażając, rosną, nawijaniu i rozwijaniu (2), ⌈ dowodzi jawnie, że układający prawa jego niedostatek, i z chwałą ⌊ gorliwością zaradzić mu usiłując, kodyfikowaniu, gubiąc, który się w jak w lesie, nie ze swej zaiste wi-

⌈ nie wydarzając

⌊ i przybywa majątku każdy przez spadku;

⌊ przepisy i zeznawania,

⌈ i niby pasmo nici

⌊ o aktykowaniu, czując dotychczasowy

Ulegnie jeszcze nie raz wielkim odmianom. Okoliczność ta

(1) Artyk. 709.

(2) Porown. redakc. pierw. art. 438-9. i 446-464. z przykładami redakcyi drugiej 754, 760-798.

Dwnych ale dwu rodzaje uwzględniając, uwagę główną na nieruchome zwracać. każdy, bądź dzielny bądź bezdzielny, mogę do Dawać ruchome, nieruchome zaś na rzecz niegdy chcących [illegible] [illegible] rozmawiać mogli do Nezetalo : Dzielni

Dani tylko bezdzielni, lub z dziedzicami którzy posiadali swoje wydziedziczyli

Gestern in der Morgenstunde, empfang ich Ihren werthvollen Brief. Abends kamen die drei Bogen der Abhandlung. Für beides bin ich Ew. Wohlg. höchst verbunden. Die folgenden will ich im September abwarten

Da mich Ew. Wohlg. ersuchen Ihnen meine Meinung über die Idee und die Richtung Ihrer Arbeit mitzutheilen, so thue ich es mit desto grösseren Freude, da ich selbst in diesem Feld

aber in historischer Richtung bearbeite habe. In dieser Hinsicht studiere ich die leges barbarorum, meine und Jakob's Grimm Meinung über den Ursprung und die Bedeutung der altgermanischen Sueven zweiben verfolgend. Die neue Angabe der Historya prawod. słow. geschehen konnte eingreifen. Die neue Forschung soll diesen Gegenstand liefern und geschehen konnte. Den Anfang dazu machen zwei Artikeln uber die lex Salica und das altfranzösische droit coutumier welche ich polnisch geschrieben und drucken liess. Wenn Ew. Wohl. sie lesen wollen kann ich sie Ihnen eins bande so -

Zgniwsz.

Ju drugna

Plinius XX. 22. ~~blitum~~ dzisiejsze
atriplex.

odgadniony lebioda
szarłote (przy chałupie)

opisowo wyrażona ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ rodzaj
dziko rosnącego zioła, który
dziś od zewnętrznej postaci ~~[illegible]~~.
~~[illegible]~~ drapaczem, szczecią, a od
widoku jaki z siebie po uschnięciu daje, wietrznikiem zowiemy.

Botanicy wyrosły, czyli piszący w naukach dawnym czasie niemieccy: Plinius, Celsus, Apulejus. →

Salia
19. dies
dalische
salia
ist ein
leuchtend
deutsch
(Grim
147)

nowemi dzisiejsze prawodawca wskutek przedsięwziętemi reformami, składania się do przyjęcia dopuszczonej liczby, przekonywając się coraz więcej że się nie obejdzie bez niej.

u Czechów Kurzimor, u Łużyczan Kurzymor, szłeb (szczeć), ścieć, materzidauška, babyduška,

Kopj. 58. 89

ny, lecz przedmiotu, z którym ~~[illegible]~~ jeszcze ~~[illegible]~~ nie trafiły do końca; ~~[illegible]~~ jeszcze bardziej nie wynaleziono drogi do ubezpieczenia rzeczywego prawa prowadzonej przez akt urzędowy ~~[illegible]~~ najpewniej. Na ten szczególnie dawne prawodawstwa litewskie cha-rowały powszechnie (1)

Księga trzecia rozpoczyna się przepisami o darowiznach. jak wiadomo,

~~zwracana głównie uwagę na darowizny dóbr rządowych, w gubernjach nadbałtyckich i zachodnich, sądziez w odległych, zarazowskiej, arendowskiej, [illegible]~~

Występujące na przód ~~[illegible]~~ rządowe które ~~[illegible]~~ dobra skarbowe w gubernjach nadbałtyckich i zachodnich cesarstwa w r. 1837 wszędzie nowy ukaz przez ukaz rozdawać między prywatnych dozwalający. W tym również jak w odległych gubernjach, w zarazowskiej, arendowskiej, ~~[illegible]~~ rozpolskiej i dawniej ~~[illegible]~~ niż w podrzędne ~~[illegible]~~ wewnętrz państwa szukać także darowizny (2). ~~[illegible]~~ Przy rozdawaniu ich należy, w myśl ukazu, mieć dobra ludu i skarbu na względzie. Posiadający pierwszych nie ma szukać donatariusze, na niedych tylko rzekach i jeziorach, przynależących do nich dóbr będących ma rybołówstwo

(1) Czytaj o tem w hist. prawod. D. § 142-8., 337-345. i niedziesiem że już o hipotekach i aktach urzędowych nowo dla urzędzenia rządu przez prawo.

(2) Art. 939. 959.

należeć do niego. Jeżeli się
na granicy żadny piasek znajdzie, ma-
że z niego jedynie według oza-
bnych na to przepisów karzy-
gdać (1). Szczególniej trwałe dobra ma-
ją być rozdarowywane, albowiem
celem prawa jest ażeby je da-
nadarzyć duża ustawnemi wsy-
nib. Posiadające lasy z drze-
wem masztowym wyłączona od
darowizn. Urząd skarbowy ma
dobra ściśle wymierzyć i uwa-
obwieść je granicą (2).

Prywatni mogą także darowizny (da-
rowizny) w granicach służącego im pra-
wa: Iże manutencyi prawnie urwa-
ny nie może nabytych nawet dóbr
swoich darowywać. Ordynat i wła-
ściciel majoratu, dochody tylko
szykałem dam, przechy-
gwaje darowywać może (5). winien ich wraz
wojow. poddanych z przeszłością
przechowywać i ludzi rozrywać
nie wolno (6). Ziemi nie po-
siadający (tak zwani darowani) ludzie
mogą być tam tylko darowani,
lub ziemską majętność posiada-
Na niej winien on zawsze ludzi

(1) Artyk. 942. 946. 961 – 2.

(2) Artyk. 944 – 5. 947. 962 – 5.

(3) Artyk. 970.

(4) Artyk. 1021.

(5) Artyk. 968 – 9.

(6) Artyk. 971. z litew. prawod IV. §. 216. porówn.

sibrać

I gdzie więc litewski panowie sta-
tut, tam według jego przepi-
sów darowywanie (3) należy.

Inaczej jak przez testament: da-
piero więc zachowywana jego
śmierci tracić na da-
rowizna (4) zaba.

przesłanie obcego
nabicie rodu,

dych osiedli, owszem nawet zabie-
ranych skarb i osadza na swej zie-
mi (1). Duchowieństwo wszelkich sy-
nów, ludzież różnych niektóre, nie
mogąc z rzeczy osobliwie nierucho-
mych i sum wielkich zbytnie darowa-
nych korzystać bez wiedzy mini-
sterstwa spraw wewnętrznych. Gdy
suma dziesięć tysięcy rubli wyż-
szająca darowana będzie, Minister
obowiązany jest donieść o tem
Monarsze (2).

Dar rodzicielski (wydziel) od ich zupeł-
nie zawisł woli: Dzieci, by im co da-
rowali lub wydzielili z majątku,
zmusić do tego rodziców nawet po doj-
ściu do pełnoletności, nie mogą (3).
Tak i litewskie polskie
naśladując prawa przepisał statut, i jak
po śmierci rodziców mając się pozo-
stawionym po nich majątkiem dzie-
lić wskazał Dzieciom szczegól sposób (4).
Idąca za mąż niewiasta wyposa-
ża się, zamężna bierze przypada-
jącą na siebie część, wyrzeka-
jąc się, jak mówi Mazurów pra-
wo, czyli kwitując (vadnaja zapis)
urzędownie braci (5). Jeżeli nadzych-
miach w odbiorze zaspokojona nie
została, winna być po zamężciu

Γ 1005.

Pogl. 59.

90

(1) Artyk. 972.

(2) Artyk. 981. 984–6.

(3) Artyk. 995.

(4) Artyk. 999. Z hist. prawod. T. 2. 35.164.

(5) Artyk. 1001–2. 1006.

nej danej w rzecz niezgody zaapa-
łożona. Może ta nawet albo
w gubernii albo w kapitale składa-
jącym się nawet z poddanych ale
osiedlonych, bo nie posiadają-
cych ziemi, nastąpować na rzecz
tych co władzy osiadłych nie mają
~~[illegible]~~ dozwolonem nie jest (1).

Można, jak wiadomo, i przez testa-
ment (duchownaja zawieszczenie) dam-
ierny rabić. Niektóre je ~~[illegible]~~ godzi się
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ osobliwie ~~[illegible]~~ w guber-
niach zachodnich. nie tylko w ro-
syjskim lub polskim, lecz w każ-
dym języku, ostatecznej swej ob-
dym języku. Jednakże w tłumacze-
niu wola. Jednakże w tłumacze-
niu napisany językiem obcym tyl-
ko sąd przyjmie w depozyt (przez
co ważność uzyskuje ~~[illegible]~~ testament)
~~[illegible]~~ gdy do oryginału dodane bę-
dzie rosyjskie ~~[illegible]~~ tłomaczenie (2). Nie
objawiony w przepisanym czasie nie
ma mocy ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ cych pod aresztem. w twa-

prawa. Czas ten dla zamiesz-
kałych w kraju jest roczny, dla
będących za granicą dwulet-
ni. W Krymie zrobiony tak
zwany bałyk (testament) w
pod rolą w sadzie zrobieniu go na-
leży objawić. Dla zostają-

(1) Artyk. 1006-9. z księg. prawod. T. X. 35. prawom.

(2) Artyk. 1014. w przyp. z księg. prawod. T. X. 103 (przy końcu), 337.

ranlanie, w zakładzie rządowym, ludzież
dla pomieszczonych w więzieniach
i t.p., miejsce pobytu jest oraz ich
czem składu ostatniej woli. Rzą-
dowi więc miejscowemu objawić ją
należy, a nawet wykonawca jego
testamentu godziłby się zrobić;
urząd tak zawiadamiany wyjaśniwszy, któ-
rego czynność nie mogła przy-
jąć całkowitego obowiązku. Urząd wo-
jenny jest miejscem
dla testamentów własności urzę-
dowych, ilekroć ci albo w nie-
ruchomościach swych (w budowlach albo ruchomościach trwałych w najmniej piętnaście wartujących) rozporzą-
dzić zechcą. Niniejsza księga
ma ona przeznaczona w któ-
rej się objaw ostatniej woli wpisuje. Dla mieszkających za granicą rossyjskich poddanych urzędy po-
selskie wszelkie są miej-
scem składu
testamentów (1).

Każdemu, nawet zostającemu pod
aresztem, dopóki prawa obywatelstwa
pozbawiony nie jest, godzi się roz-
porządzić swą własnością. Testament
wstrzymać się winien przepisów o
darowiznach
ostatniej woli zapisanych,
nasze i właściciela majątku da-
rowizny prawa
dyspo...

(kiedy więc darować nie-
mu nie wolno, testamentem rozpo-
rządzać nie wolno. Duchownych
się to tyczy

(1) Artykuł 1059. 1063.
1078–82. 1085.
1089. 1015.

za wyraźnem zezwoleniem rządu omijać mogą.
~~[illegible] chyba [illegible]~~

~~[illegible]~~ Omyłka w
imieniu osoby spadkobiercy i spad-
kiem przekazanej rzeczy czyni te-
stament nieważnym. Napisać ro-
dowego imienia ~~[illegible]~~ familijan-
towi litewskiemu rodowego nazwiska
mieć nie wolno: wolno ato-
li robić go ordynatem, ilekroć się
ordynacya z różnych imion zło-
żona nadawania; ~~[illegible]~~ gdy atoli ~~[illegible]~~ wolno mu
od jednego z nich ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ nazwi-
ska przybrać, więc ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ i żadnego rodowego mie-
na nie nosi(1) wcale.

Testament albo się własnoręcznie
pisze, albo napisać zaufanej oso-
bie poleca. Pierwszy poprawiać,
miejscami przekreślać, i co inne-
go nadawania wolno testatorowi: ale przez ~~[illegible]~~
napisany a nie podpisany, lub
tylko zaczyfrowany, wiąże za
jego własnoręczny ~~[illegible]~~ uznać, świad-
ków. Przeciwnie cudzą napisa-
ny ręką testament musi mieć
każdą odmianę szczególnie od
świadków poświadczoną. Tam gdzie
litewski ukazuje statut, urząd
sądowy umyślnie na to wezwa-

(1) Artyk. 1020. 1025-28. 1067-8.

ny: pisze testament (1).

Ordynatowi, jak wyżej rzekliśmy, tylko dochodami ordynackiemi, gdy majątku nabytego nie posiada, wolno rozporządzić na rzecz żony i ordynacyi nie biorących dzieci. Ale na ten cel najwięcej trzechletni dochód wyczerpać mu wolno. Może w bezzamiennie i z poddaństwa, ale z pewnem ograniczeniem, uwalniać (2).

Spadkobranie przybrało w drugiej redakcyi wielkie rozmiary. Litewskie pominąwszy, którego zasada z praw niemieckich zaczerpnięta, a pierwszająca, że ojczyste i macierzyste dobra idą wprost na pokrewnych krewnych po ojcu i matce; z tego statutu niniejszy pominąwszy (3), wprowadzono na Sądzie (3)

spadkobrania nie przyrodzone, z których odmiany są w historyi prawodawstw (5) szczególnie opisywane, przybrało wielkie rozmiary. Rozwój nowych zasad uwydatnił się głównie w przepisach o ustawach spadku, powoływania do niego spadkobierców, przyję-

Pogl. 61. 92

(1) Artyk. 1134. 1047. 1055. z hist. prawod. V. §. 102. porównaj.

(2) Artyk. 1168–70.

(4) Paterna paternis, materna maternis, w hist. prawod. V. §. 83 i artyk. 1138. Sądu porów.

(3) Artyk. 1157 w przyp.

(5) Patrz tomu III. §. 47–50. i V. §. 69–71.

Z tego czyli niemieckiego prawa zasada, ściślej jeszcze w spadkobrania męża i żony uwydatniająca: wszelako ukazywało się w tym względzie pewne zmiany (6). Są też

cia i rozszerzenia się go wprowa-
dzenia w pojedynczość i podział: Sąd mało
[illegible]
w tem wszystkiem porozwiązał
do życzenia. [illegible].

Przez ukaz z r. 1836. ustaliła się
nowa na podobieństwo da-
wnego prawa czeskiego rozwi-
nięta zasada: że z całego
majątku może mąż ile zechce prze-
znaczyć żonie w testamencie.
Prawo zeń małżonkom wzajemne dziedziczenie
zapewniające uzupełni-
ona, stanowiąc: że wdowiec ma
prawo do majątku żony w rękach
teścia będącego, a wdowa do będą-
cego w rękach świekra, i że z ma-
jątku tego bierze część przy-
należną w stosunku do war-
tości jakąż miał tenże mają-
tek w dzień śmierci teścia lub
świekra. Części za nie przepada,
chociaży się na spadku ukazywało
kontury (2).

Spadek nieporządkowany odziera
się naprzód na odumarliznie. W
pół roku po ogłoszeniu przez
publiczne pisma, ażeby się do
wnięcia go wylegitymowali zgło-

(1) Artykuł 1148.

(2) Artykuł 1154-5.

~~naprzód wiele praw nowy prze Sąd~~

Pogl. 62.

93

siti spadkobiercy, gdy się nie zgła-
szą, rozciąga się nad spadkiem
nadzór, lub, gdy jest złożony z rze-
czy zepsuciu łatwo podlegających,
sprzedany bywa przez licytację
publiczną, a zebrane zań pieniądze
dze chowane są ~~się~~ dla mogące-
go się po nim aż do lat dzie-
sięciu zgłosić spadkobiercy. Po
upłynięciu tego czasu ~~[illegible]~~
spadek jako ~~na~~ bezdziedziczny, skarb za-
biera carski ~~[illegible]~~. Tam gdzie cudzo-
ziemcom, jak na liniach kraju
od Kozaków czarnomorskich, azow-
skich, orenburskich i sybirskich obrze-
żnego, nie wolno osiadać, ku-
puje spadek władza miejscowa,
osobliwie też gdy się [illegible] z bu-
dynków dla niej przydatnych skła-
da (1). Odumarłe rzeczy po zmarłych
w miejscach niekrólewskich, ludzie
po mnichach, mieszczanach miast
prywatnych na ta posiadających, po
majątkach klasztornych, po to-
warach linii wyżej wymienionych ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ pilnujących, nie skarb,
lecz właściciele owe, miasta i
t. d. zabierają (2). Dobra majorac-
kie przechodzą na rząd wraz

(1) Artyk. 1144-8.

(2) Artyk. 1169-71.

z przynależytościami, ⌈ do nich nie liczące się, które winny być [illegible] na gruncie. Skarb jednakże za takowe spadkobiercom prawa do majoratu posiadania nie przyznającym, zapłacić musiał.

Przepisy więc dotyczące się nieporządkowych spadków mają na celu: spadek literata i artysty, dalej księdza, dalej nie-chrześcijanina, szlachcica, mieszczanina, ordynata, właściciela majoratu, cudzoziemca, urzędnika wojskowego w Rosji, wojskowego w ogóle a w szczególe nadduńskiego i dawniejszego Kozaka, sybirskiego wygnańca, na koniec mieszkańców tych guberni, które się co do spadkobrania wyjątkowem od powszechnego rządzą prawem. Przejdźmy że kategorye szczegółowo, o ileśmy ich zasad nie dotknęli.

Prawo literatowi i artyście do jego utworu służące, dopiero się w lat pięćdziesiąt od jego śmierci upłynionych umarza (2).

§

Prawo do spadku po księdzu [illegible] rozciąga się na

⌈ gdy spadkobierców posiadać je zdolnych nie masz, Skarb do majoratu

(1) Artyk. 1151–3.

(2) Artyk. 1155.

 

drogie sprzęty, jakiemi są pana-
gia (πάν ἅγια) czyli świętości
z relikwii i t.p. zdziałane, które,
oprawne zwykle w drogi kruszec i ka-
mienie, mając wartość wysoką,
wchodzą w sk. krzyże ś. i w
drogie ramy wsadzone obra-
zy. Wolno je spadkobiercom księ-
dza zabrać, relikwie z nich wy-
jąwszy, i cerkwi, przy której za-
rządzał Ksiądz, zosta-
wiwszy (1).

Jeżeli nie-chrześcianin święto-
ści po chrześcia-
nie odziedziczył, podle-
ga takiemu prawu jakiemu
niegdyś podlegał Żyd pol-
ski, gdy brał świętości na za-
staw. Nie wolno mu ich po-
siadać. Ma więc oddać je władzy
duchownej na przechowanie (2).

Po szlachcicu małej wartości ziem-
skiemi dobrami obdarowanym po-
zostałe że dobra, nie dzielą się
między spadkobierców, lecz jeden
z nich, wiekiem najstarszy, zabie-
ra je i dziedziczy (3).

Również według starszeństwa nie-

(1) Artykuł 1156.

(2) Artykuł 1150-9. z hist. prawod. II. §. 132. po-równ.

(3) Artykuł 1191.

kiem ordynacya się bierze.
Urządzający ordynacyą może
i zastąpić podstawie spad-
kobiercy (rzymska substitutio),
lecz podstawionym musi być
koniecznie wszystki szlachcic(1).
Na przypadek gdy mąż na-
był, a żona uczyniła ordynacyą
urządzi, bierze mało pozostały
syn młodszy, lub młodsza cór-
ka. Jeżeli ta pójdzie za mąż
za cudzoziemca, a ten nie
będąc rodzimym poddanym, or-
dynacyi sprawować nie może,
prawo do niej przechodzi na
bliższego ordynaty krewne-
go, a bynajmniej na jej dzie-
ci, w małżeństwie ⌐ spłodzone(2).

⌐ z owym cudzoziemcem

(Powiedzieliśmy wyżej że ordy-
nat i przez testament dobra-
mi częścią ordynacyi będącemi
rozporządzać może. Dodajemy
teraz, że gdy dzieci i żonę po-
zostawi, a
w testamencie, nie zrobiłby
go ⌐ wtedy wdo-
wa $\frac{1}{6}$ czystego dochodu aż do
śmierci z ordynacyi pobiera, a
dzieciom należy się kapitał pie-

⌐ ani też żadnego po-
zgonie rozporządzenia
na piśmie w tym celu
zdziałanego nie
zostawiwszy,
nie obmyśli dla nich fun-
duszu,

(1) Artyk. 1195–6. 1198.

(2) Artyk. 1210.

mężczyzny, sumie dwunastoletniej dzier-
żawie z ordynacji [illegible] uzyskującej pobieranej
cy. Taką samą się rozumie gdy umierająca
ordynatka zostawi męża i dzieci w tych-
że warunkach (1).

Najstarszy syn lub córka (sama była zarówno brat, ale)
ma po właścicielu majoratu spu-
ściznę; reszta spadkobierców
na majątku jego pozostałym wśród na tym
a i z tego samego majoratu wła-
ściciel części dla siebie przynależnej
której. Jeżeli naturalnego nie ma
wtedy spadkobiercy prawa do majoratu nie posiadający biorą rzeczy te które przynależą łącznie majoratnego nie są majątku:
gdy i tych nie ma, nic zgoła nie
biorą (2).

Cudzoziemiec w Rossyi zamieszkały,
jeżeli jest właścicielem państwa,
zostawia niewyzyskalności się swym spad-
kobiercom do wzięcia według pra-
wa kraju z którego pochodzi; je-
żeli zaś jest przy tem i właści-
cielem nieruchomego w Rossyi po-
łożonego majątku, spadkobiercy bio-
rą go według praw miejscowych. Wiel-
kie w przypadkach podobnych
mają znaczenie traktaty z obcemi w tym celu za-
wierane państwami (3).

Spadkobrania wojskowych mając osobne
w Swodzie praw wojskowych

(1) Artyk. 1211.

(2) Artyk. 1214–17.

(3) Artyk. 1318.

zdarzone
przepisy. Wchodzą
w to i spadkobrania kozaków,
z dóbr się/od rządu i własnym prze-
mysłem nabytych składające, które
szczególnem się lub ogólnem dzie-
dziczon[e] prawem. Wchodzą i
prawa ludzi na Sybir zesła-
nych, którzy również szcze-
gólnym, w Szwecji prawo dla tego rodzaju
osób wydanym, prawom pod-
legają (1). Nie wchodzą zaś
spadkobrania tych ludzi, którzy sta-
le lub czasowo w guberniach i kra-
jach, rządzonych się prawami (jak
wielkie księstwo finlandzkie i
królestwo polskie) rządzących prze-
mieszkują, przebywając się prawa-
mi własnemi, a sądzą według
tych gdzie czasowo, na urzę-
dzie zostając, lub ugaszając
się za rządem, bawią (2).

Ostrzeżemy, spadki nieporządkowe,
poznajemy też/raczej zasady mniej o
wszelakich w ogóle spadkach, da-
lej niż w pierwszej redakcji po-
czynionych.

Występuje naprzód otwarcie spad-
ku. W przypadku gdy spadkobier-
ca nie jest obecny, przechowuje
się dla opieczętowany i pod nad-
zór oddany spadek; lub też, w

(1) Artykuł 1219–21.

(2) Artykuł 1279–93.

Pogl. 65. 96

razie gdy jego przedmiot składa się z rzeczy zniszczeniu bardzo podlegających, przez licytacyą publicznie, jak wyżej powiedzieliśmy, sprzedany bywa. Pieniądze wszakże, gdy się zgłosi, odbiera spadkobierca (1). Sąd ~~…~~ urzędujący, na tem miejscu gdzie spadek leży, zajmuje się tem wszystkiem (2). Winien on uwzględniać prawa osób osób przejeżdżających lub czasowo w Rosyi zamieszkałych a przez śmierć zaskoczonych, jak również osób tych, które stale w niej mieszkają ~~…~~ ~~…~~ ~~…~~ się z powołania już przemysłowcami (fabryk i t. d. właścicielami), już należą do rzędu tych osób, których się nie porządkowe wyżej wymienione otwierają spadki (3).

Spadkobiercy ~~…~~ bądź krajowcy bądź cudzoziemcy, w kraju lub za granicą zamieszkali, wzywają się już według powszechnej (przez publiczne pisma), już miejscowej, ~~…~~ na Kaukazie Azyatów, a osobliwie Turków, Persów, Bucharców, Indyi wschodnich mieszkańców, przyjętej formy. Wzywa nawet ze spadkobierców ten, który właśnie w Rosyi mieszkając, ma lub rości sobie do spadku prawa.

Między temi zachodzą znowu sto-

(1) Artyk. 1226. 1293.

(2) Artyk. 1227-30.

(3) Artyk. 1231-38.

muli sobie, które na przeda-
wnienie wpływając — [redacted]
[redacted] za całość [redacted] spu-
ski(1). Inne [znane] przepisy (same cały) stano-
wne (uniwersyteczny, niedziała i t.
p.) okazują się(2). [redacted]

[redacted]

Masa na pozycji lub odstąpio-
nemu (ta a osobliwie lidewski pu-
zwala [redacted] czasem prawem nabę-
dzie się spadek. W tych przy-
padkach jednakowe na całość spa-
dku prawa (wierzyciela (jego) spadek
Skarb nawet publiczny nie
jest od nich wolny. I on ka-
żdym obowiązany do spadku da-
wcę obowiązany od spadku-
jącego się z-obowiązań spadku-
dawcy. Gdy ojciec zostać dłu-
żnikiem syna Dzieli się jego
dług między spadkobiercami, a
wtedy i syn wierzyciel nimien części
pozycji na siebie (3).

Druga [redacted] pozycji
wprowadzony w posiadanie przyzna-
nego sobie spadku, bierze co za-
staje: spadek w naturze lub zreali-
zowany na pieniądze (4). [redacted]
Gdy się pokaże, iż w naturze wyda-
[zwrot go] zabrać
sięgać spadku nie może, [redacted] spadkobiercę
na [redacted] ma miejsce ilość [redacted]
spadku. [redacted] celem są
dobra ziemskie osiedlone. Wtedy rozważa się naprzód
stan włościan, czy są uważani jak

[redacted] szczegółowego, na do posta-nowionego prawa spu-ścizny

czyli obejmuje

(1) Artyk. 1239-53.

(2) Artyk. 1251-3.

(3) Artyk. 1256. 1260. 1263.

(4) Artyk. 1298.

należy, a gdy się uposażenie to, w razie braku, potomków, wtedy
spadaca się skarb
spadkobierców według prawa prze-
pisów. Nie uposażeni uciemają się we-
dług dwóch: męzka spada się po
ojcu w różnych gubernijach róż-
nej: żeńska po matki mądrzej-
szej (1). Inny szczególny zachodzi
gdy dobra niejakie, domy, sklepy,
browary i t. p., wyjątek stanowią
spadku. W ów czas bowiem wtedy
tylko zmuszony bywa do sprzedaży
majątku spadkobierca, gdy
stan jego nie pozwala mu dzier-
żeć albowiem spadek w naturze, za-
pisana się od już do gildy, zajęciem trudniącą
prowadzeniem browaru,
utrzymywaniem zajezdnego do-
mu: [Rzadko kiedy dozwalanem by-
wa szlachcie posiadać dobra da-
nie wyjątkowem prawem, i wydzier-
żawiając je. Wszelako i w ów czas nie
wolno mu tylko dobr takich
dzierżeć, lecz zatrzymawszy jedne
sprzedać resztę winien. Zasadą pra-
wa jest troskliwość o to, ażeby nie-
humiernie jeden nie miał miernosti za-
robkowania w mieście, lecz ażeby i drudzy sposób mieli do ży-
cia także (2).

(1) Artykł. 1304-9.

(2) Artykł. 1310-11.

↑ więc pocóż ma wtedy dru-
gie dobra samo gospodarzenie?

↑ gdy spadek może sam spadkobier-
ca posiadać,

Zebrać się na teraz majątek podzielić nie da, bierze go w pośrodzi nim, siadłości najstarszy z braci, chroni od zagłady, a dopiero gdy młodsi dorosną dzielą się nim, i każdemu z nich oddaje co się należy, albo też, dalej go, za ich wolą, z nimi posiada społnie. W czasie administrowania majątkiem, nie wolno mu z niego innych prócz zwyczajnej części długiem obciążać, albowiem majątek musi do podziału pozostać czysty (1). Dzielą się spadkobiercy dobrowolnie, lecz jeżeli się we dwa lata po objęciu spadku na podział nie zgodzą, wtedy dzieli ich sąd, wziąwszy za swój trud $\frac{6}{100}$ w guberniach z tej strony Kaukazu; w zakaukaskich nie bierze żadnego wynagrodzenia (2). Nieruchomości, a szczególnie zawodami fabrycznemi będące, wtedy się tylko mogą dzielić, gdy każda z podzielonych części stanowi odrębną całość, i przemysł na niej, bez żadnego uszczerbku, może być dalej prowadzony. W przeciwnym razie bierze wszystko brat starszy, a resztę

(1) Hist. prawa. V. s. 53. 88-90.

(2) Artyk. 1317. 1319.

Pogl. 67.



spadkobierców zgoda, lub gdy nie pod żadnym zamym ziemię, którą drugi i t.d., warunkiem (1). U Maho-metanów duchowieństwo dzieli spadek według mahometańskie-go prawa. Gdy spadkobiercy nie są zadowoleni z podziału, mo-gą udać się z prośbą do sądu aby ich według ro-du? wszystkich praw podzielił. Wtedy on, urzędnik nie Mahometanów w Krymie sąsiedzkich, podzieliwszy, daje każdemu na części lupra-wieniu, do wzięcia które ze spadku przypadającej mu części. Wyrzekłszy sam jej brać nie może, wprowadza go w posiadanie miejscowy sąd, (gdzie ów spa-dek leży), mają takie przedsta-wienia owe [tak nazywany "afte" czyli] afte, na wszystkie przy-tatarski język (2).

Ponieważ właściciel rodowego ma-jątku może go, w braku wła-snych spadkobierców, zapisać te-mu członkowi swego rodu, któremu go dać zechce, przeto bliższy spadkobierca, ma prawo wyku-pu swego, i posiadać na włas-ności. Tego prawa wykupu nie znosi chociaż litewski statut, ma jednakże, tak na Białej-Rusi jak we wszystkich guberniach gdzie

(1) Artyk. 1323-5. 1329.

(2) Artyk. 1338-9.

nie gdyż ukończywać, [illegible]
swoje znaczenie, ale tylko w spra-
wach poza rok 1840 / w kra-
nym gubernium rzeczonym to-
wstaw udzielają się tyczących(1). Nie
tylko zaś rodowe lecz i naby-
te majątki, gdy raz z nimi po-
łączone ściśle, ulegają wykupowi(2):
ale ulegają mu tylko mające [illegible]
[illegible] cenię. Ziemie więc nieszlached-
lane lub dzierżawi ludzie, którzy
z powodania rolnikami nie są,
nie wykupują się wcale(3).

O nabyciu własności przez kupno
i sprzedaż potem w [illegible] roz-
dziale który następuje.

(1) Artyk. 1354. 1363-4. z artyk. 1316. porówn.

(2) Artyk. 1352.

(3) Artyk. 1350. 1353.

## Księga Trz. V.

Prawo, że z-obowiązywania się wynika-
jące przepisów mało w rozwoju
umów między prywatnemi zawiązy-
wanych: w rozwoju dalszym umów przez
rządowe z prywatnymi [illegible]
źródło przepisów wiele. Oparte są
je, jak wszędzie wyjątkowe uczyniło,
na przywileju (*jura fisci*), wyłączy
zapewne z postępem czasu od pry-
watnego a przydzieli do publicz-
no-administracyjnego prawa, przez
co zbliży się do kodeksu francuz-
kiego, który umowy takie od pry-
watnego prawa oddziela zupełnie.
Dając o zawiązywaniu umów prze-
pisy zwraca Swod drugiej redakcji pil-
nej

prawie, według jakich formalności, umowy zawierać należy. Postanowiwszy nie tylko wypowiedzieć podane a tem samym zdatek litewskie przepisy, nie tylko [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] z Carności na tych dalekich wschodzie, na południu i na północy ˥ na Sybirze, na Kaukazie i około Archangelu za[illegible] [illegible] wymieszkałe i [illegible] powiedział im obszernie, jak szczególnie niektóre z obowiązania (sprzedaż, najem, pożyczki i t. d.) ostrożnie zawierać winny, azeby [illegible] się [illegible] ustrzedz od szkody.

Drugim [illegible] [illegible] z redakcyj drugą cechującym [illegible] [illegible] [illegible] jest, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] w następującym rozwodzie każdzie. Obszerniej je w drugiej niż pierwszej redakcyi rozwinięto, dokładniej w przepisach o prawie

[illegible] w bieg żadnych [illegible] wprowadzio sprawy nowo, na zasadzie teoryi i praktyki [illegible] dokładnego

˥ poszedwszy [illegible] rossyjskiego a nie-naniczne

~~Księga IV. i V.~~

Prawo ~~[illegible]~~ z obowiązywania się wynikające ~~wedle~~ (postępków) w rozwoju stosunków między prywatnymi (zawiązywanych) ~~[illegible]~~ w ~~[illegible]~~ zawiązywanych z rządem, rozwoju (lubiczne) stosunków ~~[illegible]~~ z ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ zrobiło postęp szybki. Rossyjskiemu prawu ~~[illegible]~~ nie ~~[illegible]~~ nie ~~[illegible]~~ gdy nie było (nigdy) ~~nie~~ możebnem ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ pójść w tym względzie kodeksu francuzkiego torem, który ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ w swój skład przepisy prawa rzymskiego we Francyi od czasów niepamiętnych naukowe i praktyczne znaczenie mającego. Ponieważ w Rossyi jedno i drugie nie miało miejsca, przeto przenieść Swodu zakłady prawa do samo co obiązania budująy ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ się do mało ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ustanowić go martwą literą, ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ i ~~[illegible]~~ mieć, ażeby w nim figurowało ~~[illegible]~~ niepotrzebnie. Mądrze więc zrobili redaktorowie Swodu, ~~[illegible]~~ że, przedstawiając w rozwoju przyjętych w pierwszej redakcyi zasad, uzupełnili dane zasad, zwrócili ~~[illegible]~~ ~~Swod~~ ~~[illegible]~~ z tem, na jakiem

(się) z obowiązania podatne w rzymskiem prawie znajdujące się (jura fisci) z punktu politycznego prawa rozważając, ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ oddzielił je od prywatnego, a mało znaczącym językiem. Przedtym rossyjskie są samą drugą co między ~~[illegible]~~ wszystkie Swodu tak, które prywatne prawa z politycznem prawa Rossyi wplotło pilnej ~~[illegible]~~ Tojęzyby, zwróciło pilnej

~~[illegible]~~
że zwraca uwagę dłużnika na co
~~[illegible]~~ co go czeka, gdy się

~~wynikającem rozwiedziono się osobno: gdy albowiem z wynikającego z drugiego uprzednio cesy tylko, a co pochodzącego z pierwszego nie tylko uprzednio bez i osobno umawiano, przed należało strony z przedaniem w tym względzie przewinieniu~~ ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ a co gdy solidarnie zobowiązani ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

Wierzyciel ubezpieczał się i zewnątrz rękojmią osobnej zastawem. Mianowicie też umowy, że skarbem zanie ubezpieczane wymagają dalsze ubezpieczeń, ~~[illegible]~~ kdy ~~[illegible]~~ nych gdy nie dotrzymał dłużnik, odpowiadał za to karą pieniężną przyrzeczoną mu z ~~[illegible]~~ sumy za dotrzymanie przyrzeczonej (2). Nie tylko

(1) Ważne z tego powodu są artykuły 1529. 1554. ~~[illegible]~~ 1939

(2) Artyk. 1577. 1579.

powszechne, cały kraj obowiązu-
jące, lecz i miejscowe prawo
uwzględnia się w takich przy-
padkach (1).

Najzwyczajniejszy środek ubezpie-
czania [illegible] jest zastaw. Bie-
rąc go wprzód od wchodzących
z nim w umowę, wyszczególnia,
jakiemi [illegible] od ko-
go, i za jakiej cenie, w róż-
nych guberniach praktykowany, względem chce być ubezpieczony majątkami (2)
[illegible] dobra szczególnemu
prawu podległe (ordynacie), ma-
joraty dawane być na zastaw
nie mogą. Mogą więc same tyl-
ko ziemskie, miejskie, przemy-
słowe i t. p. [illegible] Obserwuje
ściśle też tradycje swoje (2), a upie-
rając się na nowych w tym wzglę-
dzie przepisach, ludzkiej wyżej przy-
taczanych, w podkreślaniach wy-
nadzwyczajnych [illegible]
mienione prawa, równie jak stan i powodzenie zobowiązu-
jących się osób biorąc na uwa-
gę, [illegible]
[illegible] zastrzega przypad-
ki w których Chrześcianie a w
których nie-Chrześcianie, Żydzi
osobliwie (3), mogą [illegible] lub nie

(1) Artykuł. 1504. 1506.

(2) Artykuł. 1598 – 1609.

(3) Artykuł. 1612. wraz z przypisk.

Pogl. 70.

102

mogąc, dług dobranemi gwoli zało- układać
że umowę niemi iera, i, jednem mó-
wiąc słowem, wierzyciela. Bądź
nim jest rząd bądź prywatny
[illegible], należycie ubez-
pieczać. Oszczędzając też poddanych,
by przy tem szkody nie ponie-
śli, uwzględnia (1), i zważając
na to, czy mają własność nie-
ruchomą, ludzież w jakich pro-
stronnej krainach / na Kaukazie (2)
lub gdzieindziej), równie jak i / na to czy
odbiornik ma w jednej gubernii sku-
piony lub w różnych rozrzu- majątek na końcu na to
cony, czy
datkowy ubezpieczony od po-
żaru i t. d. Będąc, Dardanelnej
przedstawia nawet pięknej (3). Zucha-
mi szczami ubezpieczyć się
mu wierzyciela ale na to ga-
me zysku publiczne papiery, i
na cenie od ziele (rzadziej) naznaczonej przyj-
muje, czem szczerze się roz-
widząc drugą redakcyą, dopełnia pierwszą w
tym względzie (4).

Ta wydobywszy, przystępuje Sund
do szczególnych umów i zakowych
wyliczenie od sprzedaży i lugna
rozpoczyna.

(1) Artyk. 1637.

(2) Artyk. 1640–1.

(3) Artyk. 1644–5. 1647.

(4) Artyk. 1655. 1657–9.

(Umowy do w pierwszej redakcyi)

rozważając pod względem: że Sąd wchodzić głębiej niż dotrzymanie prawa w rozbiór pytania tego, które rzeczy, z mocy szczególnych przepisów prawa, nie mogą być wcale przedmiotem sprzedaży i kupna, a które sprzedawanemi być pod pewnemi warunkami mogą? [illegible] że umawiający się o takowe rzeczy mogą być nie tylko na straty narażeni, lecz nawet kryminalnie pociągani [illegible] przekroczyć się prawo [illegible] szczególnych [illegible] ten [illegible] drugiej redakcyi rozebrany rozważać przedsiębiorcę, a szalona sprzedawcy i kupującym, a skutkach umowy ich, a [illegible] w tym celu zawieranym akcie, a sprzedawca nie [illegible] opisem.

Rzeczy nieruchomej sprzedając, zakazano jej dzielić. Dobra atoli na [illegible] ekdywicyi li[illegible] walna oddzielniej, [illegible] stępować w tym zdaniu jak się wszystkich. Ponieważ więc części-

r do odpowiedzialności wtedy, gdy

(1) Hist. prawod. T. s. 378.

r dudzież

r zkądinąd (1) znanej, nabyte;

 103

w używa[…] nabywane, przeto [ją] ciężar
częściowo pozbywane być mogą. [Ale]
na sprzedaż nawet całe, względem przyznania
których zaapelowano od sądu eksdy-
wizorskiego. Ale w takim
przypadku nabywcy ⌐ zacha-
[⌐ zachować pewne przepisy. A naprzód, potrzeba]
zać, że od zaapelowania upły-
nęło lat dziesięć, lub że sprawa
przez rok cicha (… litew-
[⌐ w ciągu którym roku]
ski statut, zaprzestawszy we wła-
ściwej obowiązywać Litwie, w sa-
mych się tylko guberniach podlaw-
skiej i czernichowskiej, ⌐ utrzymał.
[⌐ co przypominam,]

Do-
póki apelacya od sądu eksdywizor-
skiego odrzucona nie będzie, na-
bywcy nawet jej nie może akceptować
w dobrach miejskich
długiem. przez eksdywizyę ⌐
[⌐ nabytych (dobra całe stanowi dom) żaden dług skarbowy na oddzielnej części ciężyć (1) nie może.]

Wszelkie inne nie drogą eks-
dywizyi miejskie nabywane do-
bra wtedy tylko, oni częściowo po-
zbywane być mogą, gdy stanowią
jurydykę oddzielną, która po-
dzielona na części, całość
oddzielną ⌐ stanowiła. Po-
[⌐ w każdej z nich]

(1) Artyk. 1390-r.

niewaz się i fabryki. Do takich przepisano prawa kwalifikacyi i ... ze jako w gminie prace, dzierżenie niepokojone, dalej dzielone być mogą. Do ziemskich i fabrycznych dóbr przypisani ludzie, przynależąc do nich, mogą być razem z ziemią odstępowani. Wszakże a jednak w szczególe przez zakazanem prawa uważany, co ... członek, będąc osobą a nie rzeczą, nie może być w równi z nią odstępowany przez tego, który go nabył. Ponieważ go nie nabył pod skutkiem osobnym, przeto wolno go razem z ziemią odstąpić, ale pojedynczo bynajmniej. Wywieźć więc członka na targi i na jarmarki, i sprzedać go, zabrania prawo. Nie zabrania zaś, jak wyżej mówiliśmy, kraju, ... się do nie gdzie na ... byle ... z ziemią, jest odstąpić z częścią właściwej ziemi. Sprzedaż więc członka do Finlandyi i na Kaukaz, pod warunkiem ażeby na tychże prawach co w Rosyi urządzony, dalej się sam zawodowi swojemu, jako rolnik, lub robotnik fabryczny,

oddawać osadnikom nie może, że nastąpić żadnej mia-
ry. Wolno kmieciowi sprzeda-
wać we właściwej części Rusyi,
ale i to pod pewnemi warunkami u-
służeniu. Mąż powinien być ra-
zem z żoną odstępowany. Je-
żeli mają rodzinę, nie wolno
jej od ojca i matki, a szczegól-
nie dzieci nie [illegible] syna i nie-
zamężnej córki, oddzielać. Ludzi
tych nabyć może sam tylko
ziemską majętność posiadający
szlachcic. Ten będzie także dzie-
dziczem, będzie także dzie-
dzicem, na osiedlenie (na swoje) kupiwszy
ich, na osiedlenie uposażyć, ażeby
winien jest dać uposażyć, ażeby
na każdą duszę najmniej ośm
a najmniej po ośm przypadło
ziemi morgów (dziesięcina). Jeże-
li jej w ten sposób uposażyć nie
jest zdolny, lub, nie będąc nade-
raz, nie da sprzedającemu zabez-
pieczenia, że kupiwszy dobra,
osiedli ich niezawodnie, wtedy sprze-
dani mają wolność albo osie-
dlenia na ziemiach skarbowych, gdzie
nadzwyczaj uposażenie znaj-
dą, albo obrać sobie za-
wód miejski, wpisawszy się w
liczbę osadników grodzkich (1).

(1) Artyk. 1396 – 8. z przypisem do ostatn. artykułu (1398) objaśniającym.

Przez osadników są i tak zwani ludzie Dworowi, których lubo bez ziemi kupować i dla usług domowych nabywać wolno, nie wolno jednakże i tych wyprowadzać za granicę właściwej Rossyi, wyjąwszy, gdy nabywca będąc oraz rossyjskim obywatelem, i ziemianinem, nie tylko poza nią (ale zawsze w granicach jej państwa) lecz w niej samej posiada także dobra (1).

Sprzedaż rzeczy których przystępu do Rossyi wzbroniono, nie jest dozwolona. W poczet ich liczą się loteryjne losy (2).

Widzimy stąd, że sprzedaż prawem odrębna od kupna.

Godzi się prawem w pewnym celu kupić człowieka, czyli jego pracę zakupić wolno; lecz w takimże celu kupować ludzi z zagranicy, nabywać ich z Afryki lub Azyi i ażeby sprowadzać, tam do do Rossyi sprowadzać, uprawy roli lub domowych posług służby nie jest wolna. Dzieci nawet w tym zamiarze od Kałmuków, Kirgizów i t. p. kupować zakazuje prawo. Tylko ci obywatele ziem-

rodziców radem

(1) Jak na korzyść obywatelów Pskowa rakü artykł. 1398 zdaniowi.

(2) Artykł. 1401.

kazy, którzy niewolników, przed wyłączowaniem do nich tego zakazu (przed r. 1842), nabyli, mogą ich nadal posiadać, byle nowych nie nabywali (1).

Służbi niesprawnej sprzedaży i kupna są ważne. Kto się jej z wiedzą dopuści, [illegible] się nie tylko na utratę tego a co nawet uniewaśnienie i kryminalnie odpowiada przed [illegible] nie nabywanej. [illegible] osiedlenia [illegible] ulka na dalszych [illegible] na ziemi nagłębokich, [illegible] do grad. Dzieje się [illegible] przepis ten w całym obszarze obowiązuje prawi-rosyjskiego [illegible] sowa (2).

Nie mniej są ważne przepisy o tem gdzie, kto, [illegible] kupować może, gdzież jak zawierać powinien akt kupna i sprzedaży. A naprzód, kupujący rzecz od rządu, winien ją przez publiczną licytacyą i według przepisów kupić kamiennie, zdawać się to w ogóle dotyczy, których w samem kupnie

(1) Artykuł 1400-5. wraz z przypiskami.

(2) Artykuł 1411-12.

czyli kto wie, że bezprawnie działa, ten naraża

Γ Zatraca, jak widzieliśmy, kupionych ludzi, którym wolna na zbrojnych osiadać ratas lub zapisać w poczet Γ mieszczan)

Γ (1), i od kogo,

ograniczona prawo (1). [illegible]
[illegible] Rzeczy nad którą rozciągnię-
no nadzór, nie wolno też [illegible]
kupić bez wiedzy nadzorują-
cej je opieki. Kupujący/winien
ubezpieczyć ciążące na niej
wierzytelności i (bud urzędy, z upewnić o
że na zmianie właściciela sem
nic nie straci (2). Sprzedaż i
kupno ziemi będącej/Baszkirców i t.d.
własnością, [illegible] ma inne jesz-
cze warunki. Ziemię tę, pier-
wszych ludów zwyczajem,
dzierżą współdziedzice a ra-
czej jest dla całej ludności miej-
scowej spólna. [illegible] panować nie-
ograniczenie jej przestrzeniami roz-
porządza miejscowa starszyzna, chcący ją
[illegible] więc/kupić winien się w
dom dokładnie rozpatrzyć [illegible]
jakiż i od kogo nabywa. Swod
zwierzchnictwa rzecz tę rozstrze-
ga (3). / [illegible] kupić [illegible] nie jest
[illegible] warunki, jeżeli/on akt przed zwierzch-
ności zrobiony nie był (4). [illegible] / przez rze-
czy nieruchomej, której [illegible] jak wiadomo/można tylko
przez akt nabyć, [illegible]
[illegible] który się i
obraz w Rusi zbudowany i urzą-
dzony. [illegible] / względem [illegible] uchwa-

(1) Artykuł. 1500.

(2) Artykuł. 1394. 1461 –3.

(3) Artykuł. 1469. i następne.

(4) Artykuł. 1395.

/ [illegible] lub, co się od zwierzchności / przez akt [illegible] urzędowy

/ [illegible] nawet

/ Nabywający go winien

które przy dem

nosić zagrody, świadectwo na
ślepła okazać (1). Kto będąc śle-
py lub nie umiejący pisać, kłam-
liwie udaje, że przy spisaniu a-
ktu czytany został, podlega
karze (2). chcący [illegible] się
wzglądem stron zabezpieczyć
przez akt, należycie zaś rozważyć co
ma czynić, a pierwszą ma gdy go zawiera. dlatego, jak
wyżej mówiliśmy,
sprzedaje osia-
dłych i dwornych ludzi, by po- winien żądać od kupującego ich,
kazał, na jakiej ich dobrach
osiadł, i dał ubezpieczenie, prawo.
[illegible] siedmdziesiąt dwa razy za
duszę, że ich istotnie osiadł. Co gdy na-
stąpi, i osiadłszy zawczasu podatki
ze swoich oddać szkody, wracając
się mu owej [illegible] pieniądze. We dane na książce
względzie drugiem, winien zachować się ostrożnie, ażeby w
kupujących lu- kontrakt kupna włożyć imiona
dzi, i opisać ich szczególniej,
ludzie ciężary będące na roz-
czy wyrazić, z oświadczeniem które
z nich na siebie przyjmuje, a które do uczynić się nie chce. W takim przypadku,
przejmuje się z samy ku-
pnej co na się ciężary przypadnie,
a wraca sprzedawcy, gdy ciężary
usunie. Sąd przed którym się akt
zawiera, winien tego dopilnować, inaczej
zaś z własnej kieszeni wynagro-

Rzewi przystąpić do sprzedaży winien

(1) Artyk. 1418–19.

(2) Artyk. 1423. kodeksu 887. redakcyi pierwszej dopełniający.

(3) Artyk. 1453–5.

dzi szkody, gdy nieważność po-
szukiwaniami ich na sprzedawcy
najdzie (1).

Ponieważ przy sprzedaży i kupnie,
zwłaszcza nieruchomości, ma
rząd dochody stęplowe, [sprzedaży i dla jej przyczyny] należy
spisywać
akt , pod nieważno-
ścią umowy (2). Przed przystąpie-
niem do niej daje się za-
datek, o czem aż osobna, ale pry-
watnie i bez stępla, spisuje
umowa. Po daniu go następuje
akt najdalej w sześć tygodni po-
winien (3). Wolno po zadatku
odstąpić od spełnienia umowy,
lecz wtedy traci go kupujący;
jeżeli sprzedawca odstępuje,
wracać dwa kroć tyle co wziął.
Czy jedno lub drugie nastą-
piło, sąd wiedzieć o tem ma.
się, idzie kazaniem o stę-
pel potrzebny do aktu (4).

Najem według drugiej redakcyi
jest takim co i według pierwszej:
przepisy, z tąd dane o nim znajdą po-
rządek wielki. Mianowicie najem rze-
czy (immuszczerew) ściślej określono,
szanowniów: że jedne dobra ziemskie
i stojące na [nich] budowle na raz były
(na) czterech, inne na sześć, na dwa-

(1) Artyk. 1458.

(2) Artyk. 1687. z przypisk.

(3) Artyk. 1685-7.

(4) Artyk. 1688-9.

[nieruchomych]

107

nącie, na dwadzieścia cztery, i na trzydzieści brać w dzierżawę wolna. Uwzględniając zawsze tem zyski spodziewane z dzierżawionej rzeczy: im więcej zyskuje się na dzierżawie, tem krótszy może czas dzierżenia być.

Baszkirów w orenburskiej, a Samojedów w archangielskiej gubernii, że ziemie wraz z ich przynależytościami, łąkami, lasami i t. d. miejscowy rząd za wiedzą Gubernatora wydzierżawiać, ale nie dłużej nad cztery lata (1). Dobra majoratowe na lat więcej nie niż ... (2), leżące w orenburskiej gubernii, na których osiadłe ... wolno na lat dwanaście, te zaś na których fabryki mają, gdzie się na wyrobienie ... brać w dzierżawę dwadzieścia cztery lat (3). Puste leżące ziemie można na lat trzydzieści, dla wyrobienia na niej fabryki, dzierżawić ... w dzierżawę, bierze się ... dwadzieścia ... wolności ... że ona ... leżąca gdzie indziej (4). Inna się ... wydzierżawić właściciela ... w dzierżawę, ... blisko albo stolic państwa (Petersburga i Moskwy) leżące, tylko na lat ...

(1) Artyk. 1714–36.

(2) Artyk. 1692.

(3) Artyk. 1694.

(4) Artyk. 1693.

a [illegible] uwzględnia
zasady [illegible] przy
wydzierżawianiu dóbr ziemskich,
chroniąc od tego poddanych ażeby
ich nie wyzyskiwał dzierżawca,
zakazano żadną przerwać wsi osiadłe
w dzierżawę z wolna ażeli tylko
stojące w nich [illegible] i t.p.
[illegible] wydzierżawiać, wolno prawem jakie jej dziedzic przysięga,
nawet i wieś lecz z gruntem ale nie z [illegible] takiem Nim ażeli nie może być ten
[illegible] arendatorem, który nigdyś
poddanym będąc w tej wsi,
zyskał teraz szlachectwo
dziedziczne, z taki takiem ani sam,
ani jego krewni, ani ród aż
do trzeciego pokolenia nie
może w rzeczonej wsi pod żad-
nym prawem wykonywać władz-
twa dziedzicznego [illegible]
[illegible] Jeżeli się
a to pokaże, traci cenę dzier-
żawną na korzyść miejsco-
wego opiekuna włości najmniej-
szego się zarządu(1). Nawzajem i pod-
dany nie może [illegible] zasady swej, bądź
się ona [illegible] z woli, bądź z wy-
na lub karczmy, [illegible] bez
wiedzy dziedzica [illegible] wydzierża-
wiać (2). [illegible]

(1) Artyk. 1695-6.

(2) Artyk. 1693.

Żydom ani szynków, ani mieszka-
-nia w tych domach gdzie są szynkowe, zakazano Dzierżawcom (1). Miej-
skiego zarachowania przedsiębior-
stwa samej tylko uznanie służy,
zlewać je na kogo innego nie
wolno. W razie śmier-
ci Dzierżawcy godzi się spadkobiercom dotrzy-
mać Dzierżawy do czasu (2). Umo-
wy o to, i o wszelkiego rodzaju
miejskie Dzierżawy godzi się i
ustnie zawierać (3).

Gdy do osób zbiorowych (gmin, miast
cerkwi i t.d.) należących rzeczy wy-
dzierżawić, należy to uczy-
nić przez licytacyą publiczną, i
za urzędu zatwierdzeniem. Dzierżawy której cena rocznej ty-
sięcy rubli wynosi zatwierdza Rząd
gubernialny, gdy trzydzieści wtedy
Minister spraw wewnętrznych, a gdy
więcej, to Senat (4).

Przedsiębiorstwa i dostawy (podrad i
poszczowka) mogą pewne tylko o-
soby zawierać ze skarbem. Znamy
je z pierwszej redakcyi. Druga po-
mnożyła ich liczbę i umowy opisała bli-
żej. Przypuszcza do tego rodza-
ju z-obowiązań sybirskich i zakaukazkich

(1) Artykuł 1699.

(2) Artykuł 1701.

(3) Artykuł 1702.

(4) Jak artykuł 1699 pierwszej redakcyi odpowiedni art. 1710 redakcyi drugiej.

Stozałow, uprzedzając, że czem handluią, mogą iodwieczną bezu z rządem zarzucać umowę prawa do służy i mieszczanom, ludziej tym wszystkim, którzy nie li-czac się do szlachty, przyda-iąc własności ziemskiej (1). W skutek czego, przez który od-wrotnie, nie może poddany brać na własne innego pierwszeństwa nad robotą rzeczną, lub dzier-żę ludzi dla przyczyn, a albowiem przez tych wszelka inna umowa z zakazem poparta być inna, której dać nie może własności ziemskiej nie przydający (2). Żydów najwięcej włościan ograniczono w tym względzie. Naprzód wykluczono ich od wszelkich zysku w szlachcach a dworzanej robotnika zarzucanych umów.

Pozwolono tylko pierwszej zarabiania ich, dodawszy przy tem warunek, gdyby kupców dopuszczono poza szlachcianami do zarabiania, żeby na rękodzielników nie brali spółczynnawców (Żydów). Z wszystkich wolno im umawiać się a przewóz lądem i wodą, było formani Żydzi, zjechawszy na miejsce gdzie im przebywać

|| (1) Artyk. 1770-5.

(2) Artyk. 1776. 1778.

nie wolno, nie dłużej samże nad
dni ośm bawili; i to zaś, a nie wolno
się ze swoją rodziną [illegible] którzy dłużej podejmować
[illegible] dzierżawy koni dla urzęd.

Mniej się zmienił zwłaszcza w
tym względzie żydowskich urzęd. w guberniach za-
chodnich, mohilewskiej, nie mniej
i witebskiej, gdzie zaś zakahał-
nych (1) zamieszkałych.

Na tem się kończy [illegible] uma-
wa [illegible] pozwanych z rządem wzglę-
dem przedsiębierców zawiera-
na: ogniowa wydanych w tym
względzie przepisów w redakcji
pomieszczonych drugiej przeno-
szczo twoim wszystko co w przedmiocie (który nad to
pierwszej o tym podano [illegible]
cechy miejscowości wydaną
[illegible] na siebie), kwalifikuje go
do osobnej, [illegible] w Swadzie
praw administracyjnych mających się im narzucić.
[illegible]
miejsca.

Szerzej niż w pierwszej redakcji rozwiedziono
się w drugiej a najmnie do
uwag względu naprzód na uwa-
gę Żydów Karaimów i Talmudzi-
stów. Tamtym wszelkiej prawa sprzą-
ja niż tym. Pozwala [illegible] (gdzie są
najemnika do roli, do sługi, do rze-
miosł; i pobyt (2); i nie tronie przyj-
mować najemnicy (z [illegible] rajbina się

(1) Artyk. 1787.

(2) Artyk. 2209-10.

(zamieszkałym w guberniach zachodnich

(z Chrześcianki, dla

jadłem i bielizną owych najemników, byle sa z nimi żydem pod jednym dachem nie mieszkała (1). Przy żydach zwraca uwagę na odszczepieńców od cerkwi Mahometanami zwanych, którym, czy to w Europie czy na Kaukazie zamieszkałych, nie dozwala prawo trzymać sobie do usług wynajmujących się prawosławnej (2). Przy Mahometanach Kałmuków i Samojedów na uwagę bierze, pozwalając im wynajmować się nieograniczenie za wiedzą swej starszyzny. Kałmucki nad zarządcy na oddalenie się z hordy na czas pewny służby przyjmujące go przyjmuje w wszelkiej władzy, który odnowa mu u wszelkiej władzy nadzór nad kałmuckim opiekę i nadzór nad kałmuckim rozciągać (ludem) dał nazywany Ten bilet wolnego wyjścia za przodaka, spisany razem służy z rosyjskim i kałmuckim za paszport i za kontrakt najmu (3). Samojeda nie potrzebuje dawać liczby swego i względu rodem ... kirania, jego dawać liczby swoj... rodowemu Starszemu obja... bez rodowemu ... a ten już przy świadkach w gminowej, umyślnie nało... przeznaczonej, zapisać każe księgę (4). Co do rodziców ... w naprzód swe ... w na-

(1) Artyk. 2211.

(2) Artyk. 2212.

(3) Artyk. 2213.

(4) Artyk. 2276-7.

Dogl. 78.

110

jem oddających, postanowiono: że
tylko mniej jak piętnaście lat (umy)
[redacted] liczących wieku [redacted] mogący nie
wydających ich ⌐ oddawać na służbę,
ale tylko (do pasania bydła,
trzody) i młodsze zaś, [redacted] naj-
mniej czternaście lat mające, [redacted]
tylko na uczenie się rzemiosła dawać im wolno.
[redacted]. Nauka nie może że
i według drugiej redakcji przecią-
gać się nad pięć lat dalej.
Z resztą każdy inny sam się
i dobrowolnie ⌐ (z wiedzą wszelako ⌐ udaje na służbę,
opieki swej winien lub [redacted] wy-
nie wszelkiego Urzędu) [redacted]
[redacted] i nikt w tym względzie zra-
przeszkadzać mu nie może (1). Umowa
[redacted] albo się na piśmie [redacted] albo
słownie zawiera, z użyciem do te-
go zadatku lub bez zadatku (wyją-
tek jednakże dla samych tylko
Samojedów ⌐ robotnic); z tą atoli róż-
nicą, że piśmiennie zawarta ⌐ może
być sądownie [redacted] poszukiwana i umowa zaś
słowna [redacted] bynajmniej. Pisze się w niej:
na jak długo się najemnik ⌐ zaja- (lub wynajętych i czy lub [redacted] wziąść)
kaz cenę wynajął [redacted] wziąć za-
dachu. ⌐ Prócz mieszkańca i rodaku sy-
bierskiego, który się na służbę nie może dłu-
żej nad jeden rok zgodzić (chci) po upływie

⌐ czy się na to zgadzają:

(1) Artyk. 2284-6.

⌐ ludzie sybirskich najemników fabrycznych

⌐ i objawiona w sądzie lub przed właściwą władzą, [redacted]

⌐ i czy jeden czy więcej ich, i

[redacted] ⌐ Dodać atoli należy, że tylko z całymi umowa zawierana na ze wszech razem, zwyczajnie każdym innym osobny kontrakt zawierać i pisać go potrzeba.

(dej ugody) [redacted] kontrakt na nowy za nie-
draz wszakże [redacted] dożywotny swojej za-
mierać wolno) [redacted] (wzbraniano) każde-
mu (dłużej) [redacted] nad [redacted] pięć lat wynajmo-
wać swe usługi [redacted] (w służbie amerykańskiej
kompanii wschodniej mogą się
na lat siedm wynajmować wy-
jątkowo), po upływie których,
umowę odnowić należy (1). Cena
którą najemnie czeladzi zakiera-
jący z czeladzią jest stała, wyżej
nad nią dawać nie wolno. Z reszty osobne
dają dla niektórych tylko najmów przez [redacted]
przedawcowania [redacted] stałe ceny oznacza-
no [redacted] [redacted] (2). Przed spełnie-
niem umowy żądać wynagrodze-
nia umówionego nie wolno. Po-
stanowienie to rozciąga się na-
wet do wynajmujących się na za-
stępców piśmiennych, osobliwie na Sy-
birze. Kto dalnemu robotnikowi
da na rękę więcej nad trzydzieści
rubli (tyle bowiem zarobić w je-
dnym roku sam może), temu reszta
co dał nad to przepada [redacted]
[redacted] (3). W czasie trwania najmu
opieka nadzór nad najemnikiem
mająca kontroluje go w pracy i dozór
sama po skończeniu umówionego
terminu pilnuje, by w pracy nie był
pokrzywdzony (4) najemnik.

i osobliwie pijaka i próżnia-
ka, [redacted] sądzież kupcom
najmujących się furmanów, do-
gląda ściślej;

(1) Artyk. 2214. 2248-9. 2251. 2255. 2258. 2271. 2281.

(2) Artyk. 2218-21. 2277. z przypis.

(3) Artyk. 2256-7.

(4) Artyk. 2263-70. 2275. 2288.

Pogl. 79. 111

I w drugiej redakcyi umowa o pożyczkę na zyczającą się i na wygadzeniu dzieli. Swód drugiej redakcyi szczególniej się zastanawia nad tem ażeby ubezpieczyć dłużnika od płacenia dużych procentów, i Sędzież azyatyckie jak i uchwalić od przy umowie o pożyczkę szkody [illegible] na niskim sza... Postanowiono a szcze... przyjęte ludy [illegible] ... stępuje.

Nie wolno brać procentu od procentów wyżej nad jeden rok, i to za osobną o to umową, lub za wyrokiem sądu, gdy dłużnik [illegible] nie oddawszy kapitału lub nie zapłaciwszy procentu naraził wierzyciela na stratę. Stopę procentową na $\frac{6}{100}$ ustanowiono wyższą (1), dozwolono większą płacić dłużnikom tym których kapitał z nadzwyczajnych przyczyn zagrażają zakładów (2). W kraju zakaukazkim [illegible] toż samo zachowują prawo (3), ale u Kałmuków, Samojedów i t. p.

(1) Artykuł 2020. z ksiąg prawod. V. § 208. porówn.

(2) Artykuł 2022.

(3) Artykuł 2024.

jest w obiegu mrze. A naprzód, kad-
mukom w guberniach astrachańskiej
i stawropolskiej zamiast zbadym, za-
kazano wchodzić w jakiekolwiek żądania u-
mowy z czynownikami [illegible]
w guberniach innych także w sara-
towskiej i w ziemiach Kozaków doń-
skich urzędującemi, [illegible]
[illegible]
[illegible] i zakaz ten rozciąg-
[illegible] na wszystkie uga-
gnęwszy
by z urzędnikami temi spolwe-
wnione, zakazano im też [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] nad rubel jeden i pię-
dziesiąt kopijek (jeżeli [illegible]
większa, a najwięcej trzydzieści
rubli wynoszącą) w inném oddanie
jej porzyć kadmuki muszą
urzędnik (Zaisang, Demira); a je-
żeli jeszcze wyższą wtedy przyrzeczenie
urzędnika z pewnych urzędów
naznaczonego (władzki pogra-
nicznej) potrzebne jest nadzór tu nie tr-
del) potrzebne jest ... [illegible]
nie (1). Toż samo do urzędujących
w guberni archangelskiej i na Sy-
birze czynowników zastosowawszy,
powiedziano: że gdyby który z nich
pożyczył pieniędzy mieszkańcowi
mieszkańcowi i wziął od niego

(1) Artyk. 2026.

(dawać [illegible] ażeby się
nie ważyły więcej

(pożyczać tym Kadmukom, któ-
rych starszyzna [illegible] do zna-
czniejszego długu nie upo-
ważniła.

(żadnej pożyczyć
sumy,

Pogl. 80.

na to dawniej pieniężny, wtedy w
moc dawcy tego dług będzie, ale
na korzyść miejscowych zakładów
dobroczynnych, ściągniony (1).

Kto i jak pożyczkę zawierać i rea-
lizować ją winien, a tem nowe prze-
pisy redakcya druga zdanowi, przy czem
względniał [redacted] tych tychże samych (1) wyżej
szczególniej ludy, z przyczyn [redacted]

[redacted]
Niższych stopni wojskowi, żadnej z a osobliwie tracący
nie mogą [redacted]
[redacted]
[redacted] pożyczek zaciągać w miej- gdzie po rozkwaterowaniu się wojska,
sca w którem zostają na służbie, a czem, po winien
dowództwa pułkowy [redacted] naradzanie
mieszkańców (2). Ten sam zakaz
ściąga się do wojskowych przy fabry-
kach górniczych na służbie będą-
cych, którym nie wolno długów ro-
bić u miejscowych robotników i maj-
strów (3). Poddani w dobrach gruzyj-
skiego duchowieństwa, osiedli najniż-
cej piętnaście rubli długu [redacted] zacią-
gać mogą (4). Na Sybirze jednakże nie tyl-
ko pojedynczy gmin osadnicy lecz
i całe gminy dług [redacted] zacią-
gają, czem zajmuje się rada gminna, uzyskawszy na
[redacted] to pozwolenie od gubernskiego rządu.
Gdy ten odmówi, a gmina mimo
to dług zawrze, nie ważny jest
wtedy, chyba był podany do księgi

(1) Artyk. 2072.
(2) Artyk. 2027.
(3) Artyk. 2028.
(4) Artyk. 2029.

sądowych, uważa się za zaciągnię-
ty prywatnie (1).

Poręczka ~~zaciąga~~ robi się albo
sądownie, albo na piśmie, urzę-
downie lub prywatnie. Gdzie [illegible]-
gli [illegible] [illegible], sam dł[illegible]-
ba dwudziestorublowa poręczka
na słowo wziętą być może,
większą winien dłużnik na
żądanie wierzyciela zawrzeć
piśmiennie (2). Za kaucję
prócz piśmie przez dwóch pod-
pisane świadków i ~~od~~ [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] opatrzone [illegible], ~~ma~~ ma
moc urzędowej formy (3). Gdy przyj-
dzie termin wypłaty, a dłużnik
nie będący w stanie uiścić się
[illegible] przedłużenie, nie na-
żyska ~~jego~~ przedłużenie. Przedłużenie
może być [illegible]. [illegible] lub
[illegible] nadpisać na akcie [illegible], lub
dać na to osobne pismo. ~~[illegible]~~
Jeżeli wcześniejszy ⌐ poduszki ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ dalej, ⌐ ~~wierzyciel o tem~~
~~[illegible] [illegible], może~~ ~~dłużnik~~ po-
ciągnąć żalu do odpowiedzialności. A Poręczyciel odpowiada
[illegible] kryminalnie ~~odpowiada~~, ~~[illegible]~~ jeżeli
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ tą akuratnością nie uniewinni, że
się ~~nie~~ ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ nie przez złość, wolę
(~~[illegible]~~ dalej) poduszek ~~[illegible]~~ (4).
lecz przez rozdarcie
Dłużnik płaci temu u kogo dług
zaciągnął, wyjąwszy gdy wierzy-

(1) Artyk. 2086.
2097 – 99.

(2) Artyk. 2032.

(3) Artyk. 2037.

(4) Artyk. 2044.

⌐ bez wiedzy wierzyciela

⌐ może go tem

⌐ wcześniejszy

ciałem jego jest kasyer który [illegible] się zadłużył [illegible] urzędowi: wtedy bowiem urzędowi nie jemu płaci, lecz urzędowi, [illegible] zwalniony gdy ten nie wie na czem innem Kasyera pa-trzeć (1). [illegible] Jeżeli się na terminie po odbiór należytości nie zdaje wie-rzyciel, dłużnik składa w sądzie należną mu [illegible] sumę, przez co uwalnia się od płacenia procentów (2).

Na Sybirze dawne przepisy pra-wa obowiązują. Jedynie tu w swej mocy znana z pierwszej redakcyi "jawka", do której prawo obowią-zuje stronę, jeżeli się o pomoc udać do niego zechce (3). [illegible] Jedynie też tu da-wna nardawa, która nakazuje rzecz pożyczoną na sposób nadmierzyć przy jej odda-waniu (4). Wierzytelność niewier-na [illegible] się przez zarękę, aktem na zastaw lub bez zastawu ubezpieczoną (5). Zaręka zaś jest albo zwy-czajna, albo, zaś tu nazywana, obozowa. [illegible] Gdy gmina dług zaciąga winna pisana lub najmniej trzecią część obywateli zarządzeniem go swojem ubez-pieczyć (6). Pożyczka czteromiesięczna jawki potrzebuje koniecznie (7). Dług wolno albo pieniędzmi albo futrami, ale po miejscowej, zapłacić cenie (8). Gmi-

(1) Artyk. 2048-9.
(2) Artyk. 2055.
(3) Artyk. 2073. z hist. prawod. T. §. 145.
(4) Artyk. 2070. z hist. prawod. III. §. 91.
(5) Artyk. 2074.
(6) Artyk. 2079. 2096.
(7) Artyk. 2076.
(8) Artyk. 2083.

wygodzenie

na przez losowe wypadki (pożar, wylew wody i t.p.) zakazuje mu, że nawet podatków nie płacić. Winna a wtedy prosić rząd o folgę w zapłacie, który wejrzawszy ściśle (1). w rzecz, folguje jej. Dla większej pewności rząd ⌐ Paryżenie, ale okręgowe gra w tem ważną rolę (2).

⌐ powinien być ubezpieczony.

Nawet zasadę u wygodzeniu przyjęto. ⌐ Zapas zwiększonych ... tamże się ... miejsc. Dla wojska przychować ... wypadnie, drobny i sprzedać go bo inaczej zepsułby się, a łupca nań nie będzie, i wolno ⌐ między chcącymi przyjąć, jeżeli zabezpieczą skarb względem zwrotu (3).

⌐ Jeżeli się zdarzy że

⌐ wtedy najmniejszej władzy rządu ... za wiedzą i wolą rządu

W rozwoju umowy o depozyt pyta Swod: co począć z depozytaryuszem, który nie mając prawa wziąć na składzie wziął jednakże, akcji na ... korzyść depozytującego ... ⌐ oddać go nie chce, może depozytariusz ściągać go prawem, zwłaszcza gdy depozytaryusz nie wiedział, że prawa do wzięcia go na depozyt nie ma (4).

⌐ zabezpieczającemi będąc któremu ... powodowany? Odpowiada na to, że gdy osoba sama, dobrem bliźniego niby powodowana, przyjmuje depozyt ...

(1) Artyk. 2086–93.

(2) Artyk. 2094.

(3) Artyk. 2066.

(4) Artyk. 2102.

Dalej pyta co dzieje jak
gdzie się ⌊ . Na co od-
powiedź, że wolno wszystko przy-
jąć, nawet
rzecz kradzioną, byle się o tem
nie wiedziało że jest kradzioną;
lub dowiedziawszy że jest nią
dowiedziało się o tem gdzie na-
leży donieść (1). Dla zabezpie-
czenia się więc co rzeczywiście ku-
na skład przyjęć. winien przedejmu-
jący się przechowania go
spisać inwentarz przy świadkach
i na stępie, i objaw o tem uwy-
nić w policyi, wrzeszczający pi-
by skarb co do stę-
pła skrzyny nie powiedł (2). Tyl-
ko w nagłej potrzebie depozyt-
przyjmujący nie ulega nawet
na nieobowiązujących inwen-
tarz postanowieniu. Jeżeli wtedy
będzie od niego więcej żądanie jak
oczywiście się depozyta-
zdarzono. przysięga
żyszy . Ta nie może być
żądana ⌊
wraz ze spadkiem (oryginalnie: dusić mu
donieść wtedy że tyle się składu znalazło
w spadkowej masie, a będzie od na-

⌊ przyjęć na przechowanie?

(1) Artyk. 2118. z artykułem 1938. kodeksu francuzkiego porównany.

(2) Artyk. 2111. 2117.

gdy ⌊ kto depozyt

gabania walny (1).

Jeżeli tymczasem sprzedał rzecz należącą, niby swoją, bo w spadku lub wziął na swoją pretorę, winien wziętą za nią pie-niądze wrócić lub zapłacić we-dług prawnie krakowskiej ceny; albowiem nakazowi prawa, ażeby wziął, oddał co się na składzie na-leży, uczynić zadosyć. Prawa utrzymujących dru-my zajezdne najbardziej uciąż-ża. Gospodarz który [illegible] w gospodzie przyjętego w podróżnemu zginie, musi mu wrócić gospodarz z domu (2). z zajezdnego

Depozytaryusz który nie chcąc od-dać składu narazi się na pro-ces, i w nim potępiony zostanie, oddać nie tylko depozyt lecz i utracone korzyści. A jeżeli okazanem będzie, że w złej woli chciał się utrzymać przy składzie rzeczy, płaci nadto za karę za [illegible] wartości składu dla tego wolno go jeszcze liczyć i pozwać bynajmniej sięgać ny (3). Na odwrót i on może domagający się w złej woli a zwrot

(1) Artyk. 2112-13.

(2) Artyk. 2109-2124.

(3) Artyk. 2116-17.

z na dobra-czynnych niedbal-stw,

Pogl. 83. 115

Depozytu nie należącego się mu wcale (1). Takąż karę na rzecz wzmiankowanych [illegible] płaci ten, który wiedział z pism publicznych że jest w posiadaniu, do masy konkursowej należącej rzeczy, nie śpieszy się z oddaniem jej do masy. Opuszcza się mu ta kara, gdy zadosyć zrobi z oddaniem przed ukończonym konkursem (2).

O spółce z [illegible] najpierw zbadanej, [illegible] się [illegible] [illegible]: gdy a-[illegible] się [illegible] [illegible]: gdy [illegible] to co powiedział (3), raczej [illegible] jest dla mających w Ru-[illegible] częściowe lub ogólne zawie-szenie spółki, aniżeli prawem za-radzi spółki, zasady o tego rodzaju umowie sądownie [illegible] przez rzecz ta raczej w politycznie-administra-cyjnem niż prywatnem prawie miej-sce, zdaniem mojem, znaleźć po-winna. W tem się więc prawie jeżeli nie błędu nie ma o niem przyjdzie, rozwiedziemy o niej nowego nad to, cośmy o ubez-pieczeniach w pierwszej redakcji wy-czytali, nie znaleźliśmy w drugiej. I ta umowa do tego się prawa, co zawierana o spółkę kwalifiku-je.

(1) Artyk. 2118.

(2) Artyk. 2122-3.

(3) Artyk. 2139-58.

Pełnomocnictwo, na którem się prawa że zobowiązań wprost zawieranych wynikające koniecy, zastanawia się głównie nad tem, czy właściciel dóbr ziemskich upełnomocniający kogo zlewa także nań prawo do ich zawiadowania, przez prowadzić poddanych z dóbr tych na cudze dobra, i daje mu wolność oddawać ich w rekruty? i odpowiada, że zlewa, ale przez oczutne do aktu tych czynności upełnomocnienie; zwykłe bowiem zawsze tylko właściciel wykazuje tylko jest mocen (1). Upełnomocniwając kilku ludzi do różnych czynności, oddzielnie się wykonać mających, należy dla każdego upełnomocnionego oczutny akt wygotować. Kilku więc do czynności wspólnie wykonywać się mających upełnomocnionych, można jednym upełnomocnić aktem (2).

Tam gdzie uchwala statut litewski odpowiada upełnomocniony za wszelkie szkody umyślnie z niedopilnowania się wynikłe, a nawet kryminalnie karany być może (3).

(1) Artykuł 2301.

(2) Artykuł 2325.

(3) Artykuł 2327. wyjmie ta statutu litewskiego (IV. 59) przywiedziony w tymże.

Szlachcic [illegible] wszedaje [illegible] po upłynieniu najwyżej lat dwudziestu dalej [illegible] z obowiązany, albowiem [illegible] aktem [illegible] wyraźnie był zwolniony (1).

Jak znaglić stronę do zadosyć uczynienia gdy w czem drugiej zawini z [illegible] zwróceniem uwagi na mieszkańców kraju zakonnego o których z tego prawodu nie [illegible] według rossyjskiego [illegible] bez właściwego, szczególnem (2) uszynawego, prawa każą odpowiadać. Szczegóły rzeczy między duchowieństwem a świeckiemi z jakich spraw wynikłające obrócić (3), i wskazany dające [illegible] innej strony urzędzenia stron [illegible] nego stopnia rozpoznawają sądy (4). Bezsporne sąd ziemski czyli policya zabadywać.

Znany emu i u innych Nacyan [illegible], emu ludziom [illegible] mierzy emu od niego ziemskiemu prawo wskazuje, jakie [illegible] Szanownym nazywany emu urzędnik [illegible] do jakiej strony duchowną [illegible] ce sprawy zabadywać mają (5). Gdzie statut litewski ma moc obowiązującą, sam się jego w tym względzie pieczą trzyma (6) sąd ziemski.

Uwzględniając wzgląd [illegible] i [illegible] drugiej redakcyi na sprawy sporne i bezsporne. Pierwsze sąd rozpoznaje. [illegible] Wydane o tem postanowienia dopełniano.

(1) Artyk. 2372.

(2) Części II. art. 3. z hist. prawo. III. § 310. porówn.

(3) Tejże części art. 8.

(4) Artyk. 17.

(5) Artyk. 23. z hist. prawod. IV. § 70. porówn.

(6) Artyk. 56.

uwzględnia i druga redakcya przed mieniu że z obowiązania, z których przypadające należytości ubezpieczano zastawem lub zakładem. Dobra niewypłacalnego dłużnika ~~[illegible]~~ sprzedają się przez licytacyą publiczną; jeżeli się z dwóch [illegible] gu dochodu druga zaspokoić nie ~~[illegible]~~ dadzą. Z reguły są a ściągania cegu rodzajów druga przepisy szczególne przez to, że jej statutowe mię z handlowego prawa wynikającymi pomieszczano (2). Są też zbyt zawikłane, i nie mogą być, według mego sposobu widzenia rzeczy, rozwikłane inaczej, jak przez uznanie hipoteki, która wszelkie ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ niewzruszalności ⌞ najlepiej ubezpiecza. Przepisy jak należytości skarbowi bezsporne należy, nie przyznawana (3) wyśrodkować ~~[illegible]~~ odmiennym do prawa polityczno-administracyjnego, w ~~[illegible]~~ ⌈ ~~[illegible]~~ wspomniawszy ⌈ jeszcze rem ⌈ w następnem oddziale. ~~[illegible]~~

⌈ szybkości wspo[illegible]

~~[illegible]~~

Wychodząc z tej zasady że sporne sprawy sąd rozstrzyga, a niesporne przez to procedurę sądową policya ekzekwuje, uważa ~~[illegible]~~ za część cy- ~~[illegible]~~

(1) Artyk. 64.

(2) Artyk. 78-94.

(3) Artyk. 102-142.

Pogl. 55–99.

117

wilnego prawa.

Mniemam że, po reorganizacyi sądów, co obecnie nastąpiło, nie mogą dalej być częścią rzeczonego prawa dalne o windykacyi własności, posiadłości i wszelkiej należytości wzajemnych i że wraz z drugą i trzecią księgą Świ… (winny do grażdanskich sądowego zakonów) o sądach Swodu, zastosowany do zmienionego ludzkiej do poddaństwa organizacyi sądów,

Ten przedmiot do oznaczonego artykułu [Pogląd krytyczny na dzisiejsze postępowanie sądowe także na przepisy] o odzyskaniu utraconej własności i t. p. Pozostaje nadmienić … o zabełkach i

[odsyłam, w którym dam

Swodu grażdańskich zakonow, co dajow pod uwagę światłej publiczności na sem uwzględach pierwszy poglądów na prawie prywatne Stawiam najnowsze zagraniczne.

Dodatnia i ujemna strona Swodu zakonow grażdańskich, i zkąd powszechne uznanie a dalszym jego ułożenie.

Wielkie jest, ważne, tradycyjne, i dla Rossyi, ale wydoczne dla niej, ogromnej wartości mające prawa, przedstawione w Dygestach.

Wielkie jest, bo ogromne, i chociaż dotąd więcej ciała niż ducha pełne, jednakże, dla wewnętrznej siły swej która go ożywia, obiecujące wiele na przyszłość dla nauki i praktyki sądowej. Potrzeba tylko,

Dodatnia i ujemna strona Swodu zakonów grażdanskich, i zkąd powzięte mniemanie o dalszym jego obrocie.

~~[illegible]~~

Wielkie jest, mówię, tradycyjne Swodu, przedstawione ~~[illegible]~~ w Dygestach. ~~[illegible]~~

Wielkie jest, bo ogromne, i choć dla tego więcej ciała niż ducha pełne, jednakże ~~[illegible]~~ na przeżorność ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

idąc za radą świeżo podanych, zawania jak dobrze obrabiać redakcyjnej przyrzadszych jego zbiorów ~~części~~, gdy dawać, dla umilenia cudzych, ~~[illegible]~~ przedrania przyrzędzić w ~~[illegible]~~ swojej dotychczasowej postaci. ~~[illegible]~~ ~~w Rosyi od~~ [illegible] uczenia ~~[illegible]~~ za panowania Cara Aleksego Michałowicza dokonanego, i dalszych ~~[illegible]~~ ca ~~[illegible]~~ kwajach [?] z mian [?] podoczeranych [?] w czasie najważniejszym wydano, mielibyśmy, jak naj... wyrażali się porządkowanie, spisanie za sobą nauk [?] (jeśli literarie)

~~Dla Rosyi, ale wyłączenie~~ [illegible] ~~Dla niej i~~ [illegible] ogromny [illegible] wewnątrz najęcie, [jak się wyżej rzekło.]

~~Dla nauki i praktyki sądowej.~~

~~Dla wewnętrznej siły swej zaliczenia~~ [illegible] ~~Dla nauki~~ [illegible]

(1) Dał jej Rabiczew w Czdeniach ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]kiem~~ ~~[illegible] historyczne i zdawczy, i wszystkich przy uniwersytecie niedokładne zważone [?]~~ ~~[illegible] ~~(t. 1815. 222-41).~~

Ważne jest, bo sprzyja do rozwoju, że zacne węzły w siłę żywotną, która przy danych okolicznościach może się (rozwinąć i rozrosnąć) bujnie, jeżeli, jak Stalińczew radzi, stosownie [illegible]

(przy prawa tego [illegible] z katedry wykładzie wyżej nauka utrzymuje niezbędnie potrzebnych)

dla wyznawców sprawiedliwości sędziów, a do kierowania sprawami się [illegible] drodze [illegible] uświadomione i zdatnych ochroniciel się danych.

w Swadzie zakonów imperii wydane naśladowców. Jeżeli, jak Stalińczew radzi, z tego nauka wyrzekła.

Tradycyjne jest, bo się na podstawie narodowości słowiańskiej Toporiera, stojąc na niej, może dalej, za pośrednictwem ustawy, naginać obce prawa na stronę swojskiego żywiołu, i zdejmując z miejscowego zwyczaju, [illegible] jego do przykładu odpowiednio cywilizacyi europejskiej, w zagadnieniu bez szkodliwych naród chwalebnych. Dla ludzkości i naśladowniczych zwyczajów dobru powszechnemu szkodliwych nie kwapił się na głosy z naśladowców.

[illegible] cała słowiańszczyzna, i grzęda w grzechu w XVII. osobliwie wieku, za który długo pokutowała, a nawet dotąd

Pogl. 101. a)

pokazuje [illegible]. Przyczyną zaś tego była nieprawne zatarcie rzymskiego niewolnictwa, do słowiańskiego poddaństwa z uszczerbkiem [illegible] robocizną [illegible] i poniżeniem różnych uzależnień [illegible] przekłada[illegible] nej [illegible] opłacaj [illegible]

(dobra ludu, któremu się nie było czynszem [illegible])

(1) Artykuły redakcyi drugiej 9-11, 17-19, 30. z odpowiednimi im redakcyi pierwszej porównane.

(2) Artykuł 3.

(3) Dawniej zawartego i uchylanego małżeństwa, w artyk. 36-42. zbadane.

Porównywając obie redakcye Sądu grażdańskich zakonów znajdziemy w nich niezmierne różnice, które się na korzyść redakcyi drugiej nachylają szczególnej. Widać bo że zmiany [illegible] drugiej [illegible] z potrzeby (1), [illegible] rozszerzenia (2) i dopełnienia (3), [illegible] inne w dawnych ustanowieniach narodu zasady mające, zachowano, i znaną dotąd, gdy dzisiejszym pojęciom cywilizacyi odpowiadać nie zdawały się, puszczono w niepamięć. (artykułów, powtórnie zredagowanych, z których jedne nie widać w nich zbiegu,) Objaśnia zdaniem mojem, czemu będzie [illegible] się do Duma przyjmowania, z których pierwszy uwzględnia handel, drugi zaś zwane zbeczenie [illegible] według dzisiejszych pojęć.

[illegible] w redakcyi trzeciej, która [illegible] nie naczelne [illegible] i oparł się [illegible] postępie, rozpi[illegible] nie prawa cywilne. Rzućmy a[illegible]kiem na ten sposób wykazujący [illegible] polityce grażdańskich [illegible] stronę ujemną.

Najważniejszy szwank zakonów tych jest zbytność obszerności prawa (1). Chcielibyśmy część ich trzecią, pomieszczającą rzecz w ciaśniejszych ramach, na tak uścisnęli i przez zasady i tak Swod dewie- (obszerniejszy) a czwartą część od francuskiego kodeksu. Pochodzi to z rząd, że francuzki same tylko zasady, a Swod nie tylko zasady lecz i szczegóły o zastosowywaniu tychże zasad, ludzież historyczne u nich podaje wiadomości, że tamten zawiera co potrzeba, ten zaś przedstawia i to, bez czegoby się mógł obejść.

Dla uniknienia tych szwanków pa... użyć sa- zimien, jak mniemam, ... sobie w redakcji trzeciej części, oddając części tejże wielką i nader wielką do procedury sądowej, która od cywilnego prawa oddzielną ... Tym sposobem pozbędzie się z drugiego oddziału Swodu zakonów grażdanskich przeszło tysiąc artykułów (193–2282),

(1) Redakcya pierwsza ma w tej części w jakiej już rozważaliśmy artykułów około tysiąca, druga ma ich 7616.

Pogl. 101-aa, 120

dzie od rzeczy.

Najdawniejsze z tą stroną prawa sa-
mowoli zwierzęcy – w rodach [illegible] ludzie
[illegible] // za-
szczającej z niemi surowości wła-
dzy rodzicielskiej, [illegible] także też i
[illegible]
przepisy ze Kraju [illegible] wszystkiej wła-
dzy na prawa rzeczowe i [illegible]
ze z obowiązkami wynikające [illegible] stanu.
dane te prawa w rzeczy Stanów, [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] (Prawo po-
wodowe wszystkich krajów miesz-
kańców do pracy, dozwalając im,
z wyjątkiem szlachty (zasiadającej w
służbie rządowej, [illegible]
[illegible]
[illegible] mogą
się handlowi przez wpisanie do gildy
bezpieczniej oddawać swobodnie. Nie da-
ryć na tem [illegible] w czasach [illegible] dawnego prawa
[illegible] uwzględniające [illegible]
dawne majątków, [illegible]
[illegible]
[illegible]

Widać w tem usiłowanie stawianie prawa o
zachowanie w czasach [illegible] przepisów dawnych, jak najściślej
[illegible] wane ściśle i akurat zachowując. chociaż prze-
stawanych. [illegible] tym uważane względem

[illegible] po miastach mieszkającej, ludzie
cywilnej i woj-
skowej, [illegible] równie jak
[illegible] z wy-
jątkiem stanu du-
chownego stanu,
oddawać się prze-
mysłowi i handlo-
wi. Zakaz atoli ten
nie rozciągał się do
wdowy po duchownym
pozostałej, która [illegible]

[illegible] jako
ze dozwo-
lito da-
robić
się ma-
jątku przez
zabiegi
handlowe
[illegible] nad-
to jeszcze
na ten
cel, przez
utrzyma-
nie

prawa nowe, ujrzano się w konieczności r. 1844. [blot]. nowe wydanie Swodu ogłosić, i takowe prawami po r. 1833. ogłoszonemi dopełnić. Stało się to z staraniem oświeconego ministra sprawiedliwości Hrabiego Błudowa, który się również prawodawstwu rossyjskiemu jak Hrabia Speranski zasłużył. Mniemam, na co już wyżej zwróciłem uwagę, że to jeszcze nie ostatnie rzeczonego Swodu wydanie, że przynajmniej choć jedno wyjść na jaw musi.

Przedstawiłem, na jakie się teraz mogłem zdobyć, obraz prawa i jego ramy. Nie taję tego że się mi długie więcej od pierwszego dziś podobający, ale jestem też mocno o tem przekonany, że obraz ów coraz lepiej wypracowywany, z światłem swojem i cieniem coraz bardziej uwydatniany, w rysunku poprawiany i przerabiany, wielkości w jakiej go przyjęto i przedstawiono, odpowie. ~~Na~~ zakończenie artykułu o prawie cywilnem [illegible] i tak zwanych Dygestach rossyjskich pierwszego, rzucić kilka uwag, i podanie im do każdego z artykułów następnych dorzucić, mniemam, nie bę-

Popr. 101. aaa, ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~

II.4.73.

(1) Księg. pod. IV. §. 85.

~~Bez żadnego wstępu o osobach i przy-
należących im prawach, jakich inszych
narodów księgi prawodawcze czynią,
przystępuje cywilne Rosyan prawo
wprost do rzeczy, i prawa rodu-
we wylicza w księdze ażeli drugiej
zmienia sposób postępowania, i rzeczy-
nając ją od podziału rzeczy, uzna-
ją potrzebę mówić przy końcu
rozdziału drugiego tejże księgi o sta-
nie osób, zwracając uwagę na tak
zwane bezczeszcie, które do następne-
go rozdziału przeniósł. Tu znowu tę-
czy go z starodawnym obrzędem tak
tak nazywanym okrzykiem, i przez
oba czyni przejście do rzeczy [illegible]~~

~~[illegible]~~

~~Każdy [illegible] przejście [illegible]
[illegible]~~

mieszkaniec kraju (winien przyczynić się) do przy-
liżego dobra, sprawiając tak nazy-
wany czyn, czyli zadosyć czyniąc
włożonemu na siebie, obowiązkowi(1).
Za co ~~[illegible]~~
jeżeli kto uszczerbek mu w ma-
jątku uczyniła, lub gwałtu się na je-
go osobie dopuścił, a krzywdzony ~~[illegible]~~

przez prawo
przyznawane całe bezczeszcie, które
polega na tem, że ~~[illegible]~~

wydał ukrzyk czyli ludziom w sąsiedztwie tego miejsca gdzie spełniano bezprawie mieszkającym, lub też w policyjnym urzędzie, tego samego dnia a najdalej w tydzień później krzywdę takie wyrządzoną, ma wtedy prawo zarządzać śledztwa, a po wyprowadzeniu go domagać się a wynagrodzenia za zniewagę i powrócenie mu straty na majątku. Rozumie się, że i uchwalony może bronić swą nieprawność i że, jeżeli się ukrzyku wtedy żądał z napastnika bezczeście, czyli żąda wynagrodzenia takie za to się zasład oznaczony zatrzymió(1).

Oba przepisy prawa są starodawne, oba w różne kierowane strony (2), dosięgły do celu jaki im dawne naznaczyły ustawy (3). Cel ten ustąpił Swod pierwszej redakcji, w drugiej (zapomniało nim) przeszedł w niepamięć bezczeście. Ow Swod wyrzekł (4): że zbezczeszczenie szlachetnego rodu mężas (dworzanina), w służbie rządowej będącego, opłaca się wyraźną tego pensyą, że

(1) Artykuł 4011–3. pierw. redakc.

(2) Księg. prawod. III. § 290. 126.

(3) Księg. prawod. V. §. 266.

(4) Artykuł 380–7.

Pogląd

122

Duchownemu i wszelkiemu mężowi w
cerkwi służącemu, w dwójnasób się

tyle co (wyrządzona zniewaga szlachcicowi) wynagradza;
tyleż
żonie a czterykroć więcej cór-
ce niezamężnej, synowi zaś pewnym
ze skarbu nie pobierającemu dwa
razy tyle płacić należy, ile mąż lub
ojciec od cara bierze; że obywa-
tel grodzki słowem lub pismem zbez-
czeszczony dostaje tyle wynagrodze-
nia ile w tem roku podatku za-
płaci do skarbu, a jeżeli się go rę-
ką [illegible] lub ukrzywdzą uderzy, to pła-
ci się mu w dwójnasób. Żona bierze
tyle co mąż, a dwa razy tyle, gdy podatkuje. prowadzi handel.
. Dzieciom
płci męzkiej lat siedmnaście ma-
jącym połowę tego co córce, a
starszym tyleż co ojcu płacić na-
leży. Gdy jeden drugiego w zwadzie
nazwie dzieckiem nieprawego łoża,
a pokaże się że jest prawem, płaci
mu w dwójnasób wedle

jego stanu. Jeżeli się nie pomy-
lił w nazwaniu nie płaci nic.
Bezcześnie ludu sielskiego [illegible]
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~

kotrzystał z majątku rodzicie-
lskiego za życia ojca i matki,
niejednej go przy spadku
uwzględniając prawa-
bami uwzględniając prawa
zasady mu dać najlepszą
część spadku. Przeciwnie prawo
niemieckie zachowała dla wrakie-
gdy dla najstarszego syna,
przyczyny że on sław na cz-
le rodziny (1), ~~i zasadę~~ [illegible] i tę zasadę uznał
Sąd, z przyczyny
że stworzeni swo
przewagę ma
całem prawodawstwie rozsiękiem naj-
nowszem. ~~[illegible]~~ [illegible]
~~[illegible] Sąd [illegible]~~ Jeno,
z dawnem ustawodawstwem słowiań-
skiem zgadzającej się od między [illegible]
~~[illegible]~~ stania, ale cyfr $\frac{1}{7}$, $\frac{1}{10}$, $\frac{1}{8}$
oznaczających działu córek i wdów
niczem nie usprawiedliwia (2). Ota-
niczem nie usprawiedliwia na niemieckie
kich postanowieniach na niemieckie
mi zarządzio apatyki, wyrażając
się w tem pismie, mniemam, że
miejscowości mają zasady. Muszę

miała inne rozmiary. Opuszczam je, gdy
wspomniane wyżej stosunki za dawnej,
że Sąd pojęcia nawet dawne ustęp
dmajew rozstawał się z mienie sąd-
stwa, i których je niestosowaniu być Sła-
~~obecnego stanu cywilizacyi uznał.~~

(Zakulurek się nie dało gruntownie ~~[illegible]~~
w Sądzie, pobożyli Redakto-
~~[illegible]~~ w Sąpodniemieckich, ~~[illegible]~~
razie w ~~[illegible]~~ idąc za zwyczajem dawnych
prawników słowiańskich. Prawnicy ci)

(1) hist. prawod. VII.
§ 12. V. § 69. &c.

Sąd, z przyczyny że stworzeni
zwykłe zastępcę
Pub. zei-
tung

(2) Względem użeby
prawa kanonicznego
lutrow $\frac{1}{8}$ matce z
synami dzieci
spadek biorą
cej przymującej
ce, nie było na-
Sąd wyrzynać.
Patrz hist. pr.
III. §. 315. &c.

Pogl. 101. aaaq

123

do pełniania prawa podług dawnego zwyczaju [illegible] prawników rodzinnego kraju którego potrzeba [illegible] [illegible] naśladując, Redaktorowie Swoda [illegible]

[illegible]

zwykli byli redagowane od siebie dzieła zapychać dodatkami, ludzież

[illegible] zwykli byli, rzymskich [illegible] wszystkie prawa, polityczne, kryminalne, cywilne w jedną mieszać. Wiele śladów wszakże jeszcze w r. 1778 systematycznego prawa Andrzeja Zamojskiego wielkiego Kanclerza Koronnego.

[illegible] Chociaż Redaktorowie Swodu nie wpadli w ten [illegible] jednakże [illegible] [illegible] prawa [illegible] [illegible] cywilnego [illegible]

przeszli też Redaktorowie Swodu i dopiero dziś używają się z [illegible] nego. Obie te okoliczności na [illegible] [illegible] i wszelkich błędów [illegible] [illegible] chwalę w redakcyi Swodu, że [illegible] dodatkami dopełnia co się w jej [illegible] [illegible] nie dodać a [illegible] [illegible] za wadę, że się jeszcze [illegible] [illegible] prawa [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] z zewszystkiem

nie zdołali się ustrzedz

i dodadzą strony

Rzućmy okiem na ten przedmiot, a przy tem rozwodząc się nad [illegible] według naszego sposobu widzenia rzeczy, Swo-

du i pomówmy oraz w źródłach
przez które można dostrzeżone
w [illegible] ustalki i zrywanki przywa-
nić ludowe.

Pogl. 101.c.

129

by Sędzia przy wymiarze sprawiedliwości
zachował pewne dla ludzkości
względy, dawali przepisy stosowane co do formy

działania w sądzie i poza są-
dem i podawali wzory jak umo-
wę zawierać, pisać ją i od ma- wynikać
gających przez nieostrożność
szkód szalbierskich ubezpieczyć się nadużyć
obszernie ten
wykładali
i ów artykuł w księdze prawa kry-
ska wyrażony i uczyli jak o wymiar
sprawiedliwości zabiegać, i jak mieć
się im na baczności należy, ażeby
właśnie przez uwag zakręgliwości
wymiar ten na szwank
wystawiony nie został. Wszy-
stko to akta w samej księdze prawodawczej wkładali,
akta dodatkowo przy
jej umieszczali końcu.
Tej drugiej rzeczy naj-

nie tylko dla sądów sądownie działających, lecz i dla sądów spory rozstrzygających. ~~[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] przepisy prawa przedsta~~ Wtedy więc, wychodząc prawodawca z tej zasady, że nie dosyć ~~pra~~ ~~pisać co ma być wykonanem lecz i nauczyć należy jak~~ jest kazać, lecz i nauczyć należy, jak ma być wykonany rozkaz, podaje przepisy co i jak w szczególnych przypadkach ma wykonać strona, a sąd jak ma skontrolować, czy przepisowi prawa uczyniła zadosyć.

~~i w samej księdze prawodawczej wskazuje [illegible] formę działania, nadając wzory jak umowę zawierać, pisać ją, i od mniejszych [illegible] przez mnóstwo mnogich następnie stąd skąd ubezpieczać się majac, albo wykładając [illegible] obszer- nie przegląd krótko [illegible] w tejże księdze wyrażonej [illegible] [illegible]~~

dawniejsze statuta morawskie i czeskie (1), są ~~[illegible]~~ syste- matyzująca ~~[illegible]~~ prawa czeska księga (2); stara naukowa

są same nawet polskie Wolumina legum (3). Są pośród i Świd grażdańskich zakazów w akure- dakcyach. Zastanawiają w pier- wszej wzory (obrazki), według któ- rych akta urzędowe, rzeczowe prawa ubezpieczać mające, pi- sane być mają. Zastanawiają zarówno formy ~~jak~~ zawie- rane umów o sprzedaży i ku- pnie. Zastanawiają na koniec przepisy o tem, co przez ~~[illegible]~~ nas zdobytz rozumieć należy. Rzecz się w redakcyi drugiej obszerniej

(1) Księga Tovačovska, statut Władysława, o któ- rych ~~[illegible]~~ w mięk. patrz I. s. 253. 361. wspomnia- no.

(2) Wiktoryna Wszehrda o niej patrz tam- że I. s. 246. 347.

(3) Patrz formuły od Zygmunta I. króla polskie- go przepisane, vol. I. r. 1523 403-29.

dopełniamy prawa podług

~~[illegible]~~ na koniec ~~[illegible]~~, ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ Uogl. 101. b.

~~Zawsze~~, zwyczajem stawiańskim, ~~[illegible]~~ wzmiankę, których ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ redagowane od siebie ustawami, ~~[illegible]~~ z których by ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ z ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

przy tem napominający o ~~[illegible]~~ ujemnej stronie swego, ~~[illegible]~~ sądzie przez które ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ może ~~[illegible]~~ dostrzeżone w nim uchybienia i ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~

Jeżeli prawodawca stanowiski znajduje się w potrzebie zrobienia ~~[illegible]~~ w redagowanem przez siebie prawie dotykalnej zmianki, niczego w ów czas nie zaniedbał ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~, aby ukazane przezeń księgi praw nie tylko dla stron sądownie działających, lecz i dla sądów działanie te kontrolujących, mogło uczynić że wszystko ~~[illegible]~~. Wykonywać to wskazującem stronom jak prawo zadaje uczynić ~~[illegible]~~ i prawnie. Przewidywać mając ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ głównie na względzie gdzie zapewnić prawa że stanowczo, i karzeń na to ~~[illegible]~~

niem wypadałoby oddział czwarty roz-
działu drugiego księgi dojście w
pierwszej części Swodu grażdan-
skich zakonów poświęconej
słusznie, a następnie w do-
datkach sposobem instrukcji dać
przepisy o tem, jak wynagradzać
należy za poniesione stra-
ty, przez co że własność prywatna na rzecz
publiczną przechodzi, że prywatny
własności prywatnego używał
nieprawnie, i jak poniesione szkód
szkody oceniać należy. Inne zaś
rodzaju, całości w części zamknię-
ty szanowiące, ustępy, wyjątkowym
z prawa rzeczowego i że z obo-
wiązań wynikającego, a oddział
do ogólnego, prawa polityczno-
administracyjne (droit public-admi-
nistratif) zawierającego Swodu,
w którymkolwiek już nie jako doda-
tek lecz jako artykuł figu-
rując, wszelkie stosunki prawa między rządem a
prywatnemi zachodzące objąwszy odczepi
je od prawa prywatnego.
Tu może rzucić kilka pytanie.

dawie., z nich jeden [illegible] zamierać organizacyą sądową i postępowanie ałm, cywilnych i kryminalnych sądów; drugi przedstawić usystematyzowane prawo policyjno-administracyjne wraz (droit public-administratif), a objąć wszystkie rządu przepisy o rzeczowem i zobowiązaniowem prawie, że stosunków umowy prywatnych między rządem a tymże szczególnie [redacted] wnet rozwiąże, do odeprę [redacted] w tem od europejskich (nich gdzie za przykład kodeks francuzki) nie mają dosyć [redacted] przez to ryczyć? wszak ałjęcość prawa będzie ta sama, i arytmetyka lęgnie jak ślady w redakcyach obu(?), dak i dalej śląć będą [redacted]

[a] Pierwsza redakcya wedle części ma ich 4077, druga 4616. Lecz redakcya ta ma i trzecią część, a ta zresztą 66. wacie.

[redacted] czy [illegible] wszystkie prawa ma koniecznie być zapchanie dodatkami, i cem się od reszty praw europejskich wyróżnia? a przypuśćwszy że ma, czy

1 dlaczego prawodawstwo

nie/ F będzie ich tyleż, ile naturalnych części posiada dodatków swod?

Г Cóż dalej wynika z tad dotrzegę, gdy układ Swodu: grażdanskie zakonow dwa słuszne figurować będą? [illegible] w jedynie będzie wszystkich trzy [illegible] czyli [redacted] wynika, odpowiadam, do-

Pogl. 101. e.

wyraźniej czytamy. Tu bowiem, a mianowicie w pierwszej części Swadu, Zbiór ogólnem

[illegible] instrukcyi, wydane ważne przepisy dla opieki nad małoletniem, zwłaszcza poddanych, potomstwem urzędnych uszanowanych i także o znalezieniu zaginionych rzeczy, zabłąkanego bydła i t. p., a także o [illegible] podnoszeniu handlu, układów z krajowych osobom w Polsce lub Finlandyi zawartym należycie i także o przyczynach rozwiązania umowy od spełnienia zwalniających.

[illegible]

Nie jest w przepisy także u [illegible] bowiem i część druga, które obowiązują w mojej zachodnich gubernii, że, które obowiązuli prawne gubernii zachodnich, Finlandyi i Polski z rosyjskim prawem regulującym, mają z przestępstwami sądów tej bliższe.

[illegible]

[illegible] przepisami, w których są [illegible] o wynagrodzeniu za ubytki i [illegible] jedne rząd uważał. Według mego przekonania wypada dla Swadu gospodarczych zakonów, dwa inne potrzeby byłoby, jak mniemam, gdyby już części jeszcze [illegible] zakonowych instrukcyi, zakonnych do spełniania przez [illegible] przewidziane, i co do sposobu sądów w sekcie, administracyi do sądów, lub do tego Swadu, którego oddana [illegible] mocy uważaję. Mojem zdaniem dla Polski [illegible]

dobrego wiele: gdyż trzy nowe czę-
ści uproszczą (wprzy) trzy dawne [redacted] sprawy, że
[redacted] cywilne (stanie się) prawo samem
gabaz, (że się) uwolni [redacted] z pod wpływu
postępowania sądowego i [redacted]adni- (od) politycznego-
nistracyjnego oddzieli, [redacted]

F (że) wzmogą się przez to [redacted]
więcej w ducha niż w ciało,
będzie czem być po-
winno. Kuchalarek

Pogl. 112. a,



brzegu wiele odstępstw jak w innych tak i w tym przypadku, czy [illegible] tych nie będą zastosowane.

[illegible]

§ Komisarzowi tłómaczy o kodeksach europejskich zarzut, na który rosyjskie ma, na rzymskiego prawa części do innych

§ [illegible] podstawie jak one nie oparte, zważać nie należy zgrzeszę się w początku dodatków wszelkiego tego co artykuły [illegible] stanowi, wielka przez oddawanie [illegible] konstytucyjnej treści [illegible] prawa uważalnych uwagi. Bo wtedy by co właśnie [illegible] za korzyści, że się prawa ogólnie [illegible] nazywa zwykłe do prawa gulni, w treści nie jest dobrze zależą, nie [illegible] Świad [illegible] same zasady, a nazwy ich i klasyczne z niektórych urządzeń, odeśle. Tym sposobem dodatkom [illegible] samie się prawa ogólnym czyli szczególnem i szczególnem wiedzieć potrzebnem. Pierwsze wiedzieć [illegible] cyalnem.

wychodzi zeche w skutku z urzędem zajęcia do tego Świadu, gdy z niego się u magazynu stąd wynikać następstwem przy informacje. Ława się nie znajdzie w tym przypadku [illegible] wyszukiwana z

[illegible]

we na części ogólnej miejąca całe zastosowanie, lepiej się zastosowania lepiej ich do zastosowania ściśle. Rzecz na tem nie [illegible] specjalności około ci, to wiedzą specjalności na samych ogólności będą, ten na samych cywilnego kach nie przepisano [illegible] Urzędnik? powszechnie i nareszcie sposób kramie [illegible] gdy na swoich

§ wymienię go, i dalej o takowy pisać nie będzie. Przedział prawa nie na tem wyższe zasady, [illegible] otworem, albowiem

[illegible]

narażone ~~będą~~ zeznanie, wów-
wem były wszystkie prawodaw-
stwom dawnym, i przyjęte były
mało się tej zasady, zwidy-
kacyjna prawa z samem pra-
wem bojaźni. Za nastaniem
nowej organizacyi sądów, co
dopiero w Rossyi nastąpiło,
część jest odstąpić od niej, i ~~[illegible]~~ i pruczyć się wię-
dzą i procedurze ~~[illegible]~~
się
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~
niewidzianych przed tem w Rossyi
adwokatów sądowych ~~[illegible]~~ który gdziekolwiek się
~~[illegible]~~ postępowaniem ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ sądowem zajmować przy-
~~[illegible]~~ projektowanego
~~[illegible]~~ Przejdźmy do ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ (politycznego) zadwiej ~~[illegible]~~ się
~~[illegible]~~ więźniów we wdzięcznem całe
będzie mogła Przepisy o prze-
chowaniu tak. ~~[illegible]~~
radach (weźmy że za przykład) są ~~[illegible]~~
zakonnów ~~[illegible]~~ za obszerne, a jednak niedo-
niego odpowiedniego ~~[illegible]~~ pra-
kładne. Gdzie indziej
~~[illegible]~~ mogą być jesz-
cze, i muszą być, według okolicz-
ności, obszerniejsze, drobiazgowiej-
sze, zupełniejsze. Zachowanych ludzi
w ów czas, ~~[illegible]~~ się
ochodząc ~~[illegible]~~ Prze-
więcej się [illegible] rzeczywiście ~~[illegible]~~ jak powiedziałem: atkanem
~~[illegible]~~ żywotne zyszcze na tem, ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ arcyludzki,
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~
które go dawno okazały daremnie.
(Rzućmy okiem na to ~~[illegible]~~ projektowa-

w teraźniejszym sędzie grażdanskich ~~[illegible]~~ postępowaniem
~~[illegible]~~

przypiszmy się wszystkiego lekarstwa, pozbędzie przez to

Pogl. 102. aa.

130

wane od nas prawa, i [illegible]

[illegible]

manie przez to w samem [illegible] wadawstwie równa bardzo zapo- wadzić. Stanowczy bowiem w [illegible] lu między żądanii i postępowa- niem ich a prywatnem prawem polityczno-administracyjne, aby [illegible] bez zania się dla [illegible] natężnem, nadto i [illegible]

[illegible] zasady organicznego i admi- nistracyjnego prawa. Chociaż dla [illegible] osobne [illegible] szczególnie i zwykle, wyjaśni[illegible] w dyspozycjach, ramy, gdy jednakże nie [illegible] w nich wszystkiego [illegible]

[illegible] wydaw, jednakże gdy [illegible] z nich nie utworzona [illegible] obnego Świadu, przed [illegible] ilekroć wynikające z [illegible] wedaw prawa wypada łączyć z cywil- nem, wzajemne bywa jedna z dru- gim, zamiana się [illegible] mające admin-

Szredagować, czyli jakby je w całem [illegible] pobudzeniu normą [illegible] poprawić, żeby zadowalniające publikę [illegible] między zasadami prywat- nego, na innych zasadach opartego.

[illegible] stawić z prawem prywatnem polityczne władze Europa, od czasu Krymian, we zwyczajach, za którym [illegible] i [illegible] przedy [illegible] edukacyjne i [illegible] Litwini. W ślady niemieckie[illegible] dych wstąpili Redaktorowie [illegible] żenia i [illegible] podążywszy na jego cze- le i [illegible]

[illegible] takich ramach edać było co powinno, przeło- radziłbym [illegible] które uzupełnić, rozda- zbywszy same ramy na części, i w nich stosowny umieścić wzgląd.

uzupełnić to w sposób następujący.

Niechby w ramach

~~na zasady, mięszane z niemi być nie powinno. Dla uniknienia więk- szej niepotrzebności potrzeba od- rębny Sejm utworzyć, a w nim umieścić prawa wyszczególnione na- jaw w członkach następujących rządach.~~

W pierwszych, na których się u- my początkowe tworzy i część dru- ga samego zbiorzyły ┌ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

┌ stąd obraz rządu wraz ze swojemi organami, i co do nich

Stoiryc z prawem prywatnem polityczne, niedały od czasu Rzymian [illegible] Europa
we zwyczaje, a [illegible] za którym pa-
ństwy i [illegible] stanowiąc ludzi w-
[illegible] ludy, a szczególnie Czy-
[illegible] Polska i [illegible]

Litwa. W ich ślady wdarł się Niedokształcenie Wschodu. po-
[illegible] na jego części [illegible] zasady [illegible] prawa a jakie jest w
[illegible] Dyge[illegible] z na niektórych
[illegible] idee stałe [illegible] wyrażone organicznego i administracyjnego [illegible]
dla prawa [illegible] wyrażone szeroko [illegible] pozostałe [illegible]
[illegible] część druga [illegible] rządowe
[illegible]

[illegible] wiane rady guber-
nialne i powiatowe, na zebraniach
politycznych a dobra kraju rozprawiać [illegible], i o tem co uważą
[illegible] petycye do rzą-
du [illegible] padać. Rząd jaki dziś jest w Rosyi poczynając od [illegible] wszystkich Niemców stworzył, ale przez wolne [illegible]
[illegible]
[illegible] utworzyć. Należy więc dając jego obraz iść drogą historyczną, inaczej bowiem zrozumianym nie będzie
[illegible] drugich z dzisiejszego tomu
w ramach

[illegible] organicznego i administracyjnego prawa co na[illegible] [illegible] Dyge[illegible] wszystkich

wszystko /
[illegible]owanych, pomieszczana szary osób. Panie ści tbym (je w nich) ja, ale z dodatkiem (politycznego ich)
[illegible] prawa [illegible]
[illegible] { [illegible] (Trzecie ramy
wyszczególniwadbym z pierw-
szej

[illegible] częsci
tomu ósmego i dalsze [illegible]
(części tomu) jedenastego, gdzie (się) a urzędach i urzęd-
nikach najświętszemu synodo-
wi podwładnych, ludzież a wy-
znaniach religijnych, w Rossyi
[illegible]wanych i przez prawo u-
względnianych. [illegible] (W ra-
mach otwartych nie ustawy się
reszta zamów, [illegible] z wyjąt-
kiem (od nas Dozad) dziesiątego i nieznaś-
gi/, nie [illegible] wszystkie-
gólniejszych, zbudyda, pomieści tbym [illegible]
go gospodarstwo narodowe. Król-
lie [illegible] szz. szczątkie i wy-
(se otwarte lnie) ramy! Wrod wchodzące, z pa-
wiedu najważniejszych gospodar-
stwa narodowego gałęzi, w szczególności
prawne z prywatnemi, nowe
przez są [illegible]
[illegible] pojedynczych osób i korpora-
cji, lecz i o całego ogólne przez [illegible] da-
kra, [illegible] pod prywatne, pod pa

kiedyby w ró-
wnie co wyroj
ukazany naj-
mujących okru-
gie dała się
przedstawić.

pod prywatnego pod polityczne-
go prawa, przenosi zasady. Te
[illegible] w [illegible] dalej
je [illegible] dalszym rozwoju
szczeniu, [illegible] owa nowsze ustawo-
dawstwo, [illegible] wymagają kiedyż (prawa)
nie ażeby je, od prywatnego od-
dzielono [illegible]. Z wielką umo-
[illegible] wrod uwzględ-
ny je układając
nowych L

Pogl. 112. c.

132

… na uwadze. Przyczyna nie … tem
szczególności, że zarazem to od pry-
watnego … prawa, prywatnych

Sama …
okoliczność przemawia za mojej radzie, i każe oddzielić prywatne od prawa polityczno-administracyjnego …
koniecznie.

Nie zgodzę się z tem, że trudno i żaden
trudno, prawo takie obdarzyć, z przy-
czyn do odgadnienia łatwych. Na-
pomknijmy nieco i o tem.

Jeżeli prywatne prawo winno być
na wiele okoliczności względne, to
na więcej ich polityczno-administracyjne,
gdyż ciągle między życiem a stwa-
dogodności, może ośmielać do wy-
magań, na które pozwoli nie

L dobrze uczyni, gdy
i nadal zachowa
dla nich te same co do-
tąd względy; inaczej postąpi/
narazi się
na zarzut skwapli-
wego za fiskal-
nością ubiegania, a
lekce ważenia i po-
niewierania prywat-
nem dobrem.

L szukającego na wielkie i
niezmierne zyski przedsię-
biorcy

podobnąż [rządowi.] Może [on] w czasach w
których [z nim] wcho-
dzi żądać, ażeby zapłatę za-
stopień kompensata. Jednem słowem może w szeregu politycznych, którebyśmy
w ramach pierw-
szych i drugich ponieś[cili]
[wejść] pieniężnawe dobra w koli-
zyą z pretensyonalnemi nie
wyraźniejszej publiki żądania-
mi a nawet zachciankami, i może
[a co wszystkiego...]
1° spór zawikłać się sam każdziej, jeżeli prawa te będzie wyraźnie
miale a ogłędnie sfor-
mułowane, jeżeli we
właściwych [emi] sobie gra-
nica[mi] [określone]
będzie. Niechże
go więc ściśle okre-
śli jego redaktor,
niech mu właściwe
[naznaczy] granice. a
II° wyrażże się z
[swego] żądania godnie.

Pogl. 102. a)

Chociaż Świat ciągle ma na uwadze
jedność prawa, która jest jedności pań-
stwa podstawą, [illegible] jednakże
[illegible] niektórym guber-
niom, z dawnem wielkiem księz-
stwem litewskiem między zjedno-
czonym, i udzieli guberniom najda-
lej na wschód, jak syberyjskiej, ku-
dajskiej, czywaskiej, podbitym, równie jak ludom azjatyckim lub kraje [illegible] Azji podbitym zamieszkującym, mądrze darowała
rządzić się swojem prawem, ale
prywatnem, gdzie tylko polityczne prywatne,
a tymczasem jedność państwa warun-
kuje. Nie [illegible] siłą [illegible] jedności
[illegible] rzeczy pospolitej podtrzymywać, jak
[illegible] czem swój [illegible]
[illegible] nie [illegible]
[illegible] urzędnicy
[illegible] nie [illegible], że
[illegible] prawo [illegible]
[illegible] on [illegible]
do [illegible] rzeczy pospolitej
poddanych, bądź jej nie
pochodzili, [illegible] według
już [illegible] a nawet już [illegible]
[illegible]; ale okiem Argusa [illegible]
[illegible] bieg spraw politycznych [illegible]
i na prawa między-narodowe
pilne miał oko. Gdy [illegible]
historyczna konieczność zerwała też je-

Ta jedność owoj nie zrywa, albowiem samo

w miejsce (Rzymie)

zapobiegając [illegible] aby ona jedności politycznej rzeczy pospolitej w niczem nie nadwerę-żyła i nie wystawiła jej na szwanki.

[illegible] jedności państwa w niczem nie [illegible]

jedności i prywatnego [illegible]

[illegible]

z jednolitem [illegible]

[illegible] Surowe bła, skarż-
dzenie moje objęłajom, że odro-
dzająca się po swej rewolu-
cyi Francya, i jednoczący się p-
watnego prawa wznosząc się siłą

[illegible]

Ponieważ litewski statut wiele
krotnie wyszedł z działu i [illegible]

[illegible]

sytko, które dziś wród
zmniejszy znacznie
z an zakres
znie ud (1).

powszechnego (ju-
generalnym przy-
[illegible] rady spoczął,
upadł

Cit. Artyk. 295. 213.
z przyp. 1157.
z przyp.

prawem cywilnem, które
naczepnie wyznaczył się sa-
mowolnie [illegible] drobne cz-
[illegible]

ale, czy jedności też we wszyst-
kich częściach swojego prawa
hodeksu? Przyznać nawet należy
[illegible]
pełne zapamiętnie nie była [illegible] pra-
wo narodowe, [illegible] i dała Francya
[illegible] nie mogłaby się stanąć [illegible]
kład. Ona była i jest sama za-
[illegible] w nauce i w praktyce prawa,
[illegible] a nam daleko
do tego [illegible]
[illegible] ona szerzy
[illegible]
w grubie [illegible]
sam nie będziemy.
[illegible]

Sędzia staraj się
w nim rozpatry-
wać niż, drugi
[illegible] się więc
dla niego ręki,
gdy się wypisze

jedności, i prywatne powszechnego (jus gentium) przybrało postać, upadł Rzym z jednością swojem prawem cywilnem, gdy jedności jego polityczne nie podtrzymywało.

Panie Klos twierdzenie moje chciał obalić, że odradzająca się po swej rewolucyi Francya, jednością też prywatnego prawa wzmogła swe siły. Ale pytam, czy jedność tę we wszystkich częściach swojego zachowała kodeksu? A czy zwyczajowe swe prawo puściła w niepamięć? i czy dziś więcej niż kiedy indziej o niektórych częściach jego przywróceniu do życia nie myśli?

Pogl. III 135

[illegible]

grażdanskich. Też sama może nastąpić z prawem wyjątkowem gubernii Bałtyckich na wschód położonych, które gdy dotąd zredagowane nie są [illegible] (bo jeszcze nad tem Bałtyckim zredagować je [illegible] czew) przez rychło [illegible]. Przysłuży się przez to nie tylko prawu tej i cywilizacji ludów owych wyrządzi wielką.

Kończąc [illegible] z prawa cywilnego dziś w Rosyi obowiązującego przegląd, wyprowadzam [illegible] usprawiedliwione wnioski. Mniemam: że jeżeli trzecia redakcya prawa tego nastąpi, a następić [illegible] po innej, po [illegible] i redakcya ta może i powinna wypaść lepiej [illegible]

z mającego się nowo zredagować Swodu

(1) Wyszedł też ukaz na [illegible] (Dziennik [illegible]) 1857.

(mającej się przejść) [illegible] według mniemania mojego, na jakiej się [illegible]

[illegible] ukazie cesarskim [illegible] z mocą [illegible] który [illegible] porządku prawnego [illegible] dziś po przedstawieniu projektów Rady Państwa, [illegible] wielkich dalszych starań [illegible] prawa [illegible] zmiany [illegible] i t. d. do [illegible]

pomimo że nowe projekta obejmują jego
rozszerzenie zupełnie. Sposób na [illegible],
[illegible] to wyżej powiedziem, mówiąc o dodatkach do prawa.
(Mniemam też i to: że [illegible]
[illegible]
[illegible] albo prywatnego [illegible]
[illegible] sądownicze
polityczno- administracyjne [illegible]
uprzedzając je, [illegible]
prawa, [illegible]
[illegible]
zrobi [illegible] przez to
[illegible] nie tylko dla prak-
tyki sądowej dostępniejszem, lecz
dla wykładu z katedry [illegible]
[illegible] nader sposobnem. [illegible]
[illegible] jak należy zażyć

Kończąc ten prawa cywilnego w
Rossyi [dziś] obowiązującego przegląd, wy-
prowadzam z tąd, w ciągu tej pra-
cy, uzasadnione zdane, według mniema-
nia, wnioski.

Pierwszy jest: że [spodziewana] redakcyja prawa
tego rzeczą, bliżej od dwóch po- [redacted]
przednich wyprawić powinna. [redacted] Musi ona,
[redacted], po ukazie cesarskim na dniu
20. Listopada (według dawnego sty-
lu) roku 1857. zapadłym, który zniesie
poddaństwa ludu; tudzież po przed-
stawieniu licznych projektów Ra-
dzie państwa, wielkie zmiany w [nastąpić koniecznie.]
[cywilnem] [redacted] prawie zapowiadających się [redacted]
Dodatki [porobione do niej] [redacted] nie pomięszaj du-
tychczasowej [redacted] układzie [jej] [redacted] naj-
[redacted] (nowej redakcyi tej
a [illegible]) dale-
[redacted] więcej ubędzie, [redacted] ż niż przybędzie, [redacted] jeżeli [redacted] [illegible]
[redacted] projektowanego [redacted] przeżennie
prawa polityczno-administracyjnego [redacted]
[redacted].

Drugi wniosek ma na widoku, wewnętrz-
ny rozwój cywilnego prawa. Nie wy-

czerpała ona jeszcze w aktu redak-
cyjach dawnych ustaw, ani zwycza-
jowego prawa jak należało nie
ograniczała na swą teoryę. Pra-
ktyka sądowa, względ ludzi nau-
kowych kierowana zasadzi je-
dnej i drugiej potrzebie. Ona do,
uzupełniając dawne ustawy, a no-
we według zasad ogólniej-
szej jurysprudencyi naukowa objaśnia-
jąc, światło w Swod grażdań-
skich zakonów wlewać, i ażeby wię-
cej już w ducha niż ciało rozrastał,
~~[illegible]~~ usilnie starać się o
~~to~~ powinna.

~~cy dni~~ zy~~głow~~ ~~mięnyć się~~
ożumiałem.

Brak Swadu o podrzjadnik
pierwszych Dyggerom za uje-
mnej głowy, wydłuży mi jesz-
cze jedną chybę.